

Eugen Munteanu – 70

Lucia CIFOR
(p12)

Mădălina UNGUREANU
(p13)

Liviu Ioan STOICIU

Cu ce poate fi înlocuită poezia

3

Constantin COROIU

Repetabila întoarcere

4

Emanuela ILIE

Pe cine iubești mai mult? Concretețea învăluitoare
neliniștitoare a vieții interioare

5

Al. CISTELECAN

O poetă numaidecât simpatică

6

Cristian LIVESCU

Corneliu Carp, un roman de epocă

7

Cristina SCARLAT

Menuț Maximilian, *Ultimul înger*

8

Liviu ANTONESEI

În aria realismului psihologic și social

9

Cetățile albe

Cetățile albe, cetățile îndepărtate, numai bănuite,
De unde nimeni n-a coborât, nimeni niciodată...
În spațiul lor e inima mea,
În țara lor rățăcește noaptea mea,
Rămân între voi, cei din jur, dar sunt plecat;
Cineva din mine e întruna plecat
și nu se va mai întoarce.
Cetățile albe sunt peste munții albi,
Peste nourii albi, unde sunt?
Focul le înfioară, le încercuiește -
Sunt singure în străluminarea lor
Și eterne.
Dacă mai atârn de pământ și caut
Printre ruini, sunt numai atât?
Ochii prăfuiți au rămas cu voi
Dar ochii adevărați au fugit.
Nu întrebați de cetățile albe
Porțile lor se deschid o singură dată
Și armonia străbate flăcările.

Dimitrie Stelaru

Magda URSACHE

O Cassandra masculină

11

Dumitru ȘERBAN în dialog cu scriitorul Nicolae BUSUIOC

16

Constantin CUBLEȘAN

„Poezia e o rețetă de slăbit” (Florin Iaru)

18

Adrian Dinu RACHIERU

Eugen Simion, un arhitect cultural (II)

21

Dionisie VITCU

Surâsul însinguratului în „nostalgia duratei”

22

Adina BARDAȘ

Alura cuvântului și a meșteșugului actoricesc (I).
Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu -
secțiunea online

23

Constantin PRICOP

Judecăți și păreri

24

„Oamenii exagerează întotdeauna valoarea lucrului pe care nu îl au.” GEORGE BERNARD SHAW

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan Adam, Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Ioan Răducea, Cristina Scarlat, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU Cu ce poate fi înlocuită poezia 3

Nicolae PANAITE Despre opțiuni 3

Constantin COROIU Repetabila întoarcere 4

Gellu DORIAN Impostura și acarul Păun 4

Emanuela ILIE *Pe cine iubești mai mult?*

Concretețea învăluitoare-neliniștitoare a vieții interioare 5

Daniel Ștefan POCOVNICU Anxietatea agresivă 6

Al. CISTELECAN O poetă numaidecât simpatică 6

Cristian LIVESCU Corneliu Carp, un roman de epocă 7

Traian LAZĂR Dreptul la memorie 7

Cristina SCARLAT Menuț Maximilian, *Ultimul înțger* 8

Liviu ANTONESEI În aria realismului psihologic și social 8

Nicolae TZONE „Dac-aș fi trăznet/ v-aș trăzni (...)”

sau despre razele tronului lui Macedonski 9

Dan Bogdan HANU Suburbii subterane 9

Lucian PARFENE Sângele care înalță dimineața 10

Dan SALAPA Umbra mea dansează 10

Magda URSACHE O Cassandra masculină 11

Lucia CIFOR Eugen Munteanu la 70 de ani 12

Mădălina UNGUREANU Profesorul 13

Mariana PÂNDARU-BÂRGĂU Arca lui Neo 13

Alexia PLĂCINTĂ Treimea a apărut pe drum 14

Adrian MUNTEANU O piatră albă 14

Ion IORDACHE Muzeul de Istorie Naturală din Iași este în suferință 15

Diana VRABIE Solomon Marcus

sau despre nevoia de oameni 15

Dumitru ȘERBAN În dialog cu scriitorul Nicolae BUSUIOC 16

Ioan ȚICALO Vai, vai! 17

Constantin CUBLEȘAN „Poezia e o rețetă de slăbit”
(Florin Iaru) 18

Ioan RĂDUCEA Excepțională banalitate 18

Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000.

Jurnal epistolar (XVII) 19

Ionel BOSTAN Ciripitorul comunal. Ochii cât cepele pe preot,
învățător și... frizer 20

Leo BUTNARU Candel și candelă 20

Adrian Dinu RACHIERU Eugen Simion,
un arhitect cultural (II) 21

Dionisie VITCU Surâsul însinguratului în „nostalgia duratei” 22

Ieronim DIACONU Mariana Rânghilescu, Mari erori umane 22

Adina BARDAȘ Alura cuvântului și a meșteșugului actoricesc (I).
Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu
- secțiunea online 23

Constantin PRICOP Judecăți și păreri 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com

www.exprescultural.ro

facebook.com/exprescultural

ISSN: 2537-5989

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar
revista pot depune sumele în contul
RO04BTRLRONCRT0PC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS
Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției
din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

108 lei / an + 39,60 lei taxe poștale,

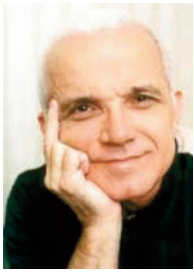
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată
adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistului Romeo Ionescu

***Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine
în întregime autorilor**

***Rugăm colaboratorii să ne trimită textele
doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com,
până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă
maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.**

Liviu Ioan STOICIU

Cu ce poate fi înlocuită poezia

Poete, dacă ești forțat să abandonezi poezia (dintr-un motiv natural, să zicem, când simți că te-a trădat harul nativ și nu mai poți să scrii poezie, n-ai „inspirație” sau conștientizezi că n-ai reușit în viață din cauza ei și te hotărăști „să o mai lași, naibii”, să te salvezi moral), cu ce ai putea să o tot înlocuiești, să-ți păstrezi echilibrul sufletesc, să conservi conexiunile cu lumea ta interioară profundă, să supraviețuiești mai departe cum îți place? „Mie-mi place cozonacul cu lapte acru și să merg într-un lan cu floarea soarelui sau pe un câmp cu pădăii înflorite”, mărturisește cel ce întreabă. Are poezia un înlocuitor? Poți să uiți de poezie, să te mulțumești cu pescuitul, de exemplu, care să-ți ocupe mintea; sau cu o dragoste târzie, bună să-ți schimbe părerea despre tine, să te umilească într-atât încât să uiți pe ce lume ești, dacă mai merită să continui; sau să te arunci cu parapanta în gol, în speranța că nu-ți rupi gâtul și că recuperezi așa avântul dat de poezie când o scrii? Ce întrebare... De parcă ai depinde fundamental de starea ta lirică non-stop (nici o altă stare necontând), ai muri de foame și de sete, și dacă nu mai scrii versuri, gata, e sfârșitul lumii, trebuie să te sinucizi. Nu, poezia nu are înlocuitor, dacă e adevărată (dacă nu e contrafăcută, scrisă de o IA, știți, inteligență artificială).

Da, la o adică, poezia are un înlocuitor, care „să stârnească simțurile”. Poate fi un amestec, asemenea „cafelei de origine” (ea îmi vine acum în gând, mare băutor de cafea cum sunt; zilnic am pe birou o cană mare cu cafea rece, din care sorb peste zi câte o picătură; ba chiar, înainte să mă culc beau o gură de cafea), de ce nu? „Cafeaua de origine” devine mai gustoasă dacă e în amestec; nu cu soia, cum făceau tovarășii de dinainte de Revoluție sau cu coajă de stejar, ci cu diferite arome și cu alte genuri de cafea, în stil armenesc sau franțuzesc sau italian; sau *cafea de origine* cu lemn de fag. Sunt rețete secrete (chiar oculte; în care se mai strecoară și drog) de amestec de cafea... La fel cu poezia și înlocuitorii ei – câți poeți nu scriu

„proză poetică”, un amestec de poezie cu proză (Mircea Cărtărescu are un succes nebun cu tot acest amestec de poezie și proză; e pregătit în laboratoarele subvenționate de statul român să primească și Premiul Nobel pentru Literatură; el e premiat și ca poet și ca prozator). Sau sunt poeți care scriu și poezie și proză, fără să amestece genurile, cu succes critic asigurat; Gabriel Chifu e pe primul loc în acest sens, multipremiat. La fel, Matei Vișniec (el e și un dramaturg de succes mondial). Dar publică și cărți de poezie și de proză, premiabile în amândouă genurile, și Marta Petreu și Nichita Danilov (tocmai a primit în acest an un premiu de 10.000 de euro „de la masoni” pentru o carte de proză) și Ioan T. Morar (a primit și el un premiu de 10.000 de euro de la *Ziarul de Iași* pentru un roman, în anii trecuți) sau Nicolae Prelipceanu (ignorant ca prozator, e multipremiat ca poet) sau Adrian Alui Gheorghe (premiat ca prozator) și Gellu Dorian (premiat ca dramaturg; toți cei pomeniți au o grămadă de cărți de proză și de poezie, distincte). Sau Varujan Vosganian și Horia Gârbea, se manifestă în ambele genuri și sunt premiați (sau, din ultima generație, Savu Popa). Sau Nora Iuga, exce-

lentă în ambele genuri, ca poetă și ca prozatoare, premiată ca atare. Sau C. Abăluță (mai greu faci deosebirea între poezia și proza lui). Sau în aceeași situație, cu cărți de valoare de poezie și proză au fost Marin Sorescu (ba chiar și de teatru original) și Mircea Ciobanu. Sau Tudor Arghezi și Vasile Voiculescu și Gellu Naum (aplaudat și ca dramaturg), poezia și proza lor a fost de mare valoare. Să rămân doar la numele lor. Toți au (sau au avut) rețeta lor de a se echilibra în particular, „simțind cu inima” când să se oprească să scrie poezie și când să scrie proză, au (sau au avut) metabolismul, bucătăria și antenele lor, care îi scot (sau i-au scos) din impas – dacă ajung (sau au ajuns) la un impas. Fiecare e altceva, își cunoaște limitele și slăbiciunile sau puterile. Sigur, nu e floare la ureche să schimbi poezia cu proza-teatrul la masa ta de scris, să le amesteci sau să le separi.

Eu sunt în aceeași situație. Poezia la mine („poezia ca vocație”, cum mi-a subliniat criticul Daniel Cristea-Enache într-un interviu) e firul roșu neîntrerupt. Proză și teatru scriu când și când, pe perioade lungi însă. Poezie scriu „tot timpul” (vorba vine, scriu tot când și când poezie, dar ea e dominantă; fragmentată, dar... continuă). Am scris și am publicat nu numai cărți de poezie, ci și cărți de proză și teatru (unele mi-au fost remarcate-premiat), fără să amestec genurile, n-am scris proză poetică, nici teatru poetic. Mai în glumă, mai în serios, am spus că scriu poezie cu o emisferă a mea cerebrală și proză și teatru cu cealaltă emisferă cerebrală, e un joc al percepțiilor. Scriu de la 14-15 ani (din anii 1964-

am scris și publicat cărți de proză sau teatru. Fiecare gen a curs pe culoarul lui. Am avut sentimentul preaplinului în poezie (atunci când mă repetam deja în poezia mea și trebuia să evad, intuitiv) și atunci căutam o supapă, scriind proză – era ceva venit de la sine, neforțat. Între timp, văzând dezinteresul față de cărțile mele de proză (și de teatru, sigur; eu sunt considerat „poet”; n-am bucuria de a fi validat de critica literară și ca prozator și cu atât mai puțin ca dramaturg, așa cum sunt validați optzeciști de frunte; am renunțat în mare parte să-mi mai fac iluzii) – dar din când în când mai scriu proză scurtă. De fapt, scriu numai pentru sertar și poezie, spun că-mi fac datoria față de mine, că nu trăiesc degeaba dacă mai scriu un text, acolo; am ajuns la o vârstă la care mă ratez cu bună știință la masa de scris (o dată ce conștientizez resemnăt că după moartea-mea-de-azi-pe-mâine, totul va fi aruncat la gunoi). E deja o deformare profesională.

Altfel, e valabil pentru orice poet, scrisul lui poate fi înlocuit onest tot timpul cu cititul altora.

Nicolae PANAIT

Despre opțiuni

Cred că toți am fost învățați, mai mult sau mai puțin, încă din copilărie, de părinți, bunici și învățători cu vocație ce și cum să alegem ce este bun și folositor, față de ce-i neplăcut și deteriorat. Odată, bunicul mi-a spus, însoțindu-l la prașila a doua a porumbului, că trebuie tăiate din rădăcină tulpinile ce au tăciune pe ele. Am mai învățat tot de la cei dragi ai mei că se taie aproape toate botcile cu larve de trântori, pentru o bună și gustoasă recoltă de miere. Multe povești ne-au mai dat cu atenție și dragoste. Este, așadar, de dorit ca lucrurile de folos să le cultivăm și să le transmitem celor care vin. Depinde de noi, deci, cât de mult și cât de atent ne-am asimilat spre neuitare abilitățile ce îmbină și combină utilul cu plăcutul în domeniul în care ne manifestăm. Este important să facem nu ce ne-ar plăcea, ci ceea ce trebuie. Dar am cunoscut și personalități care au uimit lumea prin viața lor controversată. Pârghiile care ne vor ajuta la găsirea unor soluții, pentru a ieși din circumstanțe dificile, sunt de multe ori lângă noi sau chiar în noi; trebuie doar să nu ne pierdem cumpătul, încrederea și să nu ne împresoare frica.

Cineva mi-a spus că la o grădină zoologică a unui oraș s-a petrecut un eveniment deosebit. Un angajat nu a închis ușa cuștii unui leu, iar acesta a evadat. O panică groaznică i-a cuprins pe vizitatori, care alergau în toate părțile. Un tânăr, ce se afla în apropierea cuștii, era în cel mai mare pericol. Cu prezență de spirit a găsit o cale de salvare: a sărit în cușcă și a închis ușa de fier. Acum era în siguranță. Nu sunt oare mulți oameni într-o astfel de situație periculoasă? În orice clipă, starea fiecăruia se poate schimba. Dar ușa, în spatele căreia ne putem pune în siguranță, stă deschisă în fața noastră. Înaintea ușii îi pierzania, în spatele ei este viața.

Pentru mulți oameni, lucrurile nu se desfășoară suficient de repede. Trenul ar trebui să sosească punctual, la fel și pantofii cumpărați online. La casa de marcat din centrul comercial, unul se enervează pe pensionarul care își numără încet banii. În trafic, un altul se deplasează neliniștit chiar în spatele mașinii din fața lui, care se mișcă încet, pentru a-l determina pe cel din față să-și calce accelerația. Toate acestea ca să câștige câteva secunde sau minute. Graba și nerăbdarea au două cauze, care sunt de fapt în inima noastră. Pe de o parte, omul se zorește pe sine și pe ceilalți, pentru că nu dorește să piardă nimic din viața sa șerpuitoare. Pe de altă parte, neliniștea interioară îl provoacă la activitate continuă. Conștiința sa împovărată nu-i permite să aibă odihnă. În atari situații apar ezitări, nesiguranță, stres. Autorul Ansgar Simon Freigericht a spus: „Cel mai bun remediu pentru stres îl reprezintă un cuvânt din două litere: **nu!**”

Atunci când schimbăm mediul, mintea noastră percepe altfel mesajul. Deci cum ne afectează diferitele medii de transmitere a mesajului: deși diferența nu este întotdeauna colosală, studiile arată consecvent că reținem mai puțin când citim de pe un ecran decât de pe pagina tipărită. Sunt mai multe motive pentru acest lucru, iar unul dintre ele este prezența hipertextului. Hipertextul prezintă hiperlegături, care sunt de obicei evidențiate sau subliniate, iar dacă dăm un click sau apăsăm pe ele suntem duși la articole sau informații despre respectivul subiect. Un astfel de instrument ne ajută să descoperim subiectul mai în detaliu, însă la fel de bine ne poate distra atenția de la imaginea de ansamblu. Hipertextul nu este singurul lucru care afectează înțelegerea și reținerea informațiilor. Nicholas Carr comentează: „Trecerea de la hârtie la ecran nu schimbă doar modul cum parcurgem un material scris, ci și cât de multă atenție îi dăm și cât de mult ne transpunem în el.” Multora le place să folosească un cititor de cărți electronice, mai ales în deplasările pe distanțe lungi, ca să nu fie nevoiți să care mai multe volume cu ei. Se pare că, cu cât mai animat este mediul în care citim, cu atât mai puțin simte creierul nostru nevoia de a se concentra. Un studiu din 2014 a tras concluzia că „persoanele care folosesc cititoare de cărți electronice reușesc să-și amintească firul narativ și evenimentele din carte în mai mică măsură decât cei care citesc cărți în format fizic”.

Un grup de specialiști de la Harvard argumentează cât se poate de clar că cititul câtorva pagini seara, pe o tabletă sau e-book reader duce la un efect negativ în spirală. În primul rând, din cauza luminii de la ecran, somnul vine mai greu. Dimineața, de asemenea, riscăm să ne trezim mai obosiți și să fim mai ineficienți. Soluția pentru eliminarea acestor probleme este evitarea expunerii prelungite la sursele de lumină de orice fel și, mai adaug eu, la orice formă nocivă ce ne contaminează viața, mai ales acum.

Repetabila întoarcere

O carte pe care o recitesc, după mulți ani de la apariție, *Călătorie spre mine însămi* (1987) de Ileana Mălăncioiu. Mă uit pe coperta a patra: „Eseurile Ilenei Mălăncioiu sunt printre cele mai profunde și emoționante din câte am citit în ultima vreme. Îmi vine să adaug, în același stil familiar pe care eseul îl implică: citiți-le și veți vedea” – recomandă cu autoritatea sa de mare critic Nicolae Manolescu. Și tot el încheie (este un extras din prefața la volum): „Ce s-o mai lungim, cartea nu se poate lăsa din mână”. Într-adevăr, n-am putut s-o las din mână nici acum la a doua lectură, o lectură de care rareori ai parte. Îmi vine în minte un vers al unei alte mari poete Rimma Kazakova – „Ce mai, sărbătoare ca la chenzină”. O, ce bine ar fi să apară la fiecare chenzină o asemenea carte! Sau – cine știe? – poate că n-ar fi bine.

Îmi aduc aminte că atunci când am citit prima dată și am scris despre *Călătorie spre mine însămi* aveam proaspăt în minte un amplu interviu cu Marta Petreu din *România literară*. Mi s-a părut atunci că descopăr câteva similitudini între destinele celor două mari Doamne ale literaturii și culturii contemporane. Ele țin de origine, de formație, de valoare. Am fost/ sunt influențat probabil și de faptul că Ileana Mălăncioiu însăși aduce în scenă mai multe „perechi” extrem de relevante, surprinzătoare chiar și pentru cititorul de profesie, care este criticul. De pildă: Tolstoi – Brâncuși, Natașa Rostova – Cuminența pământului, Marin Preda și cutare personaj al lui Kafka, Marin Preda – Ileana Mălăncioiu însăși, identificare, aceasta din urmă, care, observă tot Nicolae Manolescu – „permite o dublă lectură: a romanului lui Marin Preda prin intermediul experienței proprii a fetei de țaran și a experienței acesteia prin romanul lui Preda. Savuros, textul are ceva din cadența *Amințirilor din copilărie* ale lui Ion Creangă”. Dar pentru că veni vorba de copilărie să ne oprim puțin în timpul și în spațiul ei. Un spațiu și o lume care, aici, sunt ale satului (regăteau și transilvan), ale mirabilei ulițe a acestuia, atât de ridicol disprețuită de unii dintre elitiștii care s-au născut și au copilărit – nu-i așa? – în case cu subrete și cu biblioteci. Se confesează Marta Petreu, referindu-se la *toposul copilăriei* (a fost el „edenic sau coșmaresc?”): „Nu, n-a fost un eden. Eu n-am avut o copilărie fericită. Dar sunt și lucruri foarte frumoase. De pildă, îmi amintesc gornașul din sat. Adică, atunci când se transmitea o știre, venea omul cu goarna. Umbla cu bicicleta, și acum văd amurgurile de vară prăfoasă, bicicleta lui în uliță și goarna lucind auriu în lumina aurie a verii. Suna goarna și, când o auzeam, o luam spre ulița principală, unde, din loc în loc, se oprea gornașul să strige din adâncul plămînilor: «Toți oamenii care...». Și dădea știrea (...) Distanța de la mine, de acasă, și pînă unde se oprea el, era destul de mare, dar îl auzeam și o luam la fugă. Și ajungeam la mijlocul pustiului, știi, un teren deschis, larg, unde se făceau târgurile, unde se aduna ciurda..., un teren mare în mijlocul ulițelor, o piațetă, dacă vrei. Pusta cu romanițe, locul de joacă pentru copii de pe cinci, șase ulițe... Și stăteam acolo și ciuleam urechile, iar dacă de emo-

ție nu auzeam nimic, îi întrebam pe ceilalți copii. Apoi fugeam acasă și dădeam vestea”. Ileana Mălăncioiu, la rîndul său, rememorează într-un emoționant eseu (adjectivul folosit de N. Manolescu este cel mai definitiv) în care îl evocă și pe profesorul, niciodată uitat, de literatură: „Citiseam, nu mai știu prin ce întâmplare fericită, *Pădurea spînzuraților*. Atît (Era pătrarul întîi al clasei a VIII-a – precizează ea). În rest umblasem pe câmp și pe prund și prin păduri. Ajutasem la tot ce pot fi ajutați niște părinți care muncesc de cum se luminează și pînă se-ntunecă. Avusesem ca toți copiii din sat de vîrsta mea nostalgia urcării pe munte, la răvășit, și a plecării la Vlașca, după porumb. Văzusem miei născându-se și miei înjunghiați de Paști. Văzusem cai frîngându-și picioarele în pădure, sub copacii pe care erau puși să-i tragă din rădăcini. Tot în pădure văzusem și un spânzurat. Văzusem o femeie căzută-n prăpastie. Văzusem galerii prăbușite și bărbați striviți în mină. Văzusem un om beat tîind în ajunul Crăciunului o singură bucată din porcul care trebuia ținut să mai crească. Văzusem de toate, pentru că nu se-ntîmpla nimic pe vremea aceea la care să nu apărem și noi, copiii, fugiți de oriunde am fi fost trimiși de părinți, spre a fi la fața locului, unde eram uitați de Dumnezeu de la-nceputul și pînă la sfîrșitul dramei”.

Cu adevărat dramatică este repetabila scenă a „statului la masă” când „eram la fel cu Moromeții” și când părinții se supărau că „refuzam să mîncăm bucatele”, de altfel deloc alese în acele vremuri postbelice de tranziție și de mare restriște mai ales pentru *clasa noastră* mamă. Scene există și în filmul copilăriei mele. Refuzul era categoric și nu numai că excludea orice reconciliere, orice consens, orice compromis, dar crea o stare conflictuală ai cărei protagoniști deveneau cu regularitate părinții: „Refuzam tot – mărturisește Ileana Mălăncioiu în eseul *Eu, Niculae al lui Moromete*. Urma vocea revoltată a tatei: «Atunci mîncă-mă pe mine!». Dar trebuie să vă spun, eram mult mai tare ca Niculae. Nu mîncam, în ruptul capului, nici a doua zi. Atunci mama trecea de partea mea: «O fi plîngând și ea că scrie pe câmp și i s-au rupt caietele și n-are cu ce se duce la școală și-o împunge berbecul, că ți-am spus să-l tai, mîncă-l ar lupii de berbec!»/ Urma, invariabil, tata: «O găsi școala acum, de școală ne arde nouă!»/ Pentru că, într-adevăr *mă găsi școala*, așa cum *îl găsi* pe Niculae Moromete. Și pe toți din neamul meu *ne găsi* câte ceva așa cum îi găsea pe Moromeți”.

Eseul este datat: 1970. Marin Preda avea atunci 48 de ani. Era deja clasic în viață. Dar nu publicase încă *Imposibila întoarcere* și *Viața ca o pradă*, nici romanele *Marele singuratic*, *Delirul* sau *Cel mai iubit dintre pămînteni*. O fi citit el oare textul Ilenei Mălăncioiu, mare poeză, mai târziu membru al Academiei Române, ivită, și ea, acolo unde – cum sună un vers dintr-un poem antologic al lui Ion Gheorghe – „se plămădește mierea acestei țări multe veacuri agrare”? Ar fi păcat să nu-l fi citit!

Impostura și acarul Păun

Căldură mare! Vară! Secetă! Leneși mai peste tot. Vara, pielea de golan este foarte scumpă. Nu găsești un om care să-ți răspundă la chemarea ta pentru ducerea la bun sfîrșit a unor treburi care nu suportă amînare. Toți sunt plecați în Germania la cules castraveți. Alții în Spania, la cules me-loane. Unii s-au furișat prin buzunarele britanicilor, că în Mexic nu li se mai deschid porțile, să „mîncă” și gura lor ceva. Sate pustii! Pîrloage pe ogoarele de pe care altădată se depășeau normele de tone obținute la hectar. Boutique-uri peste buticuri. Market-uri „La doi pași” peste tot. Carrefour, Kaufland, Metro, LIDL, Penny, Profi...Hrană de-a gata peste tot! Numai să întinzi mîna și să furi, vorba unei urături din copilărie. Deh, dar nu de asta ne plîngem noi, ci de cu totul și cu totul alte nevoi, de care au ajuns să se ocupe alții decît cei meniți să se ocupe sau măcar de cei ce pot fi pregătiți pentru așa ceva. Însă peste tot s-au schimbat brusc macazurile și trenurile au intrat pe linii deșelate, gata să deraieze.

Dacă peste tot ar fi o hărnicie asemănătoare cu cea a unor „scriitori”, iviți în piesajul secetos al acestei veri, lucrurile ar arăta poate mai animate și cu rezultate măcar în mișcare, vorba nouă, cu un target de luat în seamă, dătător de speranțe. Dar cînd să te apleci spre rodul muncii acestor scriitori de tip nou, cel puțin la cei din oraș în care trăiești, simți fiorii estetici cum îți încreșesc fruntea și sunt gata să-ți scoată inima din piept. Incubatoare nu prea mai sunt prin oraș, de tipul ceneclurilor de altădată, dar, ca niște pui, nu cu puf, ci cu pene bune de scărmanat, pentru că unii sunt, fie în prag de pensionare, fie gata pensionați, ies de peste tot și se manifestă zgomotos, cu aere de mari vedete, îngîmfați și încordați pînă la asumarea gloriei totale, afișate pe altarul pieței culturale locale. Unii, crescuți în preajma unor cultare generoase, opoșiți ca drept consilieri personali ai șefului de cuibar, scot dintr-odată trei-patru cărți, lansate în prezența unor veritabili macazori, specialiști în încasarea banilor, ca la poștă cînd trimiteai telegrame și plăteai pe numărul de cuvinte, la fel și acum, plătind pe cîte pagini, cît mai multe, conține op-ul publicat la scumpa lor casă editorială. Și asta cu un scop vădit de a intra în rîndul breslașilor uniți în rîv-nita Uniune de la Centru. Mai ales că așa i s-a promis de unii „influenceri”, pe lîngă care s-a trezit prin diverse concursuri de împrejurări, sau chiar în preajma unui mare boss, sosit aici ca proptea întru realizarea unui act de cultură, ratat pînă la urmă, dar bifat ca realizat cu chiu cu vai. E nevoie, crede el, autorul celor două op-uri poeticești, scoase la o editură privată de pe Bahlui, ca pentru cîștigarea notorietății întru impunerea autorității pe lîngă șeful de cuibar, e bine să fie membru al Uniunii Scriitorilor din România. Iese și un bonus la pensie, deschide altfel o ușă, se afirmă altfel în miezul acțiunilor culturale, de pe această poezie de „lucrător cultural”. Trebuia să se aleagă și el cu ceva de pe urma mișmașurilor făcute în spatele unor lucrături din care au ieșit victorioși editorii, acum „lucrători culturali” legali, conform legii gata de a intra în vigoare. Editorii, cînd nu sunt impresari, sunt ciubucari, la mica ciupeală!

Intrarea în posesia unui astfel de certificat de impostor, cu gir de la boss, îi va conferi acestui tip de impostor rolul de schimbare legală a macazului de pe linia lucrului bine făcut de Acarul Păun, tras pe dreapta din motive de rapt, neapreciat de noii mahări politici locali, în folosul lucrului prost făcut, atît de apreciat de la vîrfurile vîrfurilor pînă la ultimul impostor de rînd, adică, mai pe limba noastră română, de la vlădică pînă la opincă, sau de la Adidas la Tenișii chinezești ieftini ca braga, de unică folosință. Și uite așa, unde locul a fost sfîntit cîndva de cei care se pricepeau la ceea ce trebuia de făcut, acum s-a împutit de astfel de profitori, unii cu ștaif, dar lichele, alții treziți dintr-odată pe cap cu canotiere cu panglici de mătase, dornici să ajungă și ei pe post de lichele. Și vor ajunge!

Și uite-așa, chiar și Acarul Păun, umil slujbaş la căile ferate, demn, pe care toți dădeau vina pentru orice gafă din proprietatea altora, nu a lui, a ajuns acum să fie înlocuit de impostori care nu știu să numere cîte linii se ale cale ferată și ce e ăla un macaz, dar pe care nimeni nu mai dă vina, ci, dimpotrivă, îi pregătesc pieptarii hainelor pentru decorațiile pe care le vor primii. Necaz mare, nene Iancule, că uite-așa, n-o să mai ajungă nimeni la destinație, ci vom vedea frumoasele noastre trenuri luînd-o peste cîmpii spre nici o destinație, în afară de cea a dezastrului. Trăiască boșii care vin de la centru, îi ajută pe impostori să se acupe de ceea ce este clar că nu se pricep, iar cînd gealații lor fac oalele cioburi, își pun coada între picioare și o iau la sănătoasa. Și asta pînă la următoarea gafă, care, nu-i așa, se va naște dintr-o nouă experiență asumată pe ascuns. O, fără tristă, plină de...umor(i)!, să-l parafrarez pe Bacovia!

Emanuela ILIE

Pe cine iubești mai mult?

Concretețea învăluitor-neliniștitoare a vieții interioare

Filolog subtil, format la școala ieșeană și exersat cu precădere, până acum, în traduceri inspirate din engleză și franceză (înțeleg că portofoliul personal de traduceri numără deja peste 50 de titluri), Mihaela Buruiană debutează, în sfârșit, și în proza scurtă, cu un volum intitulat *Pe cine iubești mai mult?* (Editura Nemira, București, 2023). Cum nu îi citisem cele câteva povestiri publicate, anterior, în „Literomania”, „Revista de povestiri” sau „Familia”, pot recunoaște deschis faptul că acest debut editorial de toată frumusețea constituie una dintre cele mai plăcute surprize în materie de lectură pe care le-am avut în acest an. Atenț proiectată, densă tematic și foarte bine scrisă (altfel spus, perfect adecvată stilistic), ea consacră o prozatoare de forță și subtilitate, pe al cărei viitor tind să pariez, fără urmă de ezitare.

Cele 21 de povestiri – grupate strategic, în două părți separate de un *Intermezzo* (care contrage cumva subunitățile de interes problematic ale cărții) – se citesc cel mai bine ca povești autonome, de sine stătătoare, deși unele sunt legate prin personaje sau nuclee/ situații narrative specifice fie universului urban, fie peisajului rural, surprinse, în treacănt fie spus, cu egală acuitate. Spre exemplu, evoluția, la tinerețe ori maturitatea deplină, a câtorva dintre fetițele ale căror jocuri în interioarele înghesuite ori în fața blocului constituie pretextul narativ al unor texte din secțiunea de uvertură (*Roșu, Între blocuri, Covorul*) va fi urmărită și în *Intermezzo* sau *Alte vremuri*. La fel, trei dintre povestirile cu ancadrament rural (*Duminică, Viața de pe urmă și Un colț rupt de pâine*) prezintă scene elocvente din existența oropsită a două vecine, Căluța și Anuța, ai căror soți, aprigi tovarăși de băutură, le fac viața un calvar.

Textele din *Pe cine iubești mai mult?* evoluează, oricum, între doi poli referențiali majori, ce dictează atât temele identitare esențiale, cât și atitudinile auctoriale recurente. Pe de o parte, un braț al compasului narativ este bine înfipt în actualitatea noastră socio-politică, mentalitară etc. lesne recognoscibilă, pe care privirea scrutătoare a prozatoarei știe să o „taie” în decupaje menite a reliefa banalitatea răului de lângă noi, indiferent de natura și formele lui de exercitare: gesturi abia înăbușite, replici negândite, porniri fiziologice neținute în frâu ș.a.m.d. Pe de altă parte, celălalt braț survolează, cu mișcări de rotație precise și bine executate, solul tematic – cum îl știm, încărcat de toxine de tot felul ori de-a dreptul mlăștinos – al comunismului târziu, filtrat însă de regulă prin experiențele directe ale unor personaje copii, a căror inocență este fie serios amenințată de neînțelegerea reacțiilor contondente ale celorlalți, fie iremediabil rănită de descoperirea unor forme stranie de întuneric, în sine ori în afară.

Instantanee, jocuri și (alte) faze

Cu toate că instantaneele existențiale cuprinse în volum par derutant de simple, densitatea ideativă a poveștilor de viață concentrate prin intermediul lor este indiscutabilă, indiferent de numărul de pagini de care prozatoarea se servește pentru a o pune în valoare (cea mai lungă povestire, *Intermezzo*, are paisprezece pagini, iar cea mai scurtă, *Așteptare*, doar patru), de mediul pe care îl surprinde ori de vârsta și implicat experiența de viață a personajelor conturate. Sociograma reținută prin intermediul acestora este, oricum, vizibilă chiar și în textele ce par a configura dimensiuni specifice universului infantil.

În loc să se joace ori să aștească, așa cum își dorește, Cami, protagonista din textul inaugural, intitulat *Roșu*, își petrece aproape fiecare amiază de vară păzind somnul mamei. Tendința de a o supraveghea cât doarme, de fapt spaima perpetuă de a o pierde, este determinată de suferința pe care a trăit-o descoperind-o, cu ceva vreme în urmă, aproape-moartă, cu o pată mare de sânge pe rochie. Deși nu avusese cum să priceapă ce anume provocase leșinul profund și sângerarea mamei (care își provocase de fapt un avort clandestin), fetița avusese reacții prompte, care contribuiseră decisiv la salvarea mamei de către vecina chemată în grabă. Episodul se dovedise însă traumatic pentru copila de numai șase ani, care, în mod firesc, rămăsese cu impresia că somnul adânc, brăzdat din când în când de câte un „zgomot găfâit, ca o respirație grea, șuierătoare”, este un simptom al morții, pe care numai ea o poate ține la distanță. Metonimic, gestul fetiței de a picta rochii de prințese în culoarea sângelui (peste care suprapune, instinctiv, imaginea mamei adormite) traduce, desigur, ideea de inocență sacrificată într-un sistem represiv, pentru care supravegherea continuă este o formă de distrugere identitară, așadar de moarte:

„Pata roșie de pe hârtie se face tot mai mare și se întinde peste hainele mamei, înghite canapeaua, o acoperă și pe ea și, în scurt timp, punând toată bucătăria. Cami țipă și o scutură cu toată puterea ei de copil. De pe canapea, mama răspunde răgușit:

–Ce e? Gata, m-am trezit, că m-ai speriat.”

Într-o după-amiază de sfârșit de iulie, câteva fetițe se strâng *Între blocuri*, mai exact în „fața grădiniței înconjurată de blocuri ca de un zid de apărare”. Până să decidă, însă, între *Țările, Țară, țară, vrem ostași!, Prinselea, Castel ori Flori, fete sau băieți*, una dintre ele face o gafă absolut copilăroasă, din dorința de a-i transmite unei proaspete vecine de bloc că ea este la fel. Adică *altfel*. Deși plin de compasiune, gestul ei atrage suferința celei care se simte ridiculizată pentru că are un tic ocular, dar și ironia celor-

lalte, care o taxează imediat pentru felul în care își expune secretul. Durerea stupefiată și replierea imediată în sine a protagonistei sunt urmărite de scriitoare fără greș:

„Lenuș își dezgolește și mai tare gingiile, ca și cum în cei câțiva dinți strâmbi și în sârmele care apasă pe ei până când îi dau lacrimile stă toată explicația pe care ea nu e în stare s-o pună în cuvinte. Dar nici Dana, nici ceilalți nu înțeleg. Dorina îi aruncă un «Ce rânjești așa, ca o maimuță?», iar fetele izbucnesc în râs la unison. Apoi îi întorc spatele și își văd de ale lor. (...)

cronica literară

Rămasă pe a doua treaptă, în afara grupului, Lenus strânge din buze până când sârmele îi pătrund în carnea moale și lasă urme adânci, neregulate. Își trece limba peste ele și simte un gust sărat, familiar. A făcut gestul asta de atâtea ori, încât știe că, de la un punct încolo, durerea aceea ajunge să-i placă. Trec câteva secunde – minute, poate? Picioarele se mișcă fără ea, fac câțiva pași în spate. Treptele îi par mai late, blocurile din jur, mai înalte. Contururile mașinilor parcate, ale copacilor și ale fetelor devin tot mai neclare. Ca să-și alunge ceața din ochi, îi închide și se învârt pe trotuarul din fața grădiniței. Fustița lambada croșetată de mămica se ridică și face valuri-valuri în jurul ei. Culoarele se amestecă, se ondulează, se tocesc unele în altele, până când formează o elice care o înalță încet spre cer. De acolo, clădirile și oamenii se văd mici, mici, doar vocile băieților se mai aud înfundat: *pac-pac, ai murit!*”

În *Covorul*, jocul altor fete este întrerupt atunci când una dintre ele, Cătălina, este rugată de băiatul pe care îl place să îl ajute la urcatul covorului abia curățat până la etajul patru. Bucuria de-a se simți *aleasă* și speranța de a fi și ea *plăcută* de Ionuț își schimbă nemilos semnul, imediat ce fata înțelege că a fost folosită din cauza constituției și a forței implicite: „Ca să-și alunge furnicăturile din ochi, Cătălina îi strânge tare și ridică paharul la gură. Îl bea pe tot, aproape dintr-o suflare, iar senzația de gheață îi sfâșie gâtul și se duce mai sus, în frunte, unde se sparge în cioburi mici și ascuțite, ca o oglindă.”

Însingurări și somatizări. Despre fețele suferinței

Tot despre somatizarea suferinței interioare este vorba și în povestirile ai căror protagoniști sunt adulți, indiferent dacă ei trebuie să se lupte cu spectrele ce fac ravagii în lumea aspră a satului neaoș ori în cea altfel întunecată a capitalei sau a orașului de provincie. Unele existențe sunt măcinate de alcoolism, violență și sărăcie, altele se pierd în mecanica întristătoare a unor gesturi executate mașinal, menite a le întâri iluzia apartenenței la o comunitate sau speranța unei împliniri afective. Dar nicio întâlnire reală, nicio navigare (ne)cumpătată pe rețelele de socializare ori pe site-urile de *dating*, nicio ieșire (fie ea spontană sau îndelung programată) din decorul cotidian nu diluează, ci, dimpotrivă, adâncește senzația de însingurare teribilă pe care o resimt în special personajele feminine din volum.

În *Intermezzo*, spre exemplu, la douăzeci de ani de la terminarea liceului, pregătirea (deocamdată internautică) a reuniunii de clasă îi stărnește lui Lenus nostalgii altminteri firești. Dorința de a-și revedea în carne și oase o fostă colegă și bună prietenă de odinioară, Cami (desigur, aceeași Cami din *Roșu*, aflată însă la o cu totul altfel de vârstă), nu îi produce însă bucuriile scontate. Cea alături de care la șaisprezece ani trăia experiențe dintre cele mai tari („În seara aceea, au ascultat Doors, Pink Floyd și Queen, au băut votcă și s-au sărutat cu doi studenți veniți acasă în vacanță”) nu devine, cum își dorește, artistă, ci preoteasă de țară. Nu atât felul în care prietena și-a subtilizat energiile creatoare (pictând icoane, din când în când, pentru turiștii de ocazie), cât serenitatea cu care soția și mama dedicată gospodăriei privește acum viața o determină pe Lenus să înțeleagă adâncimea diferențelor abia sesizabile odinioară și să își recunoască indirect limitele proprii ratări emoționale – în ciuda gesturilor care par a sugera contrariul. Pentru că, exact ca în copilărie, tânăra nu se recunoaște lovită, ci mimează o indiferență care este departe de-a fi salubră:

„Lenus mai ia o gură de vin și scoate telefonul. Își mijește ochii și face o poză încadrând un colț al prispei din lemn și culmea împădurită din spatele casei. Nici nu are nevoie de filtru. Postează pe Facebook și Instagram cu etichetele #reuniune, #prietene vechi, #lamunte și #intermezzo. De undeva, mai în spate, se aude vocea ascuțită a

lui Cami: «Pui-pui-pui! Na la mama! Bi-bi-bi!». Deschide WhatsApp și îi scrie lui Cristi: «Hai că vin mâine acasă. Și mă gândeam că în iunie, decât la reuniune, mai bine mergem în Grecia».”

Ultimele două povestiri din prima parte a cărții, *Un vânticel de primăvară* și *O mână*, surprind emoțiile difuze sau de-a dreptul tulburi ale unei adolescente obișnuite, pe nume Liliana. După ce propunerea pe care i-o face celei mai bune prietene, Ioana („Tu, hai să ne facem că suntem bărbat și femeie! (...) Adică așa, ca în cărți, să vedem și noi cum e când se pupă ăia”), este acceptată, cu un entuziasm abia estompat, fata experimentează senzații neașteptate, grație cărora culorile și contururile obiectelor din jur capătă reliefuri cu totul noi: „În semi-întunericul odăii, prin geamurile pe care le-au uitat întredeschise, un vânticel de primăvară înfoaie perdelele. Formele familiare ale obiectelor se însuflețesc: pe coperta roșie abia ieșită din ghiozdan, femeia îmbrățișată are chipul ei, părinții tineri din tablou o privesc cu un aer complice, iar din posterele de deasupra patului, Brandon și Dylan îi zâmbesc cuceritor. Simte un gădilat din creștet până în vârful picioarelor și îi vine să chicotească.” Câțiva ani mai târziu, aceeași Liliana (ajunsă între timp elevă de liceu, nevoită să se mute la oraș, în casa verișoarei mai mari cu nouă ani, Ștefana) trăiește altfel de emoții puternice – și cu atât mai greu de gestionat cu cât acum sunt, pe bună dreptate, percepute drept fundamentale greșite. De această dată, cel care i le stimulează nu mai este însă o colegă de aceeași vârstă, alături de care își dorește să exploreze trăiri de adult, ci este chiar un adult – Victor, soțul verișoarei care o găzduiește. Atingerile nepermise ale bărbatului au asupra fetei efecte aproape paralizante, blocându-i orice reacție defensivă:

„Ar fi vrut să-și tragă piciorul, dar nu putea să se miște. A rămas cu privirea ațintită, fără să mai urmărească imaginile. Obrajii îi ardeau și parcă o gură imensă supsesse tot aerul din cameră. Victor a început să-i maseze ușor mai întâi degetele, apoi talpa. Mâna lui era caldă, senzația, deși alarmant de greșită, era plăcută. Căldura i-a urcat spre gleznă. La televizor, forme și sunete fără sens.

Victor îi era ca un frate. Poate dacă se prefăcea că nu se întâmplă nimic, chiar nu se întâmpla nimic. Nici nu voia, nici nu putea să se gândească mai departe. A închis ochii și și-a imaginat că e acasă, la țară, de vorbă cu Ioana înainte de marea ruptură și că mâna ceea atât de familiară era a prietenei ei care o apuca de picior ca s-o sperie la filme. Sau a mamei, care în copilărie o freca pe picioarele înghețate când venea în serile de iarnă de afară, de la joacă. Sau chiar că nu era nicio mână acolo, că pe canapea, lângă ea, se urcase o pisică pufoasă, care tocea încet și leneș.”

Prozatoarea revine asupra personajului în penultima povestire din volum, *Un drum lung*, plasând-o însă decis în umbra verișoarei sale, Ștefana. Proaspăt despărțită de soțul surprins într-o poziție indecentă alături de adolescenta speriată („A apăsător ușor pe clanță. Liliana era îngrămădită într-un capăt de canapea. Victor stătea cu spatele spre ușă, cu o mână pe piciorul ei, cu cealaltă trecut pe după umeri. Când a auzit mișcare, s-a retras brusc, speriat. Liliana a izbucnit în plâns și a fugit în baie.”), Ștefana își ia verișoara și pleacă într-o vilegiatură îndelung planuită – dar în același paradis marin verificat anterior alături de soțul devenit între timp trădător. Bineînțeles, pentru protagonista apăsător de regrete și măcinată de conștiința propriei vino-vății, sejurul în locația preferată de vacanță este catalizatorul unei dureroase forme de *re-capitulatio*, transformat pe alocuri într-un proces de conștiință nemilos – deși, desigur, nemeritat:

„Multă vreme a fost furioasă pe Victor. Îi venea să-l lovească cu pumnii ei mici, să-i strige toată durerea ei, să-l rănească la fel de tare, și mai tare, să îl pedepsească cu nepăsare sau cu o iubire nouă. A rememorat totul de-a-firă-păr, întrebându-se unde, când și cu ce a greșit. Și-a închipuit un milion de scenarii cu el, ea, amândoi, altul sau alta, până când a simțit că înnebunește. Dar de cele mai multe ori, a reluat în minte clipele acelea de dinainte de a ști, ezitarea ei de a bate la ușă, încercarea ei probabil inconștientă de a prelungi iluzia fericirii, de a amâna certitudinea. Și-a dorit să poată retrăi acele câteva minute dinainte să arunce totul în aer, ca să procedeze altfel: să facă pașii înapoi spre stradă și să sune de afară, anunțându-și sosirea; să discute între patru ochi cu Liliana și să o mute la altă gazdă; să stea mai puțin la birou și mai mult cu Victor, care poate doar acționa prosteste, din cauză că se simțise neglijat.”

În loc de concluzii

După cum se vede, cu toate că se ferește să apeleze prea des la strategii narrative care să forțeze identificări simpatetice, Mihaela Buruiană nu ezită să deplaseze, din când în când, cursorul epic într-o zonă de explorare analitică ale cărei adâncimi obligă cititorul să se situeze, decis, de partea personajelor de prim-plan din *Pe cine iubești mai mult?* Indiferent dacă (re)trăiesc incandescent evenimentele cu potențial traumatic necunoscut sau execută mașinal, fără o împotrivire prea eficientă, pașii rutinați ai unei vieți familiale ori sociale aparent lipsite de orice strălucire, ele te cuceresc, oricum, prin felul mai mult decât convingător în care distilează faptele de existență ce le sunt date într-o viață interioară efervescentă, surprinsă într-un stil matur, de o concretețe învăluitor-neliniștitoare. Fie și numai pentru acest atu, prozatoarea merită de bună seamă urmărită și în continuare.

Anxietatea agresivă

Modernitatea lui Machiavelli, pe care Cioran mizează în prefață, subliniază afinitatea electivă a unei comune sensibilități: ambii exaltă *anxietatea* vizând supraviețuirea. Rădăcina de cinism ascuns în țesătura complexă a naturii umane, ce pândeste căutările ideologice ale umanității până azi.

Așa își legitimează Machiavelli discursul ce naște un monstru pe când îi dezvăluie sau inventează pe alții, pentru a-l motiva:

„Un homme qui veut être parfaitement honnête au milieu de gens malhonnêtes ne peut manquer de périr tôt ou tard. Un prince qui veut se maintenir doit donc apprendre à n'être pas toujours bon...” (citât de Cioran în prima pagină – 7 - a prefeței)

E întoarcerea în regn cu argumentul bestialității legitime împotriva fiarei din celălalt. Premisă majoră în logica polemică, a riscului și amenințării, eventuale, plauzibile, validate strict inductiv, adică și pernicios, prin traumatismul experienței:

„Un prince doit savoir à la fois combattre en homme et en bête.” (același Machiavelli din *Principele*, citat la p. 9 a prefeței cioraniene)

Aceasta e limita științifică a discursului antropologic, cel care, referindu-se obligatoriu la om, preia ceva din vulnerabilitatea extremă a țintei sale, specificul poziției lui excepționale, deopotrivă în regn, în gen și specie. Animal (fie și post-)metafizic sau teologic, după libera alegere, încercând să-și croiască din paradox haină încăpătoare pentru extrema lui orientare spre diferență și unicitate.

Tautologia sau contra-dicția în care Machiavelli își împinge principele când îl sfătuiește să asculte de primul impuls, cuplul de forțe confuze surprinse de Pierre Manent, se complică printr-o istorică perspectivă. Modernitatea s-a confruntat cu paradoxul poziției realiste pe care utopiile criminale puse la lucru în secolul trecut au îmbrățișat-o rapid. Nici urmă de idealism al privirii optimiste asupra naturii umane perfectibile. Mai degrabă, o extremă anxietate sofisticată în laboratoare ideologice și propagandistice spre a legitima ura de sine a omului, suspectând, aproape perplex, că însuși el și-ar putea fi dușmanul de moarte (de rasă, de clasă, în cazurile concrete).

Utopia e în sine, să observăm aducându-ne aminte, o construcție tot mai vag ideală, amenințată de spectrul nesiguranței și anxietății extreme. Ea a încercat disperat să folosească asemenea energie abisală a maselor spre a-și edifica o imposibilă coeziune și coerență, ce, în practică, nu-i putea fi altfel decât daună, detriment. Poate că abia societatea zilelor noastre, cea numită deja, de ceva timp, *a riscului*, elimină cu adevărat egalitatea și bunăstare comună dintre idolii și valorile dominante, sau măcar obsedante, pentru a nu pune în loc decât o atare, difuză, totuși limpede, destul de eficace și eficientă, amenințare.

Machiavelli aduce cu un veritabil înaintaș al consilierului, al consultantului politic și de relații publice. Evaluator ce nu trebuie și nu poate ignora vulnerabilitatea, amenințarea, criza sau pericolul. Gata să ofere un sfat avizat necesar în orice potențială negociere. Cu prieteni, aliați, concurenți, competitori, inamici ori dușmani. Un analist de risc politic, în termenii zilelor noastre. Să fi surprins, în cheia unei greu digerabile morale a puterii, premisele poate neașteptate ale unei

îndepărtate în viitor *societăți a riscului*?

Așa s-ar spune, dacă e să confruntăm perspectiva unui sociolog preocupat de subiect: „*In the risk society, therefore, handling fear and insecurity becomes an essential cultural qualification, and the cultivation of the abilities demanded for it become an essential mission of pedagogical institutions.*” (Ulrich Beck, *Risk Society: Towards a New Modernity*, Sage Publications, 1992, p. 76)

Societatea riscului trece dincolo de cea industrială, cu care, se pare, nu mai poate conviețui: „*The concept of the industrial society supposes the dominance of the 'logic of wealth' and asserts the compatibility of risk distribution with it, while the concept of risk society asserts the incompatibility of distributions of wealth and risk, and the competition of their 'logics.'*” (*Ibid.*, p. 154)

Așa că e drept să te poți întreba: ce aduce nou, înnoitor, Cioran în această prefață? Rîpsta ființei nesigure față cu agresivitatea utopiei reconsideră dialectica victimă – călău? Amintindu-ne vag de legenda urbană a Candidatului manciurian, ce miza pe fobiile copilăriei defecuoase a unor indivizi răătăciți în registrul bestial al emoției traumatice, descalifică pentru accesul la o viață adultă „normală”?

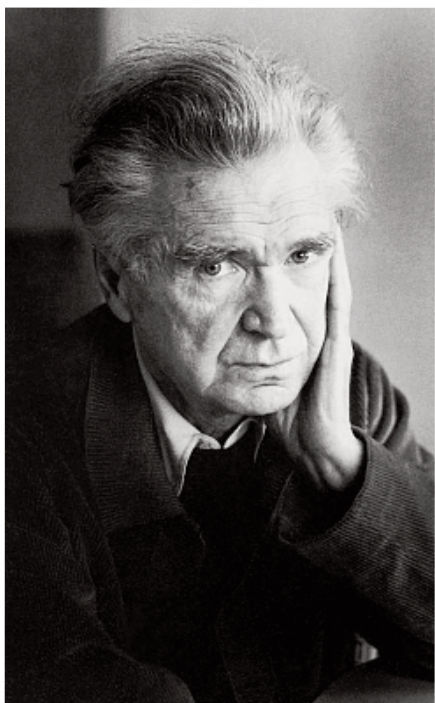
În spatele călăului abisal, de care s-a folosit cu mult cinism fiecare regim utopic absolutist, s-a aflat o conștiință mobilizatoare a victimei tenebroase. Doar obiectivul deja milenar al creștinismului (tot mai) latent al civilizației occidentale rămâne ideala extirpare sau măcar disoluție a acestei conștiințe dublate de o atroce sensibilitate anxioasă, de victimă (absolută). Discredibilă – cum altfel de nu la modul absolut? – prin dezincriminarea Supremiei Crime.

Anxietatea lui Machiavelli ar putea fi cel mult efectul răsturnat al unei frustrări prin care încerca a-și redobândi statutul pierdut. E instrumentul destul de evident al unei arhitecturi a manipulării prin suspiciunea terorii. Știut fiind că secretarul lui florentin face obiectul suspiciunii atât pentru familia De Medici, odată revenită la putere în Florența, cât și al republicanilor de după căderea acesteia.

Anxietatea lui Cioran pare a fi declanșată în bună măsură de propria lecție de viață în condiții de tiranie. Unde, ce-i drept, a găsit pârghii mai puțin onorabile (deși poate scuizabile) de supraviețuire. Cu circumstanță (parcă elaborată îndelung cultural în anii reconstrucției franceze) unui somatism entuziast ce i-a jucat festa unui acord de principiu cu răul.

Dar cea mai pătrunzătoare senzație de nesiguranță trebuie s-o fi încercat în anii francezi de după 1945. Atunci când pericolul ca trecutul să-l ajungă din urmă nu era deloc neglijabil. Dacă urmărim fie și numai reacția pe care i-o generează scandalul Vintilă Horia.

Poate și de aici senzația că cinismul exersat de Cioran e unul permanent defensiv. În definitiv, nu e câinele animalul de pază al omului împotriva fiarelor sălbatice? A lupului mai înainte de orice bestie? Într-o înclăstare unde câinele poartă zgarda anxietății umane pe care Plaut a încredințat „*Lupus est homo homini*”, rescrisă de Thomas Hobbes: „*bellum omnium contra omnes*”. Supoziție spirituală a câinelui-lup.

O poetă numai-decât simpatcă

Callatis nu-i doar un desen de ruine. Sînt acolo și oameni care vor să reanime spiritul vechii cetăți. Primul dintre ei e, cu siguranță, Luiza Cala, deopotrivă pictoriță și scriitoare. Scriitoare și de proză și de poezie - și încă scriitoare harnică și spornică. În cîțiva ani a strîns un raft de cărți, scoțînd și cîte două-trei pe an. Ultima dintre ele (de va mai fi adevărat pînă voi încheia eu însemnarea asta) pare a fi manualul de *Yoga sentimentală*, din 2022, de la editura Detectiv Literar. Spiritul callatian original, crede Luiza, a fost adus, definit și impus de Ovidiu, așa că ea se consideră mandată să-l reanime și reafirme. Nu însă componenta elegiacă, de nesfîrșite lamente, ci partea I a spiritului ovidian, cea cu recomandările din *ars amandi*. „Sine amore, nihil est vita”, e axioma de la care pornește și Luiza, pusă drept motto la *Mofturile unui gînd* de acum doi ani (Editura Ex Ponto). Firește că Luiza nu e o savantă a jocurilor erotice, dar e și ea o practicantă. O practicantă pudică senzual, dar destul de „impudică” sentimental. Poezia Luizei – cel puțin cea de pînă acum – e prin definiție una deopotrivă naivă și sentimentală (dar nici într-un caz în sens schillerian!). Despre cea din *Mofturi...*, într-o postfață accentuat empatică (toate textele de escortă, nu puține, fie ele ce-or fi, prefețe, postfețe, extrase - sînt eminent empactice), Monica Andrei zicea că e „o poezie care se citește ușor”. Întocmai așa e, dar se și scrie ușor, căci Luiza e o vrăbiuță gureșă care cîrpește tot timpul. Și tot timpul despre dragoste. Cu multe vorbe, dar nu și cu multă gravitate și intensitate, măcar că unele declarații mai și dau în clocot. Dar spiritul de joacă al Luizei nu le lasă să-și ia avînt în acea direcție și, cînd le prinde – adică mai totdeauna – le întoarce la regulul confesiunii cochete. În prefața - și ea extrem empatică - de la *Yoga...*, Florin Dochia, observînd joaca de-a ultimul vers practică în tot volumul, zice că aceste versuri ar lăsa „toate ușile neantului deschise”. Se poate, numai că pentru Luiza neantul e doar un ring de zbenguială, nu de altceva. Nu excursii prin neant își propune Luiza, ci doar printre micile voluptăți ale frivolității sentimentale. O și spune rîspicat: „Mi-e grea împotrivirea, / Frivolității i-aș da curs, / Fără regrete, / Cu dorințe împlinite. / Ce joc frumos / Ce moralitate falsă! / E plăcut să fii frivol!” (*Frivolitate*). Rezon!

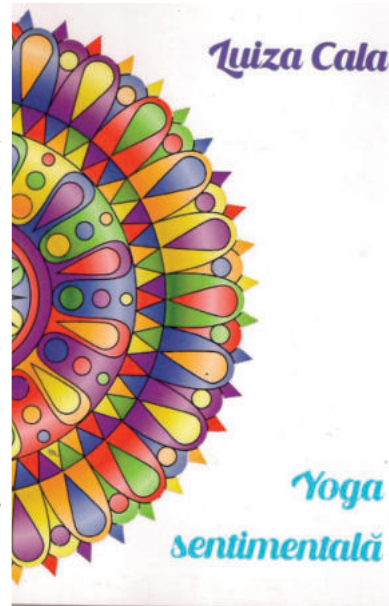
Yoga propusă de Luiza e o joacă de-a sentimentul: „Uneori nu te văd, / Alteori ești prezent permanent / În apropierea mea, / Chiar în mine. / Uneori te admir, / Alteori te iubesc / Sau te ignor jucăuș” etc. (*Yoga sentimentală*).

De fapt, nu atît o joacă de-a sentimentul, cît jocuri ale dorinței practice Luiza, care dorință la ea e însăși definiția și substanța iubirii: „Cînd ai apărut tu, / M-am redus la dorință. / Tu m-ai făcut iubire. / Sunt iar peste tot / Într-o nouă formă! / Un element fericit!” (*Sunt iar peste tot*). Așa, pe strună sentimentală ușoară, lucrurile merg minunat: „Un mag și o zîină / Suntem noi doi! / Miroase a minune!” (*Un mag și o zîină*). Dar chiar și-n delicii frivole pot surveni intensități și primejdii, pe care Luiza nu le ocolește: „Un gînd indecent / A poposit în tine. / Era zgomotos, vizibil! / Un vînticel ușor / Tremura perdeaua / Dorințelor imposibile. / Un uliu se înălța pofcios / Spre abisul din mine” etc. (*Pocalul ispitei*). Între delicii, după cum se vede, lumea are altă gramatică și spre „abis” trebuie înălțare, nu coborîș. Deși își păstrează mereu treaz spiritul de joacă și de ironie, versurile merg adesea spre o strună vag manelistă: „Labirint de gînduri / Tainice / Mă îmbie iar, / Tu reversi spre mine / Freamăt visceral. / Gîndul fără taurul lui Minos!” (*Ascunsă sub gîndul tău*). Sau pres-tează involuntar teme psiha-nalizabile: „Dorința ta sfredelea / Pămîntul pe care călcam” etc. (*Deșertul putinței*). Astfel de uși rămase involuntar deschise sînt destul de multe.

Deși cu vocația amorului definitivă, Luiza nu-și uită de lume și, bunăoară, trimite corectitudinii politice cîteva săgeți nepriemjdioase: „pînă cînd a apărut / Îmblînzitoarea de tauri, / Adică îm-blînzitorul de tauri, / Ba nu, entitatea care / Îmblînzea tauri!” etc.

(*Entitatea care î m b l î n z e a tauri*). Nici moravurile nu-s lăsate afară, așa că Luiza le spune pe șleau celor care merită: „E ușor să fii prostit / Cînd ai sufletul neprihănit! / La început sunt toți preacin-stiți, / Apoi ni-mic nu mai pot, devin paraziți” (pot fi vizati și iubiți, nu doar politicienii). Luiza e, desigur, dintre cei cu sufletul „neprihănit”, care vor să tră-

iască în candoarea eternă a copilăriei: „Copilărie, nu pleca, / Rămii mereu în suflet / și mîntea mea! / Minunea este în străfund!” (*Copilărie, mai rămii*). (Să zicem că ultimul vers nu e atît de primejdios pe cît pare pentru asemenea nostalgie). Nu era de trecut peste răz-boiul de la vecini, așa că Luiza îl consemnează: „Stă să plouă / Cu lacrimi de mame rămase / Fără de prunci, doar cu cruci” (*Stă să plouă*). Dar nu-s acestea temele de suflet ale Luizei. Dragostea e tema ei suverană - și unică! Restul sînt adaosuri impuse de lume.

Cristian LIVESCU

Corneliu Carp, un roman de epocă

Neobosit iscoditor al lumii de ieri și de azi a Iașului, Corneliu Carp este autorul unui impresionant serial dedicat seculare capitale a Moldovei, realizat cu pasiune afectivă, în care documentarea atentă se împletește cu discursul eseistic, clar și obiectivat. El cunoaște bine cartierele, stradă cu stradă, casă cu casă, știe cu exactitate personalitățile și familiile care au locuit de-a lungul anilor în ele, adună mărturii de tot felul, luându-și în serios menirea de vajnic cronicar al urbei, cu poftă nestăvilită de a povesti. A început să publice în 2014, întâi un volum de poezie, *În jurul meu*, apoi unul de proză, *Tăvălugul amintirilor*. Au urmat câteva cărți de proză – *Lacrimile de păcat* (2015), *Ziua în care mi s-a sfârșit copilăria* (2016), *Roua firului de iarbă* (2017), *De vorbă cu Iașul meu iubit* (2020), *Clepsidra destinului* (2021). A surprins proiectul său ambițios, lansat recent, *Casele de odinioară ale Iașului*, vol. I (2022), unde sunt scanate vreo douăzeci și ceva de străzi ieșene, cu clădirile lor de patrimoniu. Se interesează nu doar de istorisirile vechilor case boierești, multe din ele degradate în perioada comunistă, mai nou, restaurate muzeal, ci și de construcțiile din ultimele decenii, ridicate pe locurile unor ruine, păstrând doar duhul trecutelor așezări. E un fel de arheologie culturală, deloc simplă, întreprinsă cu exemplară energie și devotament față de urbea natală.

De câțva timp, Corneliu Carp colecționează întâmplări de viață ieșite din comun, unele cufundate în legendă, care coboară în lumea obscură a străzii, de la haiducii întârziați la interlopii de azi. Dezvoltă și o teorie proprie despre „puterea iluziei”, în noul său roman *Mistere, pasiune și lacrimi* (Alfa, 2023): „Unicul mijloc de îmbogățire a traiului rămâne puterea creatoare de iluzii, parcă smulse din infinit, adică negru pe alb ceea ce scriem”. Altfel spus, scrisul întreține iluzia că poate învinge deșertăciunea existenței, crez care îl mână mereu în luptă pe autor, pornit să transpună întocmai în cuvânt adevărul vieții. Iluzia concurează memoria, o subminează. Astfel, personajul-narator, implicat în vraja elaborării, concepe un text-istorisire pe seama unui text țesut, urzit în textul lumii – se evocă în dese rânduri „zicea lumea”, „spunea lumea” – față de care devine autonom. Textul scris se realizează veridic, parcă în afara lui, urmând să fie captat și preluat într-un expozeu figurat, indus și adaptat ficțional. În exerciții literaturii, lumea se reinventează, mizând neapărat pe aportul autenticității.

Misterele cărții de față se produc în jurul unor grupări de răufăcători din lumea tenebroasă a Iașului interbelic și nu avem decât să luăm în considerare traseul zonelor de expresivitate ale textului, care dau seamă fidel despre oferta specială a autorului, susținută de pitoresc și efort artistic. Maniera derulării narrative este strict factuală, precipitată, secvențial-cinematografică, cu accente rocamboliste. Este vorba de Banda „Dihorii negri”, cu mulți gealați de temut, cu multe spargerii, droguri și fărâdelegi la activ; Adolf Branchi, șeful ei, vrea să-i schimbe misiunea; Augustin Cerchez, omul său de încredere, absolvent de facultate, e amorez vestit; nimeni nu a putut explica prezența celor trei cadavre ale familiei Cerchez, găsite asfixiate în podul unei case din Tătărași – depresie sau răzbunare? Banda cumpăra diverse hanuri și case; Augustin poartă cu el o ladă cu bani și aur, averea bandei, și o ascunde într-un cavou, apoi o îngroapă; apar la iveală membrii bandei: Costel Cârneală, Sandu Plai, Magraun, Gabriel

Anton, prietenul lui Augustin, Mutu trădătorul; despre Branchi s-a dus vestea că s-a otrăvit cu cianură, nimeni nu știa dacă mai trăiește sau nu; hanul de doi bani „La Osul ros”, sediul bandei, din vechea mahala a Frecăului, este locul unde se ascunde Maria, sora lui Bianchi, amanta lui Cârneală și iubita lui Augustin; când se întâlnesc cei doi rivali, se iscă o bătaie cumplită; Cârneală e învins și Augustin devine șef; alte câteva crime misterioase alarmează orașul; apar câteva fete versate în „amorul vagabond”, cu „frecat la popândău și la nănau”; comisarul Ilie In-famu reușește să-l prindă pe Sandu Plai, unul din „dihorii”, de la care află că banda numără vreo patruzeci de inși, înarmați cu arme și săbii și că s-au reprofilat în vânarea și anihilarea unor bande de borfași și găinari care terorizau Iașul, a Coșarilor, în frunte cu Iovu Chir, a Burețarilor, a Cerșetorilor; „noi suntem altceva”, fusese voința lui Bianchi; cu Bela Carolina intrăm în fauna bordelurilor de altă dată; în timp ce lui Augustin, liderul „dihorilor”, îi moare iubita și cu asta i se încheie și lui avântul terorist.

Cu un discurs diferit, în partea a doua a romanului, plasată în regimul comunist, nota stranie, aiuritoare, se amplifică. Augustin devine inginer onorabil, cuminte, umblând din când în când la co-

moara din lada ascunsă, fără să vrea să se mai știe de ororile comise în trecut. I se mai spune „maestru amorez”... Sare în ajutorul unei femei rănite într-un accident de mașină, undeva, pe lângă Socola, și astfel face cunoștință cu doamna Pușa, profesoară, soția directorului unei mari fabrici, față de care va face peste câțva timp o mare pasiune sentimentală. Epica se frânge repetat, acțiunea stagnează, pentru că Pușa, dornică de comunicare, vine cu destăinuirile ei frivole, având un socru profesor la Drept, căzut și el victimă „amorului vagabond”, încât răposata Maria e bănuită a-i fi fost fiică (!!). Autorul își permite un respiro meditativ: „Caracterul se vede de departe, după cum omul duce mâncarea la gură, fiindcă în acel moment el devine natural, ca de la mama lui.” Gabriel revine și el în scenă, cu istorioara sa despre o prostituată, Alexia, aflată la ceasul re-mușcărilor. Spre finele romanului, personajele își descoperă deodată eredități comune și obțin mărturii miraculoase, reîntâlnirea lor în timp fiind de domeniul misterului. Augustin pierde partida cu Pușa, înșelând-o cu o prietenă a ei, și pe fondul acestei rupturi acțiunea se năruie, odată cu eroul, căzut în mizeria vârstei. Motiv pentru a include câteva reflexii puse în seama lui Augustin: „În vreme ce unul își torturează lutul presărat cu mulți nervi, efect al unei lupte interioare, lângă tine un altul se lăfăie în vise frumoase, clevetește, râde sarcastic... Viața e un război crâncen, în care ar fi bine să preferi întotdeauna glontele dușmanului, decât părăsirea câmpului de luptă.”

Romanul lui Corneliu Carp, *Mistere, pasiune și lacrimi*, pare venit dintr-o altă vârstă a speciei, cea a romanului în foileton sau în fascicle, făcând deliciu publicului din urmă cu vreun secol, care citea pe nerăsuflăte aventurile unor personaje în contururi sumare, gata să-i schimbe semnul și direcția existenței, în funcție de așteptările abonaților. Succesul era asigurat prin asemenea devieri (sau fente) de atitudine și prin inventarea de siluete efemere, fără psihologii complicate. După cum place aerul vetust, romantic, desuet, care – în ciuda unor pasaje grăbite – învâluie scriitura, o pune la încercare ca să poată cuprinde două epoci, două mentalități, două organizări textuale.

Traian LAZĂR

Dreptul la memorie

Duminică, 22 septembrie 2021, enoriașii bisericii „Sfinții Mihail și Gavriil” din satul Tecucelu Sec, comuna Buciumeni, județul Galați asistau la serviciul religios oficiat de preotul paroh Radu Vivian. Se sărbătorea „Pescuirea minunată”!

A fost o sărbătoare memorabilă întrucât unul dintre credincioși, col (rez) Dumitru Codiță, fiul Mariei și al lui Petrach Codită, militar cu o carieră profesională și științifică de cel mai înalt nivel, i-a anunțat pe cei prezenți, având îngăduința și binecuvântarea preotului paroh, că se angajează să elaboreze monografia satului.

Era forma în care, acest romantic fiu al satului își manifesta, voia să-și exprime, dragostea față de locurile și oamenii așezării în care copilărise și în care periodic obișnuia să revină, chiar dacă obligațiile profesionale îl îndepărtaseră.

Militarul de carieră l-a dirijat cu competență pe sentimentalul din personalitatea lui Dumitru Codiță, pentru a-și îndeplini promisiunea. După un an, col (rez) Dumitru Codiță a raportat locuitorilor așezării că și-a îndeplinit misiunea asumată.

Volumul „Satul Tecucelu Sec, istoria, biserica, școala & noi contemporanii”, Ploiești, Editura Karta-Graphic, 2022, prezintă nu doar o reușită auctorială dar, prin structură și redactare poate constitui un model pentru cei animați de intenții similare.

Scopul lucrării, precizează autorul, „a fost acela de a reface și reda cât mai aproape de realitate istoria, viața religioasă, aspectele sociale, educative și culturale, implicarea fiilor satului în evoluția localității și implicit a Țării, începând cu timpurile arhaice, până în zilele noastre. Am dorit să scot la lumină aspectele bune și rele, pentru a ne inspira din primele și a le evita pe celelalte”. (p. 275)

Pentru alcătuirea lucrării, autorul a folosit surse variate, multe provenind chiar de la locuitorii satului, asigurând astfel corectitudinea relatărilor și cunoașterea complexă a problemelor tratate. „Lucrarea se bazează pe datele identificate în diferite surse scrise, conține și unele elemente biografice personale, amintiri scurte și fugare ale celor care au trăit în preajma evenimentelor și pe care le-am descoperit în cenușa vremii, despre locurile și oamenii în care Dumnezeu mi-a rostit venirea pe lume”, mărturisește autorul. (p.15)

Ca structură și redactare, lucrarea nu urmează modelul clasic al unei monografii. Tocmai de aceea, autorul menționează în subtitlu, că cele incluse în volum constituie „reper monografice, comentarii, amintiri”. În fapt, volumul este o monografie cu structură și redactare novatoare.

Autorul îmbină armonios elementele științifice cu cele literar romantice/umaniste. Primele constituie corpul lucrării, iar celelalte – sufletul! Structurii științifice, redată într-un limbaj adecvat, sobru, exact, arid, îi aparțin capitolele: origini, istoric, date geografice și administrative; viața religioasă, socio-culturală și educativă. În același spirit, autorul atașează lucrării un consistent album foto ilustrând informațiile teoretice, bibliografia selectivă, note suplimentare privind unele informații din text și anexe (o cronologie a istoriei satului și informații despre un premiu atribuit de familia Dimitrescu pentru educarea tinerei generații în spiritul tradițiilor și valorilor naționale și ale credinței strămoșești).

Structurii literar-umaniste îi aparțin capitolele: Fii satului-eroi și personalități; satul Tecucelu Sec în anii post revoluționari.

Volumul începe cu un „preambul” ce ni-l dezvăluie pe autor ca poet, nu doar ca militar și care poartă amprenta acestei duble naturi a personalității acestuia. Militarul oferă cititorilor hărți pentru orientarea în spațiul geografic despre care scrie: Amplasarea satului Tecucelu Sec în România; harta județului Galați cu poziționarea satului Tecucelu Sec. Poetul dedică două

ode așezării monografiate. Odă satului Tecucelu Sec: „TECUCELU SEC îți spune,/Dar ți-ai câștigat renume, /Personalități, eroi din sat,/Faimă numelui ți-au dat”. Etc/ Și Odă pâraului Tecucel: „Tu ai fost martorul tăcut,/ Al vieții noastre an de an./ Cum amintirile mă cheamă,/Ode îndrept mereu spre tine,/Și tot ce este-n jur mă-ndeamnă,/ Să scriu acum numai de bine?”.

Lucrarea se remarcă și prin câteva elemente novatoare. Cea mai importantă dintre acestea privește redactarea, care a preluat din procedeele redactării electronice. Din loc în loc, în textul principal, redactat în manieră clasică, se face trimitere la informații suplimentate, interpretări, comentarii eseistice, care sunt înscrise într-un chenar, în „ferestre”. Linia principală a relatării consemnează generalul, în timp ce „fereastra” redă detaliul. Chiar de la început, *Argumentul* lucrării este însoțit de o „fereastră” relativ la „credințe, tradiții și obiceiuri strămoșești”. *Considerațiile generale* privind geografia și istoria satului Tecucelu includ ferestre privind forma satului, care este cea a unei „corăbii care se îndreaptă spre nord, parcă pentru a înfrunta provocările ce-i stau în cale”; „răzeșii, întruparea rezistenței armate la români”; „localitatea antică Piroboridava”, identificarea unei probleme „care ar putea influența în sens negativ viața comunității” și anume apa, originea denumirii „vinului de băbească” etc.

Un interes larg, depășind aria limitată a istoriei comunității sâtești îl au ferestrele ce prezintă detalii referitoare la „anii din urmă ai poetei” Natalia Negru, relatare aparținând unui fiu al satului, „proprietatea poetei Natalia Negru”, „cum era tratată de autoritățile locale comuniste”.

Deosebit de savuroase, menite a atrage atenția cititorilor, sunt informațiile din ferestrele ce relatează prezența lui „Mihail Sadoveanu la nunta lui Șt O Iosif și Nataliei Negru”, detaliile privind „prietenia lui Șt O Iosif și Dimitrie Anghel” etc.

Nu lipsesc informații asupra copilăriei și adolescenței fiilor satului, narate cu talent și sentiment, într-o tonalitate asemănătoare amintirilor lui Creangă, cărora li se adaugă detalii privind primii pași în cariera militară a autorului.

Dintre elementele novatoare din structura monografiei impresionează cele ce țin de perspectivele satului și de lucrarea ce i-a fost consacrată.

În calitate de președinte al filialei Prahova a Asociației Române de Drept Umanitar, autorul a introdus volumul în „Colecția Cartea ARDUPH”, seria „Personalități” poziția 4. Neîndoind că acest fapt corespunde dreptului la memorie al fiecăruia dintre oameni și al fiecărei comunități. În spirit cronicăresc, autorul distinge în sânul comunității: indivizi, familii și neamuri. El precizează: „Am recurs la termenul de „neam” pentru înaintașii al căror arbore genealogic am putut să-l identific pe baza unor elemente probatorii cu vechime, iar cel de „familie” pentru cazurile în care este vorba doar de tulpina unui neam, ca urmare a dificultății de a coborî în timp dincolo de aproximativ două generații”. (p.157) Memoria contemporanilor ce aparțin „neamurilor” a servit ca sursă, alături de documentele scrise, la redactarea monografiei.

Volumul nu este doar o sinteză a trecutului așezării și oamenilor ce au constituit-o de-a lungul timpului. Autorul încearcă să răspundă și la întrebarea dacă „Satul mai are viitor?” În spirit polemic, ce izvorăște din nostalgie („Unde sunt vremurile de altădată?”), autorul se referă la situația dificilă a satului în ultimele decenii („Amintiri despre satul care moare”; „Cultura satului în derivă”; „Satul la vreme de pandemie”). Analiza lucidă a realităților actuale, îi impune, în pofida acestor elemente decurajante, o concluzie combativă: „Tecucelu Sec refuză să moară”. Opinie pe care o împărtășesc, probabil, și locuitorii altor așezări rurale din România încurajați de elementele modernizatoare ce au intervenit în viața rurală.

Cristina SCARLAT

cartea de poezie

engrame critice

Liviu ANTONESEI

Menuț Maximinian, Ultimul înger¹

TABLOURI CU ÎNGERI

Întru-un veac debusolat, care în fiecare zi parcă exersează cum să moară, bătând, zilnic, cuie în crucea Celui care, s-a răstignit pentru noi, mai vedem, oare îngerii? Mai auzim ce vor, înăbușiți, să ne spună? Le mai auzim respirația toropită de cotidian? Unii, puțini, se pare că da. Alungați pe după colțuri de betoane gri, alunecând pe termopanele prăfuite ale mileniului, înăbușiți de noxele civilizației de veac XXI, biciuiți de ploile orașului, care nu mai au nimic din ploile sănătoase de până nu de mult, îngerii se încăpățânează, totuși, să ne calce urmele, să ne urmeze, să ne călăuzească. Menuț Maximinian, poetul, cu siguranță trăiește prezența acestora și ne-o transmite așa cum iconarii își pun sufletul în rugăciune și ni-l arată în culori vii, pe icoane. Pe ziduri de biserică sau în altare grele de esențe prime.

Volumul *Ultimul înger* e un fel de colecție de tablouri naive prin care autorul ne descrie prezențe de netăgăduit cu îngerii: „Înger cu aripi albastre”, „Înger cu două inimi”, „Îngerul poartă biserica”, „Îngerul bea ceai”, „Înger aproape”, „Umbra îngerului”. De fapt, între

și acest lucru: „Și îngerul are mama lui” (p. 14) „Care plânge când merge prin lume // Când toate s-au făcut / Cerul și pământul / Dumnezeu i-a dat îngerului mama / Și i-a spus / Aceasta este mama ta Care te va mângâia când dai de greu / Și de tine trebuie să aibă grijă cineva (...).” Într-un limbaj curat, așa cum picturile naive te dezarmează cu inocența lor, poetul se încăpățânează să rămână în lumea esențelor, a nevăzutelor, așa cum copiii, luându-și în serios vârsta, ne capt(iv)ează cu jocul lor, întotdeauna serios. Este extrem de dificil ca, într-o lume în devălmășie, să simți și să-ți și păstrezi candoarea cu care te poți

conecta permanent la Cer și să descifrezi într-un alt ton decât cel al lumii ceea ce mai au încă, greu, adânc, de transmise turlele bisericilor, câmpul, vântul, satul, apele, livezile, sărbătorile.

POVESTE

„Ultimul înger” (p. 23) „Coboară din liniștea / ce e totuna cu Cerul // Peste culmi împădurite / mirosoare / de ierburi de mai // Vânt și ploii / Oameni și duhuri / pe pajști / ca bisericile // Drumuri de nori / Spre Dumnezeu / Mirosoare de tămâie / Și urme lăsate / pe cer în zbor / De aripile pierdute.” Menuț Maximinian ne invită cu candoare să ne reamintim că ne-am născut într-o poveste și că povestea e cea care ne face vii, reamintindu-ne de vârstele copilăriei lumii, de rădăcinile vii încă, pulsând în apele tulburi ale veacului. O poveste cu îngerii și heruvimi, gata să ne legene din nou în adevăruri care, uneori, uităm că respiră în noi de la începuturi.

Autorul ne dăruiește o poezie și o privire senină, de pe deasupra orașului, de pe deasupra cotidianului, de pe deasupra timpului, de pe deasupra văzutele, conducându-ne ca prin odăile uitate ale copilăriei, scuturând de praf amintiri care ne-au hrănit și ne-au format și care cresc, încă, în noi esențe. Ilustrațiile inspirate ale lui Marcel Lupșe certifică, și ele, acest lucru.

Volumul *Ultimul înger* e ca pragul casei Bunicilor: pășind peste el, redescoperi parfumuri vechi, povești care au crescut cu tine, adieri de anotimpuri niciodată la fel cu alte anotimpuri. Îți reamintești de unde vii și ce contează cu adevărat. Te scuturi, măcar pentru o vreme, de zgura orașului și a cotidianului și te reconectezi la Cer. Însetat, te răcorești din apa vie și, călător, îți continui drumul. Urmat de îngerii. Vegheat de înger. Ca de Mama.

¹ Menuț Maximinian, *Ultimul înger. Poezii pentru cei mari și cei mici*, Ilustrații de Marcel Lupșe, Editura Neuma, 2023.

² Horia Bădescu, „Viețuirea întru ființă”, în vol. *Ultimul înger*, ed. cit., p. 5.

În aria realismului psihologic și social

Poetă și prozatoare, Doina Ira-Tăutan a debutat în volum la maturitate, în 2013, cu romanul *Dor de vis*, roman pe care nu îl cunosc. Am făcut cunoștința cu literatura dumisale la începutul pandemiei, când am citit și semnalat cel de-al doilea roman, mai precis ediția a doua a acestuia, *Spitalul de nebuni*, din câte am înțeles din ecourile din presă o continuare a primei cărți. Se poate, dar eu am citit fără vreo dificultate romanul, fără să bănuiesc atunci că ar fi continuarea unui roman anterior. Vreau să spun de fapt că romanul este nu doar reușit literar, ci și perfect autonom. Povestea centrală a cărții e analiza unui caz, a unui caz cu dimensiuni psihiatrice, e drama unei femei care trece prin împrejurări teribile, eșuează în păstrarea echilibrului, își revine în urma unei cure lungi. Dar romanul este foarte bun nu doar la acest nivel, al analizei psihologice minuțioase și fine, ci și în ansamblul său. Drama acestei femei se petrece pe fundalul lumii noastre din perioada sfârșitului comunismului și a începutului tranziției. Ochiul psihologic este însoțit de un foarte bun ochi de observator social, iar imaginea pe care o construiește autoarea despre lumea românească a vremii este scrisă cu mână de prozator realist, fără poncife, fără exagerări ideologizante sau caricaturizante. Cartea este rezultatul unei bune chimii între realismul psihologic și cel so-cial.

Am citit de curînd cel de-al treilea roman al Doinei Ira-Tăutan, *Fata Măriuței* (Editura Caiete Silvane, Zalău, 2023), care se înscrie tot în linia realismului psihologic și social. Schimbările care apar în de arta compoziției – volumul anterior era scris din perspectiva unui narator omniscient și, desigur, creditabil. Aici avem mai mulți naratori, personajul

principal cu voce proprie, jurnalista prietenă Diana, cu care menține mereu legătura personal, în scris, telefonic, prin mail, care ne oferă nu doar întâmplările aflate, ci și anumite interpretări, pe care i le permit vîrsta, experiența și pregătirea. În general, sînt clar distinse relatările „în priză directă” de cele mediate, iar atunci cînd nu sînt, este un efect voit de obscurizare. De o suferință la fel de îndelungată și intensă are parte și Eliana, personajul principal al romanului. Unele fapte par de neimaginat, de nesuportat, dar sînt plauzibile, raportate la un fenomen care face ravagii la noi, violența între

oameni, cu violența domestică la loc de frunte. Pe cale de consecință, și aici avem un teren propice pentru evoluții psihiatrice și pentru analiză psihologică. Deosebit de personajul din romanul anterior, Diana nu ajunge în stadiul clinic, își regăsește cumva un fel de echilibru, chiar dacă precar, prin tratament ambulatoriu și prin cîteva insule de bucurie, copiii, prietena sa jurnalista, mama sa, cîteva persoane întîlnite aici sau în Italia, atunci cînd decide să rupă pisica. A fost o decizie salvatoare. Dincolo de rezolvarea nenumăratelor probleme de ordin material care o asediau, decizia i-a salvat în fapt viața, sau măcar integritatea mentală. În acel moment, Diana trece printr-o metamorfoză esențială, femeia mai degrabă fricoasă, dispusă să suporte orice presiuni, șantaj, chiar violența fizică, devine o femeie puternică, capabilă să-și rezolve problemele, să spună nu, să pună piciorul în ușă. Nu intru în detalii, detest să mi se povestească romanele, așa că mă feresc să fac eu așa ceva!

În acest roman, analiza de mediu, socială, e la fel de necesară și atent efectuată, ba chiar se desfășoară în dublu plan, în România tranziției fără capăt și în Italia devenită țară predilectă de azil pentru români. Foarte bune scenele de mediu din ambele zone, cu problemele noastre de aici, dar și cu problemele lor noștri de dincolo, în

ambele locuri, tot felul de oameni, tot felul de situații, multe asemănătoare, autoarea nu operează maniheist și foarte bine face. Pînă la urmă surprinde două fațete ale aceleiași lumi, lumea noastră tot mai amestecată, tot mai interdependentă.

Un roman care mi-a plăcut și nu aș avea de făcut autoarei decît o singură sugestie. La

romanul anterior, spuneam că am citit ediția a doua, am înțeles că aceasta prelucrase materia primei ediții. Dacă se întîmplă o reeditare și a acestui roman, aș sugera refacerea finalului, în sensul temperării unui anume exces de sentimentalism. Tonul în general dur, îmbibat de rău și violență de pînă atunci, nu prea se potrivește cu tonul din final. Psihologic e plauzibil, nu însă compozițional. Nici ca un contrapunct, mai ales că autoarea a avut abilitatea să strecoare pe parcursul romanului secvențe mai luminoase, mai senine, personaje binevoitoare...

Nicolae TZONE

„Dac-aș fi trăznit/v-aș trăzni (...)”

sau despre razele tronului lui Macedonski

Aminteam, în articolul precedent, despre „punctul magic din care, ca așa de pe un ghem, să se desprindă cu-loarele pe care avangarda literară și artistică să traverseze în lung și în lat România”. În opinia noastră, el este de găsit în prima ședință literară pe care Alexandru Macedonski va fi ținut-o la București (în anii '80 ai secolului al XIX-lea), în locuința sa de pe Calea Dorobanți¹, nr. 23. Adrian Marino², un bun biograf al poetului, descrie cum într-un salon îmbrăcat în catifea roșie, plin ochi de obiecte de artă, se afla un tron, al magistrului, cu zece fotolii aliniate alături, pentru poeții prezenți. La lumina lumânărilor aprinse, despicând straturile consistente de fum de țigare, „șeful” cenaclului își declamă, cocoțat în tronu-i impozant, propriile poeme, după care curg aplauze furtunoase și laudele de cuviință. Apoi, coboară de pe el, și poeții prezenți, chiar și cei aflați pentru prima dată acolo, se bucură de onoarea de a urca pe tron³ și de a-și citi producțiile. Urmează, o dată în plus, puternice osanale. Mai mult chiar, generos peste măsură, Macedonski oferă confrăților mai tineri superbe pietre prețioase, desigur false.

Sașa Pană, în *Născut în '02* (Ed. Minerva, 1973), la pp. 113-115, povestește cum, în 1920, aflând din *Adevărul literar și artistic* că a murit Alexandru Macedonski, a ajuns la locuința sa: „M-am interesat pe unde se află calea Dorobanților de unde, a doua zi, urma să plece convoiul funebru. Am nimerit casa veche pe colțul unei fundături cu intrarea prin curte. Curte pietruită cu bolovani de rău, murdară. Aspect de rateș prin vreun fund al Moldovei. La parter cred că era cârciumă sau poate o locanță, adică un birt murdar și cu mâncăruri ieftine. Am urcat scara mizeră, făcându-mi loc prin mulțimea grămădită. La etaj, două odăi scunde. Capul s-ar izbi de tavan dacă din simțământul de reculegere și pietate oamenii n-ar umbla ușor încovoiați. [...] Iată și tronul despre care am auzit vorbindu-se. A fost al unui domnitor, parcă. Al lui Petru Rareș. Ce minunate cizeluri, pe spetează, sus, strălucește din metal un chip al Mariei cu pruncul în brațe.”

E. Lovinescu îl descria făcând risipă de imaginație: «Când generația noastră a pășit în viața literară așa l-a cunoscut: cu atitudinii răzvrătite, înconjurat de „efebi geniali”, cu o amărăciune crispată în fața succesului altora, cu o insuportabilă atmosferă de laudă de sine, cu casca lui Belisarius întinsă cu o mână pentru a culege obolul public și cu fulgerele lui Iuvenal în cealaltă, îndreptate împotriva ingraturii țării și a nepriceperii contemporanilor.»⁴ Fundolanu, într-un articol din 1922, se uimea de „cât de imens a fost secretul lui Macedonski de a se face antipatic”⁵. „Antipatic” este un cuvânt pe care Ion Vinea îl folosește în articolul program al revistei sale *Chemarea*, din 1915: „*Apariția acestei reviste e antipatică (...)*”. Antipatici pentru societatea timpului vor fi în permanență toți avangardiștii români.

Despre orgoliul nemăsurat al lui Macedonski dă dovadă și prefața la *Cartea de aur*, din 1902, semnată „Un discipol” (aproape cert că este vorba despre o autocaracterizare): „Entuziasmul și vioiciunea sa, puterea sa de raționament, bunătatea și temeinicia prieteniei sale răsar din toate scrisorile ce-i sunt adresate... De altă parte, omul fizic atrage deopotrivă. Ochii săi adânci hipnotizează. Pe strade, multe capete se întorc să-l privească [...]. El crește, pe când ceilalți scad. Versurile sale se fac de diamante. [...] Opera sa de căpetenie nu este o poemă sau o bucată de proză: această operă este însăși limba română, căreia el i-a împrumutat sigiliul definitiv al plasticității și al coloarei. [...] Nu există nici prozator, nici poet român al cărui nume să poată fi alăturat de al său”.

Repetăm, orgoliul acesta imens al lui Macedonski („El crește, pe când ceilalți scad. Versurile sale se fac de diamante”) se va transmite prin ani și va deveni una din trăsăturile de capătăi ale avangardistului de la noi. Se-nțelege că orice scriitor de valoare își cultivă cu prisosință orgoliul, dar, în cazul avangardei, acesta se manifestă în-totdeauna cu exacerbare.

Dar nu numai comportamentul, ciudat și de neînțeles pentru contemporanii săi – fascinant, memorabil însă, dacă este receptat din punctul de vedere al istoriei poeziei și, mai cu seamă, al evoluției sensibilității românești – a constituit un model de neocolit pentru viitorii autori ai avangardei românești. Și manifestele sale teoretice au fost, indiscutabil, material de studiu pentru aceștia.

Articolul „Despre logica poeziei”, publicat încă din 1880, în nr. 23-25 al *Literatorului*: „[...] vom stabili de aceea imediat un lucru pe care cărturarii noștri ar fi trebuit demult să-l stabilească, și anume că proza se conduce după o logică și poezia după alta [...]”. A fi poet însemnează a fi poet și logica poeziei este, dacă ne putem exprima astfel, nelogică într-un mod sublim. [...] Logica poeziei este nelogică față de proză și tot ce nu e logic fiind absurd, logica poeziei este prin urmare însuși absurdul” ori „Poezia viitorului”, tipărit tot în *Literatorul*, dar 12 ani mai târziu, în 1892: „Instrumentalismul nu este iar decât tot un simbolism, cu deosebire că sunetele joacă în instru-

mentalism rolul imaginilor”, consună cu adevărat cu viitoarele manifeste avangardiste.

Marin Mincu, în *Poezia română în secolul XX*, vol. I (Ed. Pontica, 2003), la pag. 10, în legătură cu Macedonski, constata cu îndreptățire: „Ceea ce a rămas nesemnălat încă este efortul extraordinar depus de reformatorul Macedonski, în direcția modificării sensibilității receptive, efort foarte important dacă avem în vedere impasul prelungit al poeticității, specific fazei postminesciene când coabitează simultan formele perimate, neoromantice, cu insertiile simboliste, introduse vag de unii poeți mimetici, lipsiți de o minimă identitate estetică. Abia după apariția lui Minulescu și Bacovia s-a petrecut limpezirea necesară care a confirmat direcționarea modernistă reală. Până atunci, însă, cel care a făcut să avanseze, în mod fundamental, conceptul de poezie a fost Alexandru Macedonski. [...] Cu o intuiție promptă, de mare poet, Macedonski a știut să intervină oportun, dozându-și discursul eclectic cu o armătură teoretică sincronă, suficientă pentru a justifica modificările structurale propuse. Prin contactul periodic cu pulsul ocidental (preponderent fiind modelul francez, în permanență deschis la noutăți), el sondează limitele posibilităților discursive și se angajează temerar să le experimenteze, fără să se lase contaminat de acele complexe ancilare ce l-au marcat obsesiv pe literatul român, de la Maiorescu încolo”.

Junii Vinea, Tzara și Iancu, realizând la 1912 revista „Simbolul”, care se va înscrie în preistoria avangardei literare bucureștene, s-au adresat curajoși lui Macedonski pentru a-l avea între ei și alături de ei. Și poetul, bătrânul poet de acum, le-a trimis un poem, care a fost publicat în nr. 2 al publicației, din 15 noiembrie. Acesta se numea „Ură”: „Dacă-aș fi trăznit v-aș trăzni / V-aș îneca dacă-aș fi apă, / Și v-aș săpa mormântu-adînc / Dacă aș fi sapă. // Dacă-aș fi ștreang v-aș spânzura, / Dacă aș fi spadă v-aș străpunge, / V-aș urmări dacă aș fi glonț / Și v-aș ajunge. // Dar eu, deși rămân ce sunt / O voce-adâncă îmi murmură / Că sunt mai mult decât orice / Că eu sunt ură”⁶.

Semnălm încă două diatribe pătimașe ale poetului țintite cu virulență împotriva „contimpraniilor” săi: „Satan, fermecător Satan / Nemilostiv, cum e dorința / Și ager, cum e iscusința, / Tot mai activ din an în an; / Semeț cum este biruința... / Satan, dorință de frumos, / Satan, voință și putință, / Pe-altarul tău mi-aduc prinos... / Jos, jos fățarnicia...” („Imn lui Satan”, apărut în *Flori sacre*, 1912); „Acești contimporani ai mei / Fac neîncetat același sport: / De treizeci de ani îmi tot zic mort / Tot mai pizmași și mai mișei. // Strigoii, adesea-mi zic tot ei – / Bătrân, în ultimul resort: / Acești contimporani ai mei / Fac neîncetat același sport. // Deși par lei și parale, / N-au cu talentul vreun raport, / Și n-au nici sfîinți, nici dumnezei, / Trântiți în viață de-un avort... / Dar sunt contimporanii mei” (*Rondelul contimporanilor*, în *Poema rondelurilor*, 1927).

Inconfundabilul, explozivul Macedonski⁷ nu se dezmințea, o dată în plus. Și cum Vinea, Tzara și Iancu aveau să devină primele trei nume mari ale avangardei naționale, putem considera că o primă înmănare de torță se producea atunci, prin apariția lui Macedonski în „Simbolul”, direct și nemijlocit.

¹ În 1880, la Paris aveau loc, în Rue de Rome, celebrele reuniuni de marțea, în salonul lui Mallarmé.

² *Viața lui Alexandru Macedonski*, EPL, București, 1966, pag. 337-353.

³ În revista „Ilustrațiunea Română”, nr. 17 (an VI) din 18 aprilie 1934, p. 4, se află un reportaj-interviu realizat de Flamin Chesaru cu Anna Macedonski, soția poetului, care-i pune la dispoziție și fotografia celebrului tron. Tot ea face precizarea că acesta „a fost lucrat de fiul meu Alexis, care se găsește acum la Paris. Armonia stilului și toate indicațiile i-au fost date de tatăl său.” Devine limpede că ceea ce notează Sașa Pană în *Născut în '02*: „am auzit vorbindu-se” că acesta „a fost al unui domnitor, parcă. Al lui Petru Rareș”, este pură fantezie.

⁴ *Scrieri*, 1, *Critice*, ediție de Eugen Simion, Ed. Minerva, 1969, pag. 267.

⁵ *Imagini și cărți*, ediție de Virgil Teodorescu, Ed. Minerva, București, 1980, pag. 233.

⁶ Prima apariție a textului este în volumul *Excelsior*, 1895.

⁷ Testamentul său, redactat prin 1988-1989, deci cu mult înainte de moartea sa (aceasta s-a întâmplat abia în 1920!) și ajuns în posesia lui Șerban Cioculescu, ni-l arată în momente de descărajare cumplită. Iată o parte din el: „Regret că versurile mele le-am scris în românește, dar am fost născut și crescut aici și mi-am iubit țara mai presus de mine. Nu cer distrugerea lor, pentru că va veni poate o zi când modul cum am înțeles eu frumosul va fi folositor pentru înălțarea inimilor. Doresc României fericire, cu toate că m-a adăpat cu amar și că a fost pentru mine o mamă cu adevărat vitregă. [...] Cer ziarelor care m-au înjurat toată viața să nu mă laude dupe moarte. [...] Iert pe cei care mi-au făcut rău, dar plec disprețuindu-i. [...] Mulțumesc celor care nu m-au lăsat să mor cu desăvârșire de foame, căci au fost zile când nici eu, nici consoarta mea, nici copiii mei, n-am mâncat până seara”.

Dan Bogdan HANU

Suburbii subterane

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Când deșertăciunea ajunge practică involuntară a monologului, ea e parte a fiziologiei, loc geometric fără hotare al unui popor de umbre transparente, depozit al măștilor pe care subiectivitatea ți le pune fără voia ta, „grație” felului fiecăruia de a-l privi pe celălalt, prin dioptriile propriilor înregimentări, distribuindu-l într-un spectacol din care nu face parte. Când deșertăciunea devine acel „acasă” (de) nedorit, de unde nu pleci și unde nu te întorci, trezindu-te de fiecare dată vorbind singur, psalmodiind mantre care nu sînt decît anamneză disimulată, înconjurat de aceleași terase și platforme pe care zgura se îngroașă și pare unica formă de viață.

* Instinctul de conservare, dragul de el! Doar că, secrețiile sale în exces, te aduc la stadiul de conservă. Iar cerul oricărei conserve, se știe, e capacul.

* Toate conclavurile astea d... (înregistrare neclară) aveau ceva diavolesc...

* Pentru noi, marile speranțe se dovedesc a fi, întotdeauna, mai devreme sau mai târziu, marile manevre. Tragică exclusivitate.

* Dacă aparențele înșală, cine te silește la mariajul cu ele?

* Între timp s-au întîmplat multe. Multe și mulți ar trebui să poarte un (alt) nume, să-și actualizeze starea de facto. De Ministerul Insanității (Publice) a auzit cineva?

* Că ideologia e boală, maladie, știm de sute de ani, dar, iată că și boala, cînd atinge rangul de pandemie, îi întoarce serviciul!

* N-am scris poeme pandemice, am scris în schimb poeme în pandemia nedeclarată oficial, în aceeași clandestinitate endemică. Ea nu are nevoie de nicio declarație. Poeme care transgresează conjuncturalul de factură „alba-neagra”.

SECANTE (Remarci & Remorci) (aprilie 2021): # Și oare cînd va fi omologată și decretată oficial „alba-neagra” drept joc de putere (și înaltă societate) cu, deja, rușinoasă întîrziere? # Oameni tot mai reci, vorbind tot mai aprins despre suflet. Între ei și el, crește, ca o tumoră, uitarea cosmică. # Degradată pînă la schimonosire în același monolit colectiv de snobism compact... # Btw of covid. Care India...ăăă...cine, India? Țara lu’ un zevzec, unu’ apucat, parcă Mahatma Gandhi îi spune, care a scos bazaconia asta, cică „Gradul de civilizație al unui popor, se măsoară după felul în care își tratează animalele”...țara aia unde cîinii și alte specii colocutare umblă, pe cale de consecință, slobode pe străzi și unde, voi cei ce...bla bla bla, lăsați orice speranță de emancipare?! Pfui, cîihhhh! Păi, fie, progresistule, distanțistule, cosmopolitizate/ cosmopolitistule (& alte specii de mameluci reticulari), să nu-ți dea sinapsele-n fibrilații?

* METAMORFOZE (se făcea că...) (I) (10.03.2021) În dimineața asta, am văzut un gîndac. Nu știu dacă se face să-i spun „de cea mai joasă speță”, dacă mă gîndesc la mulți dintre noi, oamenii. Oricum, din (sub)specia cea mai comună. A gîndacilor de bucătărie. Era în baie, nu știu ce căuta acolo. Nu pun la îndoială taxonomia și logica denominărilor științifice, bănuiesc însă că gîndacii nu obișnuiesc să se spele, în schimb, sînt convins că mînîncă. În fine. L-am simțit foarte apropiat, aproape un gîndac de companie, cu siguranță cu mult mai apropiat decît o mare parte dintre „prieteni” de pe fcbk. Și, cu (și mai multă) siguranță, departe de a fi într-atît de dăunător, deși, adesea, termenul ăsta, un soi de metonimie consacrată, e de fapt pură inerție nedeclarată, în care sînt înghesuiți, de-a valma, toți gîndacii. Nici vorbă să-l strivesc. Cu sus-amîntiții „prieteni” e altceva. S-ar cere, s-ar impune chiar, o curățenie digitală de anvergură (de regulă) pre-estivală. Căci, foarte mulți #-rezistă în absența celor mai elementare probe de...prezență. Cred că, dacă de la 410, aș apăsa pedala pînă la o sută, tot umflată ar rămîne cifra. Iată un loc unde merge cel mult sută, mia nici într-un caz. Îmi amintesc de admiterea la facultate. Erau cam 4 pe un loc. Am fost al doilea pe listă, însă, indiferent de poziție, tot un singur loc aș fi ocupat. Unul pe care l-am onorat, zic eu. Cam așa stau lucrurile. Cu dăunătorii.

* Piclă subțire, difuză sau, poate, doar vedere slăbită. Într-un acvariu unde mediul este o cenușă în stare coloidală, scorii în suspensie. Și, inevitabil, cîinii regăsiți. Întrezăresc, prin hublouri senzoriale, subterane doar de mine știute. Resacul memoriei atomizate în senzații aproape ilizibile. Freamătul, cînd freatic, cînd mareic al variabilelor infinitesimale. Adică, încă respirabil, inexprimabilul. Adică, ziua de 31 martie 2021.

* Crevasă cu vedere spre august... (30.08.2020, Bacău) Dimineață, astăzi ca și ieri, am refăcut zig-zagul acela de străzi pustii, m-am scufundat în el, ca și cum aș fi hașurat în diferite direcții o foaie sau m-aș fi jucat cu bețișoare de chibrit arse, zig-zagul acela pe care îl știu și îl reiau mereu de zeci de ani...străzi la fel de pustii precum viața acum, la ore bune după dezmoartea luminii. Le ador așa, dezgolite, căci, le pot umple, îmi pot despături în voie trecutul și distribui amintiri în lungul lor, le pot popula cu ceva care cîndva a fost o parte din viața lor, cu proiecții ce se arată din mers, închegîndu-se din ectoplasma memoriei, cu osatura ei de vise, ca nervurile care fac din frunze hărți vii. Și parcă aș străbate coridoarele aceluia muzeu al propriei identități, parcă aș redesena la nesfîrșit una și aceeași mandală și m-aș rescie, în tot mai largi orbite! Viața pustie însă, n-o pot umple decît cei pe care îi iubesc, iar ei, locuindu-te, nu se pot înlocui unii pe alții, fiindcă fiecare iubire face din tine altceva...

	<u>Lucian PARFENE</u>		<u>Dan SALAPA</u>
Sângele care înalță dimineața		Umbra mea dansează	
Seism Tu ai o singură vulnerabilitate Ai traversat timpul prin falia mea de singurătate. *** Există o zi pentru flori și există o zi în care mă înțep în spini există o zi în care râd doar că să nu sângerez există o zi ca o oglindă și o zi ca smoala din spatele ei. *** Între noi a rămas o cameră goală în care intrăm pe furiș din invidie, din curiozitate, poate cineva a lăsat acolo puțină speranță sau poate, peste noapte unul dintre noi a mângălit ceva pe un perete. *** Ești o femeie frumoasă ești sângele care înalță dimineața ești doar o femeie frumoasă. *** Îmi doresc să mai trec o dată pe furiș, printre degetele tale ca un acord disonant să îți ating ca din întâmplare nervul care duce la inimă iar tu să crezi că adie vântul. Pe țarm Ea trăiește discret, undeva la marginea stângă a ochiu- lui de aia dimineața visul e întotdeauna neclar de aia pe dosul palmei valuri	Femeile uită mereu că sunt de fapt niște fete care țipă isteric ori de câte ori un bărbat intră dezbrăcat pe ușa din dos a imaginației. De dragoste Ți-aș dăru un rinocer alb să ieși cu el seara prin oraș să aduni în corn frunze să se uite la tine lumea ca la o ciudată. *** Copilăria mea e despre ființe mici și neputincioase, despre boturi umede de căței, despre povești nemuritoare. Clipele de atunci sunt colorate strident și miros puternic, au ascunzători și locuri magice. Copilăria mea are îngerii ei, piticii ei, zmeii ei, îi simt cum se furișează noaptea sub pătură și o ținem așa tot într-un vis, tot într-o joacă. *** Sunt încordat, am maxilarul împins în față, buzele strânse, ochii uscați, scriu, scrâșnesc, am o putere infinită să privesc fix acolo în disonanță de aia în zona mea de confort nimeni nu e în siguranță *** Poate că moartea e un iepure alb ce tremură speriat în brațele tale cu ochii negrii și triști, cu nasul mic și umed, și urechi lungi ce atârnă haios într-o parte sau poate, un iepure alb e doar un iepure alb care miroase a lapte.	Pulbere Se adunau lacrimile-n stilou și se făceau pulbere, se adunau lacrimile-n călimară și se prefăceau în pulbere, se adunau lacrimile în vârful peniței și se prefăceau în pulbere... Se aduna pulberea în lacrimi și se prefăcea în stilou, se aduna pulberea în călimară și se prefăcea în lacrimi, se aduna pulberea în vârful peniței și se prefăcea în lacrimi, mă adunam eu în lacrimi, și mă prefăceam în stilou, în călimară și în vârful de peniță, mă prefăceam într-una, până deveneam pulbere... Degetele Prin mâna stângă, Îmi circula ziua de luni, Prin cea dreaptă, Cea de joi, Era trafic mare, Mai ales, miercurea, Când se intersectau În jurul aromelor De alaltăieri, Prin care circulau Celelalte zile... Doar prin sânge Îmi circulau niște sfinți Răzvrățiți și cu gândul La icoane albe, Doar eu mă așezam pe prispă Și număram degetele Mâinii drepte, Și pe cele ale mâinii stângi, Și-mi ieșeau totdeauna Două sau trei zile în minus. Umbra Umbra mea dansează Pe zidurile pe lângă care trec, Pașii mei se opresc Lingușindu-se pe lângă ea, Eu trec mai departe, Am obosit să o tot strig să mă urmeze; Și cu cât eu o strig mai abitir, Cu atât ea, umbra, Se desprinde de mine Și dansează languros Tăvălindu-se pe cărămidile Enervant de strict aliniate, E un dans tipic, Îl cunosc de undeva, Îi știu pașii la perfecție, Dar o refuz politicos, N-am cum; Pașii mei nu mă mai ascultă, Se opresc și o privesc salivând La tinerețea ei, La pofta ei de a se tăvăli pe ziduri; Și umbra continuă pe ziduri, Iar eu trec abandonându-mi pașii Ca ei să reînvețe acest dans, Ultimul pe care-l mai pot reține.	Blat Aș fi vrut să fac ceva deosebit În această dimineață de mai, Mai târzie ca niciodată, Mai înverșunată ca alteori, Mai deosebită decât alte zile De mai, mai înflorite ca aceasta... Aș fi vrut să fac un gest fatal, de exemplu, Sau măcar unul care să țină prima pagină A tabloidelor inundate de prea multe virgule, Aș fi vrut să comit un gest șocant, Să fiu înjurat de mulți și adulat De la fel de mulți, Ca-ntr-un balamuc deghizat, Aș fi vrut să am venin în degete Și să mă zgârâi pe față, sinucigaș, Feroce ca un beduin care-și abandonează Șăculețul cu apă În mijloc de Sahara, singur, Ca un japonez Care nu-și vede grădina cu cireși Înflorind de sărbătoarea haiku-ului, Ca un suedez care-și face sepuku vi- zual, Înainte de a apare aurora boreală... Ce am reușit din toate astea? Nimic, se pare, Ca și când liberul arbitru Ar face blat cu nemurirea, Iar moartea valsează cu ritmul cardiac! Doamne, tu ce procent ai Din acest aranjament vital? Cartuș Salut, Îmi strigau ultimele femei ale străzii, Pleacă, muritorule, Dragostea este pentru cei puternici, Carnea e moneda ei, Du-te, scrie reclamații Despre înșelătorii între amanți, Vei primi răspuns Peste trei secolii și-un zid; Salut, Îmi strigau și cărămidile Zidului nevinovat, Iartă-le, că nu mai știu ce e viciul, Rătăcesc ca silabele Izgonite din cuvinte; Salut, deci, Și du-te la magazinul din colț, Se mai vând ceva surrogate, Precis la suprapreț, Nu contează, cumpără Și dă-le lupilor din povești, Dragostea sub felinare roșii, Scoasă la mezat, Face cât un cartuș Salvat de la moarte. Alungarea nopții Nu mai veni, noapte, Lasă-ți numărul de telefon Pe frigider, Și nu mai duce grija somnului Și a coșmarurilor mele, Am să-mi cumpăr La salariul următor, Biscuiți cu cacao Și am să mi-i pun În cafeaua rece, Să nu mai simt Gustul revoltei, Iar de restul, Voi cumpăra <i>Palux</i>, Să lustruiesc Podeaua eșafodului, Nu vreau să-mi păstreze gădele O amintire prea înnoptată.

Magda URSACHE

Șerban Codrin Denk nu face parte din nicio generație: nici a lodenului kaki și a cămășii rabattu, tipice activiștilor PCR, nici a papionului, nici a tenișilor, nici a adidașilor, nici a celor în blugi, cu atât mai puțin a celor care caută ața din tanga Poeziei. Cu ironia ei fină, Lucia Negoită, în *Ademeniri*, îi avertiza pe cititori că „generația cu cheia la gât face loc generației cu mască la gură”. La propriu și la figurat. Iar Denk e un răzleț, greu de încadrat între șaptezeciști, optzeciști, nouăzeciști...sau între poezii de formula nu unu, ci o sută, ai României literare”. Am spus din nicio generație? Rectific: cu siguranță, face parte din „generația” lui Budai-Deleanu, Alecsandri (*Miorița*, crede el, a ieșit din capul lui Alecsandri, ca Minerva, nu din capul bunului păstor, cum cred eu), Arghezi, cei trei B, Nichita Stănescu, Dimov..., nume-emblemă ale generațiilor poetice (ca grupări bio-psiho-istorice, așa cum formula Mircea Vulcănescu). Am conchis împreună că, pentru secolul ce trece, numele-emblemă sunt Rebreanu și Călinescu, în ciuda multor detractori, de genul unu și de genul doi.

Cu gândul la Maurice Jean Lefevre (în *L'Herne*, 1964), care a întrebant „Cine a scris Borges?”, l-am întrebat și eu, într-una dintre conversațiile noastre năstrușnice: Denk, cine a scris Shakespeare? și el mi-a răspuns: „Dicționarul, Ursamare!” Aproape m-a convins că deține un dicționar mic, de buzunar și că în el încapă tot și tot: Ghilgameș, Iov, Homer, Apollo și Oedip, poezii japoneze și persani, povestașul de pe Strada Nisipurilor, Dante, sutrele, psalmii lui David (dar și cei transpuși de Șerban Foartă în *Hexachordos*), *evangeliiile* (dar și cea-zice-se-dictată de Iisus lui Ioan), cruci, Suluri ale legii, Odiseea și Vechiul Testament, ode și epode, rishi zen, *Eneida*, Eschil și O'Neill, Boccacio și Ionesco, Vergiliu și Basho Matsuo, meșterul Villon, Domnul Montaigne și Doamna Venus, Ali Baba și cei 40 de hoți, „Baudelaire, ediție bibliofilă”, ba chiar cărți proiectate și nescrise. În dicționarul din buzunarul drept, încapă Denk însuși cu Macedonski al lui (și versul emblematic „Oh, viața încăl-cită/De la creștet până la fund”), cu Bacovia (v. „Nu râde, ci prefă-te că-mi citești”), cărțile de nisip și autoportretele pe nisip, Troienele și Venus, „cinci evrei deștepți în fel și chip învățători ai lumii, Moise, Iisus, Marx, Freud, Einstein, ca să urlăm excedați: „Nu ne mai astâmpărăm? Ia-ne, Doamne, cuvintele!”

Șerban Codrin Denk și-a construit universul poetic cu trudă și cu risc. L-a făcut de neimitat, dar și ușor de recunoscut. A, e Denk! exclam când îl imită vreun fan haiku-ist. După ce mi-a recitat la telefon „Ars de arșiță/Pământul din greu arând/În fierul de plug”, am găsit cu cale să-i spun, cu toată încrederea: Aici ești Denk, nu altcineva.

Când merge în parcul din Slobozia să mai ivească un haiku (poemele într-un vers se scriu – e știut – mai greu decât o epopee) se vede treaba că acolo e o temperatură interesantă, propice *poezierului* (mulțumesc, Clara Toma!). „Haiku, marea poezie cu fusta scurtă”, mi s-a mărturisit lugojanul Remus-Valeriu Giorgioni, lup-tând cu marea de metafore innumerabile, pentru Thalassa lui.

„Din cele mici se cunosc cele mari”, ar spune etnosoful anonim. Asta când e vorba de haiku, nu de poemele sale debordante. Denk e debordant, privind imaginația lexicală. S-a diagnosticat singur astfel și n-a greșit. N-a greșit nici Zenovie Cărlugea numindu-l *abundent*, în „Acolada” de martie 2023: „Imaginația poetului este de-a dreptul uluitoare, trecând prin mitologii și culturi cu ușurința unui survol livresc și totodată plin de semnificații, când nu ar fi taxat de prețios cu premeditare și prolix în realizare” (*Spirit ocular și viziuni apocaliptice*). Aprob practica zen(ovie), a intuiției. E *abundent* Denk. Mie îmi evocă o albă adâncă de apă vijelioasă, cum se vedea Arghezi pe el însuși. În cuvintele magului din Mărtisor: „un râu de slove pe albia cărții”, din „Adevărul literar și artistic”, an '30. Premeditare? Da. Prolix? Nu. Prolix e doar pentru jumătățile de poezi, călărind pe jumătăți de iepuri șchiopi, cu ego-ul dând pe dinafară. În fața colii albe de hârtie trebuie să ai cuviință și smerenie. Dar să-l las să se audă, reproducând un fragment din *Baladă cu abundență de oferte și vizitatori la Târgul Mondial al Religiiilor*:

„Confucius, papi, un guru spune glume,
Iov, Luther, ceară, lume, soro, lume
Stihare, Dalai Lama, cucuvele,
La noapte se așteaptă-apoteoza
Cu jocuri, ploi dumnezeiești de stele,
Dar până-atunci, crini, sutre pe teighele,
Iar Mozart dirijează Lacrymosa.”
(*Baladierul CCCXV*)

Nici că-i pasă lui Denk de califul Omar care a dat foc bibliotecii din Alexandria, considerând redundantă toată literatura față de unicul lui Coran, ba chiar satanică. Să existe doar Coranul, atât! a vrut incendiatorul. Denk știe de la greci că, la Apokatastasis, toate creaturile, inclusiv Demonul, se vor întoarce în izvorul de unde au

provenit. Poetul slobozean nu se teme de redundanță și are în grijă cel mai cuprinzător dicționar, unde încapă în-treg „bâlciiul deșertăciunilor” contemporane, cu cele mai afurisite episoade, culmea fiind Pandemonium, centrul Infernului (evocat cândva de Milton), dar și cu dictatori demenți, monștri amenințători, războaie. Denk e sigur că ar salva de foc *Eneida*, tot teatrul grec, mai ales Eschil, Euripide, Seneca, însă neapărat *Țiganiada*. „Cărțile supraviețuitoare” (sintagma lui Virgil Podoabă) sunt mai puternice decât focul care le arde.

Borges l-a inventat pe Pierre Menard ca autor al lui *Don Quijote*. Denk s-a vrut – și a reușit – contemporan cu Budai-Deleanu. Ba chiar...predecesor, cum ar fi fost, în ficțiune, Menard lui Cervantes. Don Quijote e scris din nou de Menard. Un cititor complice poate face asta cu cartea pe care o citește: o rescrie. Denk e destul de nebun să se creadă Budai. I-am spus-o, la telefon: „Ei, fiecare cu țiganul lui”, mi-a răspuns uluitorul poet, care este și grav și ludic, și muzician și colorist, și ironic și liric, și sigur de sine și, rareori, neîncrăzător. Un pic de nihilism nu strică (atunci când vine vorba de Ioan Alexandru), dar Denk e altfel de demitificat: demitifică pe cine trebuie, nu pe Eminescu. Rătăcirile contra lui Eminescu îl indignă. Nu dă doi bani pe cei cinci versificatori la legătură, ne-avangardiști sau neodadaști. Ia să ardem noi toate cărțile, inclusiv pe ale noastre, ca nu cumva să încrem-nim în proiectul Eminescu! De ce? Ca să se scrie cu vederea primă, mai exact primară? Ideile poetice vin prin cultură, nu-i chip altfel. O spune Ion Papuc, în Prefața la *O sută și una de poezii*, Editura Academiei Române, 2020, intitulată *Un altfel de scriitor: Șerban Codrin*: „Cine crede că poezia e rodul, expresia imediată doar a unei simțiri inedite, și nu rezultatul erudiției, se înșală profund cantonându-se în teritoriile culturii minore, ale folclorului.”

Pentru *Doctor Faustus*, Thomas Mann a citit enorm, de la Luther la teatrul medieval englez, de la Goethe la Herman Hesse. Și cât o fi citit Hesse pentru *Jocul cu mărgelile de sticlă*! Așa face și Denk. Numai că, în cazul lui, e vorba de talent nativ. Or, cel cu talent nativ e spontan, original, expresiv, profund. Denk poate fi și straniu, și anxios: „Sinucigaș plonjez într-un real imposibil” (*Cas-sandrierul*). Stranietatea și anxietatea lui ar fi mult plă-cute lui Harold Bloom, canonizatorul.

Am asistat, de la distanță, dis-tanțată deci, la vremea când Denk a fugit într-o femeie: Cassandra cea năprasnică. Ca să se întâmple asta, a redescoperit marile cul-turi, greacă și latină, cu marii lor filosofi. Iar în discursul Cas-sandrei se re-găsesc și regele Lear, și brahmani și muscali, și Tla și Lenin, și Hitler și blândul Iisus. A lucrat la greu. Numai eu am citit 4-5 va-riante de final ale piesei de teatru, ultima fiind de-a drep-tul fabulos- stupefiantă. Denk a vrut s-o răzbune pe Cassandra, fiica lui Priam și a Hecubei. Fata îl refuzase pe Apollo, care îi dăruise ochiul profetic, dar își luase în-ai darul, ca orice bărbat mărunț, care primește un refuz. Cassandra, strigând adevăruri, n-a mai fost crezută niciodată, de nimeni. Doar de Laocoon. Violată de Ajax, după căderea Troiei, e luată de Agamemnon; sfârșesc amândoi, omorâți de nevasta geloasă, Clytemnestra. Des-tinul tragic al Cassandrei dramaturgul Denk îl rescrie altfel decât Eschil. Nu-l devoalez, aștept s-o facă un regi-zor capabil, dar pot spune că, întrevăzând planeta albas-tră agonizând, Denk însuși devine o Cassandră masculină. Mai ales într-o artă poetică din *Baladierul*, unde doamna poezie cu condurul găurit vrea să fugă, să se ascundă de veleitari: „În lumea ruptă de-orîșie mi-nune/Nu mă păzește nicio rugăciune”, deși ar putea găsi cel mai ferit loc: „Biblioteca mea de balamuc”.

„Descheiat la inimă”, Denk o mângâie pe Erato, „cu obrăznicie și bravadă”, preamărindu-i „regatul trium-ghiular”, triumphiul de aur dintre coapse, dar și pe Afro-dita. Și tot altele, și altele, dând năvală: mulatra lui Baudelaire, o țigancă blondă, cu nume de rușine”, dar și o Cleopatră tot blondă, curtezane nelineștite și „dăr-ze Messaline”. Pe George Sand, în plictis, „de- atâți amanți cu geniul suferinței”, o ocolește, ca și pe „Ecaterina ex-plorând misterul/Unui harem de-argați cu decorații”, ca

și pe Pena Corcodușa. Însă nu putea lipsi „numai una”, „cea mai impudică și scandaloasă”, devorând mărul cu gust de Paradis! „Perfect maestru în diversuni/ Un sân îți șlefuiesc nebun la toate,/De nu-l încap o mie de ca-rate,/Pe când mănânci cu-ambție căpșuni/ Mușcate într-un stil tendențios...” Îl surprinde pe Apollinaire cu vergile lui, dar și pe Emil Brumaru: „Brumaru într-o gară, de rușine/Ridica fusta lucrului în sine”. Erotismul prea intens (sfioasă, „luna frustrată” iese din ramă), sen-zualitatea în exces sunt corectate de umor (destul de grosier uneori, ca în *Balada cu Ileana Cosânzeana și cele trei dorințe de îndeplinit*) și de sarcasm.

În ciuda laboratorului său unde fabrică poezie (verbul a fabrica mi l-a inspirat Benn: „Sunt prismati-cian, lucrez cu sticla”), și unde, alchimic, se formează cris-tale de cuvinte, Șerban Codrin Denk rămâne prea puțin aflat sub lentile critice, nemanageriat, nelistat de „Româ-nia literară”. De ce? E prea bun? E prea greu de analizat? Ce mai vrei, i-am spus aflându-l măhnit. Cine nu și-ar dori să scrie despre el Ion Papuc, Th. Codreanu, Ion Pop, Vladimir Udrescu? Te afli, în istoria literară a lui Ion Ro-taru, de ce ți-ar păsa de laudele aduse unor orătănii de curte? Nu figurezi în plutonul al treilea din lista „aleșilor”, a canonicilor oficiali, listă care a provocat mici războaie înainte de marea cernere? Atâta pagubă! Nici Trakl n-a fost vizibil în epoca sa, nici Rimbaud. Ești în lista refuzaților pe numele lor Coșbuc și Goga, Macedonski, Vintilă Horia, Horia Stamatu, Sandu Tudor. Lipsesc, din lista 2019, Horia Bădescu, Radu Ulmeanu, Paul Aretzu, Virgil Diaconu, Adrian Alui Gheorghe (i s-a repartizat rolul de evaluator-decident, nu de poet, ceea ce în-seamnă că nu i s-a dat notă de trecere între cei 100, ca lui Gârbea, Chifu, Iaru; iar Gârbea și-a însușit două roluri: unul de poet canonic și altul de jurizant canonizator, și-i posibil să devină lectură obligatorie în școală). Așadar, Denk, ești într-o bună companie, stai liniștit în turnul tău înclinat, nu din Pisa, ci din Slobozia, unde există și un ...Tour Eiffel. Dar cine ar crede că-i cel autentic? De acolo de sus, ai putea vedea că țestoasa răbdătoare va atinge linia de sosire înaintea iepurelui, iar melcul performeur al lui Vasile Gogea, autor de *melcopee*, va câștiga detașat cursa cu furnica.

Guvernul literar conduce de la București. Ce atâta localism creator? zic centristii. *Genius loci* e caduc. Mereu centristii vor fi supraevaluați, iar mărginașii – sub-evaluați, considerați, cu sintagma lui Ancelin Roseti, „in-fanterie și plevușcă”. Reclama centrului face presiune mare pentru favoriții lui; ceilalți, insignifianții din Satu Mare, din Cluj, din Lugoj, din Suceava, din Botoșani, din Timișoara reușesc fără loc pe liste, cum se întâmpla pe vremea admiterilor la facultate: cine deținea dosar poli-tic bun avea loc asigurată, chiar dacă lua 5; picau cei cu note mari.

Ai busola ta, n-ai nevoie de topuri și nici nu scrii după o regulă obligatorie, impusă de criticișionari. E mai bine, în opinia mea, să fii necanonic neacceptat, oferind un tipar nou, decât canonic acceptat, compunând după tipare deduse. Și de ce sunt poeți necanonici, de prisos, Romulus Vulpescu, Gheorghe Istrate, Leo Butnaru, Dan Anghelescu, Aura Christi, Octavian Soviany, dar perfor-mant-canonice Nina Cassian și Maria Banuș? Poate și Dan Deșliu și Veronica Porumbacu ar fi încăput în lista aceea, înghesuți unu-ntr-altul.

În discuțiile matinale, pe care le considerăm pauze de lucru, îi spuneam lui Șerban Codrin că proza mea (și oricare alta) nu apare din neant. Sâmburele e rea-lul. În fiecare ficțiune e un sâmbure de real. M-a certat: „De ce ești inconsecventă? De la tine știu că realitatea e literatura. În rest, toate-s cuvinte. O spune și Biblia.”

Discuția a lunecat spre Doinaș: Baladierule, tu știi bine că jocul secund, al iluziei, omoară și el. În *Mistrețul cu colți de argint*, prințul din Levant, căzut în patima vâ-nătorii, are iluzia că nu argintul apei lucește, ci colții săl-bățiciunii. „Taci!”, îi spune servitorului isteț și îndrăzneț, care vrea să-l aducă la realitate. Sclipea apa, sclipea iarba, luna, nu ochiul sticlos al fiarei. Numai că nici apa, nici iarba, nici luna nu-l sfâșie în colți pe levantin, ci chiar mistrețul. „Taci!” Prințul nu-l vede pe cel real, care-l ucide, și-i cere slugii să sune din corn, până-n moarte. „Și cornul sună, dar foarte puțin”, până se lasă ceața. *Corn în ceață* poate începe un haiku, pe care i-am sugerat să-l scrie. O să-l scrie. Denk a întors ce-am zis, cu dichis, dar, până la urmă, am conchis împreună că n-a fost iluzia prințului, ci altă realitate. La urma urmelor, dacă Adevăr-ul, Binele, Frumosul sunt concepte deschise, de ce n-ar fi și Poezia? „Și narațiunea”, m-a completat Denk. Pentru că veni vorba de Levant, i-am spus că-l concurează serios cu *Țiganiada* pe Cărtărescu.

Închei, parafrazându-l pe Maurice Jean Lefevre (și nu cunosc altă întrebare mai elogioasă):

Dar cine-l scrie pe Șerban Codrin Denk?

Lucia CIFOR

Eugen Munteanu la 70 de ani

Textul care urmează are drept obiectiv principal evocarea uneia dintre marile personalități științifice ale mediului academic ieșean: cercetătorul și profesorul Eugen Munteanu. Evident că spațiul limitat al acestui articol nu poate conține o dare de seamă exhaustivă asupra activității și rezultatelor sale științifice prodigioase, dar acestea pot fi văzute consultând CV-urile din ani diferiți postate pe Internet (curioșii pot găsi variante de CV și cu peste optzeci de pagini, implicând nu doar realizările academice, ci și ecurile la multe dintre cărțile și studiile sale).

Cum nu pot scrie această evocare decât dintr-un unghi subiectiv, încep prin a spune că l-am întâlnit pe profesorul Eugen Munteanu în anul 1992, pe când eram proaspăt asistent de cercetare la Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” al Filialei Academiei Române din Iași. Pe atunci, eu abia intrasem (prin concurs) la Departamentul de Lexicologie și lexicografie, iar domnia sa, care lucrase aproape un deceniu în cadrul aceluiași departament, tocmai se pregătea să plece, în urma unui concurs câștigat, la Facultatea de Litere a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. De pe atunci, profesorul universitar Eugen Munteanu avea renumele unui savant și nici nu s-ar fi putut altfel, dată fiind angajarea sa, alături de alte personalități științifice ale Iașului universitar, în proiecte științifice de anvergură internațională, precum *Monumenta linguae Dacoromanorum* (proiect interuniversitar, Freiburg-Iași, 1987-1996) sau *Rumänisch-deutsches Wörterbuch* de Heimann Tiktin (proiect interuniversitar, Freiburg-Iași, 1979-1987). La acestea se adăuga faima de clasicist, traducător al Fericitului Augustin, prima traducere a profesorului, *De dialectica/Despre dialectică* (ediție bilingvă, introducere, note, comentarii și bibliografie) tocmai apăruse în 1991 la prestigioasa Editură Humanitas. Nu peste mulți ani, profesorul Munteanu va publica traduceri ale altor două cărți (foarte dragi mie) ale Fericitului Augustin, precum *De Magistro/Despre Învățător* (ediție bilingvă, traducere, introducere, comentarii, note și bibliografie, Institutul European, Iași, 1995) și *Confessiones/ Confesiuni* (ediție bilingvă, traducere din limba latină, introducere și note, Nemira, București, 2003). Evident că lista traducerilor din limba latină realizate de Eugen Munteanu (uneori, în colaborare cu Lucia-Gabriela Munteanu) conține și alte titluri importante de cărți sau antologii de texte (*Carmina Burana*, ediție bilingvă comentată, Polirom, Iași, 1998; *Aeterna Latinitas. Mică enciclopedie a gândirii europene în expresie latină*, Polirom, Iași, 1997), care s-au bucurat de o foarte bună primire la vremea apariției lor.

Nu prea comunicativ prin anii '90, cercetătorul Eugen Munteanu a ținut, totuși, să-i strecoare proaspătului novice care eram în domeniul atât de exigent și de îngrat deopotrivă al lexicografiei (specifice *Dictionarului-tezaur al limbii române*, proiect de cercetare fundamentală al Academiei Române), un sfat (ori poate o sugestie) cu privire la ceea ce mă aștepta. Dumnealui mi-a zis să nu aștept să mă învețe cineva cum se lucrează la *Dictionarul-tezaur al limbii române*, pentru că asta nu se va întâmpla, adăugând: „meseria se fură, nu se învață”. Ani mai târziu, când mi-am format abilitățile necesare de lexicolog și lexicograf, am înțeles ce a vrut să-mi spună și cât de riguros exact era ceea ce-mi transmitea prin mesajul (inițial) criptic pentru mine, care nu vedeam în lexicografie o meserie. Abia mai târziu am înțeles, că, deși nu este o meserie, lexicografia (corelată cu lexicologia, fără îndoială), ca orice știință aplicativă, se învață practicând-o, căile prin care ajungi să o faci se descoperă înțelegând-o, iar principiile de lucru, mai mult decât diversele tehnici, sunt inspirate de toți cei cu care lucrezi de-a lungul timpului ori chiar de lucrul însuși.

A doua importantă etapă și ipostază în care l-am cunoscut și admirat pe cercetătorul și profesorul Eugen Munteanu a fost cea de discipol a doi mari savanți: un mare lingvist român, Gheorghe Ivănescu, o legendă vie a Institutului „A. Philippide”, și Eugeniu Coșeriu, filosof al limbajului și savant de talie internațională, care a descins, la începutul anilor '90, într-un mod aproape miraculos, în centrele universitare din România și Republica Moldova, unde a conferențiat până aproape de sfârșitul vieții. Cu toate proiectele urieștii în care era implicat în acea vreme, pe multe dintre acestea ducându-le până la capăt, după cum o vor dovedi anii care urmează, Eugen Munteanu a fost printre cei dintâi editori (alături de regretata Carmen-Gabriela Pamfil, ea însăși un important discipol al profesorului Gheorghe Ivănescu, Ioan Oprea et alii) ai pelegerilor profesorului Eugeniu Coșeriu, creatorul școlii de lingvistică integrală de la Tübingen. Implicarea sa în acest doar aparent umil proiect de europeanizare și occidentalizare a științelor lingvis-

tice românești (și a studiilor umaniste în general), prin popularizarea gândirii savantului român născut în Basarabia, nu a fost un gest singular al profesorului Eugen Munteanu. Traducerile unora dintre studiile și cărțile savantului de la Tübingen pe care le va semna (în colaborare) în anii care urmează (cf. Eugeniu Coșeriu, *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului*, versiune românească și indici de Eugen Munteanu și Ana-Maria Prisacaru, cu o postfață de Eugen Munteanu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2013; Eugeniu Coșeriu, *Istoria filosofiei limbajului. De la începuturi până la Rousseau*, editie nouă, augmentată de Jörn Albrecht, cu o remarcă preliminară de Jürgen Trabant, versiune românească și indice de Eugen Munteanu

și Mădălina Ungureanu, cu o prefață la ediția românească de Eugen Munteanu, Editura Humanitas, București, 2011) demonstrează acest lucru, precum o fac și numeroasele studii și articole dedicate gândirii acestuia, manifestările științifice organizate sau tezele de doctorat ale discipolilor de la Iași coordonate. Amintesc toate aceste detalii, pentru că ele indică nu doar standardele înalte ale cercetărilor personale, ci și aportul său (singular) la dezvoltarea unei școli de gândire coșeriană în contextul universitar ieșean, școală care ar putea constitui tema unei teze de doctorat în viitor.

O altă ipostază a profesorului și cercetătorului Eugen Munteanu pe care aș dori să o evoc aici este cea de traducător al unor clasici ai filosofiei limbajului. Alături de numele deja amintite, Fericitul Augustin (unul dintre cei mari filosofi ai limbajului din Antichitatea târzie) și Eugeniu Coșeriu (considerat unul dintre cei mari filosofi ai limbajului din secolul al XX-lea), trebuie pomenite numele altor doi giganti din domeniu: Wilhelm von Humboldt (*Diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra umanității*, versiune românească, introducere, notă asupra traducerii, tabel cronologic, bibliografie și indice, Humanitas, București, 2008) și Hans-Georg Gadamer (mai multe studii ale acestuia), texte filosofice transpuse în română pentru prima oară de către profesorul ieșean. Mă simt dator să insist asupra acestor traduceri pentru motivul că hermeneutica (în special, hermeneutică literară, dar nu numai aceasta), de care am fost și rămân atașat, nu există și nu se poate teoretiza (susține etc.) în afara filosofiei limbajului, iar traducerea unor mari cărți de filosofie limbajului (și altele decât cele pomenite, căci Eugen Munteanu a tradus și alți filosofi ai limbajului), corelată cu traducerea unor mari cărți de hermeneutică, inexistente la noi înainte de deceniul nouă al secolului trecut (din motive pe care nu le mai discutăm), e de natură să ne încurajeze că aceste discipline nu vor mai fi atât de vitregite și atât de puțin cunoscute, așa cum au fost de-

cenii la rând în comunism. Evident că nu doar pentru hermeneutică traducerea unor mari cărți de filosofie a limbajului reprezintă un beneficiu inestimabil, ci și pentru studiile lingvistice și studiile literare în ansamblu. Din punctul meu de vedere (unul subiectiv, modelat de propriul interes profesional), aceste mari izbânde cărțurărești ale lui Eugen Munteanu ar fi meritat (fiecare în parte) să fi fost sărbătorite ca niște evenimente ale culturii române, ceea ce nu prea s-a întâmplat dintr-un motiv care poate fi invocat și pentru alte realizări de excepție ale profesorului (ori ale altora, puțini, de aceeași anvergură): caracterul deficitar al pieței de idei de la noi, a cărei principală cauză o reprezintă puținătatea specialiștilor din domeniile de profil. E bine, totuși, că nu puține din alte mari realizări cărțurărești ale cercetătorului ieșean s-au bucurat de o faimă binemeritată, precum studiile de filologie, lexicologie și hermeneutică biblică, rezultate ale cercetărilor personale sau ale muncii în echipe (de cele mai multe ori coordonate de Eugen Munteanu), care au fost mai mult în lumina reflectoarelor, grație marilor proiecte din care s-au născut: *Biblia din 1688*, *Septuaginta și Vechiul Testament – Septuaginta. Versiunea lui Nicolae Spătarul Măilescu*. Alături de cărțile de filologie și lexicologie biblică (*Studii de lexicologie biblică*, Editura Universității, Iași, 1995; *Lexicologie biblică românească*, Humanitas, București, 2008), trebuie amintite numeroasele volume ale *Bibliei din 1688* (la care este coautor și/sau coordonator), apărute în seria *Monumenta linguae Dacoromanorum*, volumele din *Septuaginta*, precum *Cartea înțelepciunii lui Iisus Sirah*, traducere din limba greacă, introducere, note și comentarii, în vol. Cristian Bădiliță et alii (coord.), *Septuaginta*, IV/II (*Iov, Înțelepciunea lui Solomon; Înțelepciunea lui Iisus Sirah, Psalmii lui Solomon*), Polirom, Iași, 2007; *Odele*, traducere din limba greacă, introducere, note și comentarii, în vol. Cristian Bădiliță et alii (coord.), *Septuaginta*, IV/I (*Psalmii, Odele, Proverbele, Eclesiastul, Cântarea cântărilor*), Polirom, Iași, 2006; *Leviticul*, traducere din limba greacă, introducere, note și comentarii, în vol. Cristian Bădiliță et alii (coord.), *Septuaginta*, I, (*Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*), Colegiul Noua Europă/ Polirom, București/ Iași, 2004. La acestea se adaugă coordonarea monumentalei ediții a *Septuagintei* în versiunea lui Nicolae Spătarul Măilescu (cf. *Vechiul Testament – Septuaginta. Versiunea lui Nicolae Spătarul Măilescu (Ms. 45 de la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române)*, coeditori: Eugen Munteanu, Ana Maria Gînsac, Ana Maria Minuț, Lucia-Gabriela Munteanu, Mădălina Ungureanu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2016, 2610 pagini).

Dar profesorul Eugen Munteanu, printre puținii universitari umaniști din actualitatea noastră pentru care supranumele de savant nu este doar un atribut elogiios acordat în circumstanțe festive, ci o marcă a identității și excelenței sale profesionale, nu s-a afirmat doar în zona marilor isprăvi științifice și culturale, ci și în zona activității didactice. Este printre puținii autori de tratate de lingvistică generală nu doar din Iași, ci și din țară (*Introducere în lingvistică*, Polirom, Iași, 2005), a înființat și condus vreme de patru ani (2005-2009) prima școală doctorală de studii filologice din Iași, a coordonat zeci de teze de doctorat, ca să nu mai amintim de cariera sa internațională de lector sau profesor invitat la universități europene de top (Sorbona, Viena, Jena etc.).

Coordonator al unor proiecte de cercetare sau membru în echipe internaționale de cercetători, fondator al unor reviste de specialitate (editor-fondator al revistei „Biblicum Jassyense” din 2010) și organizații profesionale de profil (președinte fondator al Asociației de Filologie și Hermeneutică Biblică din România din 2009), director de institute (director al Institutului de Filologie Română „A. Philippide” din Iași între anii 2009 și 2013) și centre de cercetare (a înființat Centrul de Studii Biblico-Filologice „Monumenta linguae Dacoromanorum”, în 2009, la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), profesorul Eugen Munteanu s-a bucurat nu de puțină recunoaștere oficială. Pe lângă premiile Academiei Române, conferite pentru lucrările individuale ori pentru cele colective, distincțiile și onorurile acordate de către diverse alte instituții (inclusiv de Primăria Municipiului Iași), trebuie evidențiată Medalia „Konstantin Jireček”, pentru realizări excepționale în domeniile științei și culturii pe anul 2020, conferită de Asociația pentru Europa de Sud-Est (Konstantin-Jireček-Medaille der Südosteuropa-Gesellschaft), München/ Berlin, septembrie 2019, una dintre cele mai prestigioase distincții din filologia europeană. O singură distincție pare să-i lipsească, dar credem că nu pentru mult timp: calitatea de membru al Academiei Române.

Mădălina UNGUREANU

aniversări

Profesorul

Nu-mi amintesc precis care a fost momentul când l-am văzut prima dată pe profesorul Eugen Munteanu. Cu siguranță că asta s-a petrecut la cursurile de istoria limbii române literare, în primul semestru din anul al patrulea, la Facultatea de Litere. Eram o studentă mai degrabă timidă și retrasă și preferam să mă așez cât mai în spatele amfiteatrului și să nu deschid gura la cursuri. În perioada aceea, eram stresată din cauza lucrării de licență: deși avusesem profesori foarte buni, încă nu găsisem nimic care să aibă rezonanță în interiorul meu; colegii mei aveau deja temele stabilite, iar eu rățaceam mental de la o materie la alta, de la un profesor la altul, fiindu-mi imposibil să decid ceva și, din ce în ce mai panicată, contemplam perspectiva să iau ceva la întâmplare și să nu reușesc să produc mai mult decât un text acceptabil, repetând, eventual, în sinteză ce au zis alții înaintea mea. Până când, la un curs despre scrierea românească veche, profesorul Eugen Munteanu a menționat că o ediție de text ar fi o temă excelentă pentru o teză de licență, iar eu am avut revelația că asta mi-ar plăcea să fac. Alfabetul diferit de cel latin, lucrul cu un text pe care nu-l mai editase nimeni și pe care cine știe dacă mai pusese cineva mâna de 200 de ani... totul suna ca o aventură și nu știu dacă asta mi se datora mie sau dacă nu cumva profesorul făcea ca un excurs în lumea textelor vechi să pară astfel.

A început așa o colaborare care este vie și astăzi, după 22 de ani. După licență, a urmat perioada studiilor masterale, apoi doctoratul, tot sub coordonarea domniei sale.

Profesional vorbind, cred că cel mai mare merit al profesorului este că a creat la Iași o școală, ceea ce nu este nici puțin, nici ușor; este nevoie de viziune, de energie, de o mare capacitate persuasivă, de ambiție și perseverență. Eugen Munteanu a visat să continue un proiect început de profesorii săi Vasile Arvinte și Alexandru Andriescu, împreună cu profesorul Paul Miron de la Freiburg, proiect de mare anvergură științifică și instituțională: editarea primei Biblii în limba română, publicată la București, în 1688, împreună cu alte două traduceri ale Vechiului Testament din aceeași perioadă (proiectul „Monumenta linguae Dacoromanorum”), ediție proiectată a fi publicată în 24 de volume. Până în 1997 au fost publicate primele cinci volume, cuprinzând primele cinci cărți biblice; au urmat, până în 2004, încă două, iar în 2008, în urma unui proiect condus de doamna Gabriela Haja de la Institutul „A. Philippide” din Iași, primele două cărți ale Regilor. În acest context, Eugen Munteanu și-a asumat continuarea ediției, până la finalizarea ei (ceea ce însemna 17 volume în 6 ani). Pentru aceasta, a avut nevoie de echipă, de bani și de un cadru instituțional. Le-a obținut, cu energie și cu o perseverență care a atins adesea încăpățănarea: a propus și a obținut adeziunea conducerii universității față de acest proiect și, în plan administrativ, constituirea unui Centru de studii biblico-filologice, un grup de cercetare instituțional care a constituit punctul de plecare pentru un departament și, ulterior, pentru întregul Institut de cercetare al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

Adunând în jurul lui o echipă numeroasă, al cărei nucleu era constituit din doctoranzi ai săi, cu diverse arii de specializare, profesorul nu s-a oprit la editarea Bibliei de la 1688, ci a inițiat activități colaterale: organizarea unui simpozion, „Explorări în tradiția biblică românească și europeană”, publicarea unei reviste de filologie bi-

blică, „Biblicum Jassyense”. Propriu-zis, Eugen Munteanu a creat, la Iași, o școală de filologie biblică. Faptul că a avut dreptate este confirmat de prezent: simpozionul a avut, în 2023, a treisprezecea ediție, iar revista a publicat, în 2022, numărul 9. Grupul de cercetare creat de profesor încă există și își desfășoară activitatea la Institutul de Cercetări Interdisciplinare al UAIC, bucurându-se de un bun renume în rândul colegilor din alte centre universitare din țară și din străinătate.

(Aaug aici, ca o constatare personală, faptul că, probabil, i-ar fi fost mult mai greu să facă toate acestea fără susținerea constantă a soției sale.)

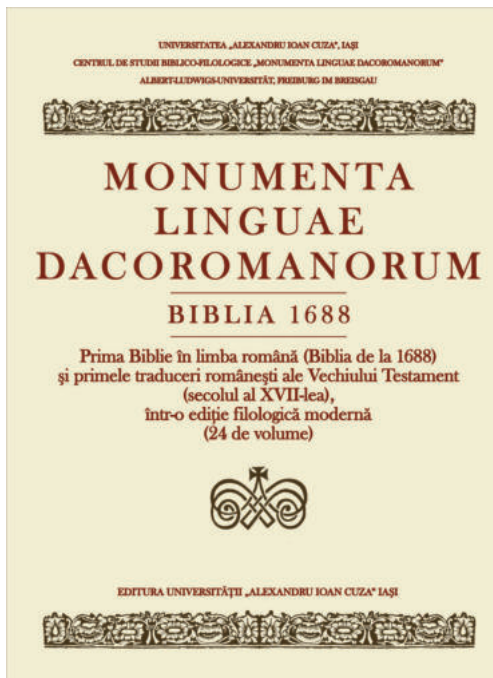
Pentru ce îi sunt recunoscătoare profesorului? Pentru multe, dar în primul rând pentru că mi-a arătat un drum, o direcție de cercetare care mă fascinează și astăzi. Știu de la unii dintre colegii mei că și pentru ei a fost la fel: au propus o temă de doctorat, profesorul a propus alta, iar aceasta din urmă s-a transformat pentru ei în pasiune. S-ar putea spune că Eugen Munteanu (și, de fapt, asta înseamnă să fii profesor, să vezi potențialul din om și să contribui la punerea lui în act) poate să citească oamenii și să le pună în față o direcție care e cea mai potrivită, chiar dacă la început poate părea altfel. Așa a făcut cu noi, cu mine și cu colegii mei.

Apoi, îi sunt recunoscătoare profesorului pentru oamenii pe care mi i-a pus în preajmă. Profesorul a ales bine: buni profesioniști, curioși, entuziasmați de ceea ce fac, încercând și străduindu-se să facă mai mult, să afle mai mult. Solidari în a duce mai departe proiectele inițiate de profesor și inventivi în a le da direcții și interpretări noi.

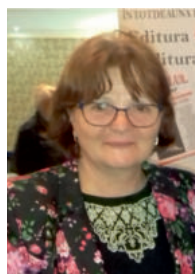
Ce admir mai mult la profesorul Munteanu? Viziunea, energia și perseverența și, pe lângă toate astea, nu știu dacă să-i zic așa, lipsa ranchiunei, capacitatea de a nu ține supărarea. Un proiect cum a fost „Monumenta linguae Dacoromanorum” nu putea fi lipsit de ciocniri și tensiuni, iar profesorul, cu temperamentul său coleric și franchețea, poate să trezească reacții de supărare. Cu totul remarcabil pentru mediul academic românesc, profesorul a reușit să treacă peste dispute cu o înțelepciune și o diplomatie greu de bănuț de cineva din afara grupului. Nu îi era greu (sau poate era, dar asta nu se vedea) să ne ceară scuze și nu avea, ca șef, după ce trecea momentul de tensiune, orgoliul ierarhiei.

Pe mine, una, m-a provocat să-mi depășesc limitele și să-mi extind orizontul, chiar dacă uneori am opus rezistență; încăpățănarea profesorului s-a dovedit mai puternică decât inerția mea. Pentru un student la română principal, în anii 2000, un semestru petrecut în altă țară, prin programul Erasmus, era greu de realizat și, de aceea, și de proiectat. Trei încăpățănarea profesorului mi-a oferit această oportunitate: m-a obligat, practic, să îmi depun dosarul pentru concurs, telefonându-mi acasă, la părinți, în vacanță, în ultima zi; m-a obligat să învăț germană, punându-mă în fața faptului împlinit. În general, în momentele mele de ezitare profesională, a insistat să fac ceea ce trebuia făcut, nu ceea ce era comod, împingându-mă de la spate și scoțându-mă din inerție. Cred că la fel stau lucrurile și cu mulți dintre colegii mei. Și chiar dacă în momentele respective mi s-a părut intruziv și lipsit de diplomatie, timpul a dovedit că tot profesorul a fost înțelept și a avut, de cele mai multe ori, dreptate.

La mulți ani, Domnule Profesor!

Mariana PÂNDARU-BÂRGĂU

Arca lui Neo

Iată cum ar fi trebuit inițial să se intituleze noua carte de versuri a lui Shanti Nilaya – *Dezlegarea de Ulise* (Iași, Editura 24: ORE, 2023) – dacă spiritul lui Odiseu nu ar fi strigat din capătul unei originare istorii: „*Dar cu periplul meu peste apele lumii cum rămâne...?*” Un strigăt îndreptățit, de vreme ce volumul descrie drumul inițiat al trecerii umane de la o mitică antichitate către una deplin nouă, apropiind arhetipala „Arcă a lui Noe” – marcând izbăvirea lumii de pedeapsa unui greu diluviu – de aceea a unui „fictionar Neo”, care descoperă că lumea în care trăiește este o simulare din care se străduie să scape spiritual.

În această trecere, soluțiile „cathartice dezlegări” pe care Shanti le formulează în cartea sa par a fi două – complementare – și anume:

1. Conștiința trecerii omului într-o altă dimensiune, într-un „nou pământ”, pe malul unui „dincolo” unde sinele său – înnobilit prin iubirea unei pământene Penelopa, bunăoară – avea să se înalțe cu o palmă cerească mai sus: „O lume nouă îmi dorisem doar, / Fără de umbra-celeia postume / Și-atunci mi-am amintit cu un oftat / Că sunt deja pe malul celălalt!”

2. Posibilitatea deplasării într-un preexistent „cer virtual” ce i-ar îngădui la rândul său lui Neo să transporte acolo – prin pânzele „aricii” sale, umflate de vântul înțelepciunii terestre – toată bogăția cunoașterii umane. O soluție pentru a cărei săvârșire omului i s-a dăruit liberul arbitru: „Dar de va fi triaj spre-altundeva, / Pe drumul unde mersul lumii-apucă, / Tot universu-n coaja cea de nucă / În miezul crucii / L-aș înfășura”.

În sinteză, să formulăm imperativul celor două izbăvitoare soluții recuperate de Shanti ca fiind acela al înțelepciunii iubitoare. O cosmopee...

*

Întrealăturare aceste unificatoare capete de pod, autoarea așază omeneste – poematic – și povestea fețelor lui Ianus, unind trecutul cu viitorul, și pe aceea a dăltii vii a lui Pygmalion sau a cuvântului înțeleghetor de lume al lui Socrate, ori – peste vremi – profunda poveste de iubire a lui Tristan și Isolda, magica vibrație a arcușului lui Paganini, clipa oprită în loc de Faust, sensurile penei lui Cehov sau culorile penelului de Luchian... Toate acestea, creatoare, fiind coerent corelate în structura inedită a cărții. Căci, deschisă printr-un altfel de „prolog la teatrul poemat”, cartea lui Shanti construiește semioza unui incitant *ars poetica*, descriind în capitole distincte *sensurile utopice ale scriiturii*, începând de la timpul când zeii mai călcau pământul până la acela al noii antichități, sau de la vremea în care condeii scăpat de sub biciul anatemei figura comorile de aur ale Teutei – *ars amandi*. Pe atunci, dintr-o stranie geneză poetică izbucneau „fericirile” lumii celei noi, încununate de ieșirea din matrix – un epilog pentru o *invocare deschisă*. Fiecare început de capitol este marcat distinct de un motto relevant pentru istoria spiritualității umane, cum ar fi: *Așa au făcut zeii, așa fac și oamenii* (Rig-Veda); *Am venit pentru a ne aduce aminte... O anamneză* (Platon) etc.

Stilul de scriere al poemelor este sensibil schimbat față de cel al volumelor anterioare, fiind dezlegat de chinga restricțiilor pe care versul rimat o impune. Astfel, versul alb – dublat de ideea sugestivă și ingenioasă a asocierilor – acordă putere maximă definițiilor de genul: *Ce este poetul?* / *Fluxul care colectează tot suflul lumii / când acesta o pârjolește prea tare?* / *Deșertul care se așterne în fața ploii / când preacurata se transformă în potop?* / *Sau, poate, în marea logoree a definițiilor, / să fie poetul făcătorul de lumi / când lumea uită cum se amesteca lutul – / apă și deșert, / întru Nașterea lumii din nou.*

Totuși, în funcție de necesitățile discursului, în volum întâlnim adesea și versificația rimată sensibilă cu care Shanti ne-a obișnuit deja, respectiv combinațiile sugestive de versificație dintre alb și culoarea rimelor. Cât despre titlurile poemelor, desprinse de obicei din cuprinsul acestora, ele permit – prin alăturare – evidențierea sensului întregului volum. Am spune că din fiecare parte a cărții – titlu de poem sau vers – rezonază mai mult sau mai puțin explicit „noima de aur” a acesteia. O construcție holografică, așadar, care acordă un plus de inedit volumului.

Nu în cele din urmă ar trebui să observăm – citind printre rânduri – că aspecte generale ale semiozei poetice pe care Shanti o prefigurează se constituie implicit ca o prezentare al propriului crez prin regăsirea unor evenimente esențiale de viață, linii de destin. Ca atare, aspirând ca *Lumina Lui să-mi fie iar lumină!*, Shanti Nilaya își încheie cartea – una de referință pentru destinul ei literar; neîndoindu-se – cu un puternic poem-rugăciune adresat înaltului: *Lasă-mă, Doamne, să te cunosc / Așa cum Mântuitorul își cunoștea rările / Dinainte să i se fi născut. / Așa cum ochii – planete ale Cuvântului Tău – / Își cunoșteau orbitele, / Înainte ca privirea să își țâșnească / Strigătul cocorului mut!*

Alexia PLĂCINTĂ

Treimea a apărut pe drum

Pentru Ana

zile și nopți efervescenta ta
îmbracă forma sistemului de becuri arse
corpurile vegetale zac în săli de curs
sunt unde trebuie entuziasmul tău
mâncat afișat
în mimica soțului în mișcările sale
frenetice
urma de biscuiți clătită cu cola
în simularea accidentului rutier
drumul neîntrerupt de a răsturna
oboseala profesorului în sistem
hotărârea ta precizia timpului la secundă
păr de pisică vacant în faringele de mamă
Treimea a apărut pe drum înspre noi
alb-negru televizorul din camera goală
descarcă greutatea lumii de afară
în cămașa de corp sunt nemărginit spune
veteranul olog continuând-și cântecul
șoptit
și putea fi mai mult
și pot fi mai mult
cu lingura adun din mințile oricui mi se
arată
există un miros al omului care aude vocile
din zidurile ospiciului le adună le face
comerciale
neagră e realitatea cititorului de lumi
alternative
alb e cearceaful pe care se desfac
straturile individului
Ana e om printre oameni

Extrem contemporan

absurditate în scrolling ager pe instagram
impresia venerării cabotinilor suscită
aplomb în dizolvarea naturală
patetic este să-ți descarnez interiorul
ca unei bovine gata de abator
în mediu online tumultul tău cvasistatic
îmbracă forma turbanului comercial
există supraofertă în postări publice
de a-ți valorifica vulgaritatea voluntar
am să ajung să fiu fetița ta de milioane
cu valoarea mea am să cumpăr
sticle de bere și câteva franzele
am să le dau la colț de bloc
și vagabonzii se vor ruga pentru mine

Tot ce spune Victor

în craterul celui mai activ vulcan din lume
ars complet în poziție meditativă
portarul cu sternul deschis și mediastinul
rece
din care curge lavă stinsă
în salinitatea oceanului
valurile aduc mantrele stropesc gleznele
goale
ale celor 9 dansatoare
și una e stâncă în mijlocul oceanului
din ea se scurge Semar
nu poți face o casă mai înaltă decât un
copac
dar poți să o umpli cu bărbați cu suflete
de femeie
să pui în centru hermafrodiți de la care
să desprinzi free-passing către
nemaivăzut
7 ore de povești locale și un curs de
ritualuri

respectat algoritmic
în sacoșa de rafie a coregrafului familiei
regale

ești lucky-lucky
dar te simți balaki

Poetul chirurg de muște

viața bate filmul mi-ai spus și un toporaș
a răsărit spintecându-ți creștetul
în copilărie aveai obsesie pentru papuci
de cleștar
sub formă de teniși chinezești și coroniță
de flori
mai prețioasă decât măselele de aur ale
vecinului
din poartă dream goal-ul tău era
Neînfricată
n-aveai buclele roșii
peste douăzeci de ani ți-ai luat capul
tulburat
de calmante îmbâcsit de self-criticism și
l-ai purtat prin lume l-ai angajat
ți-ai păstrat postul și ai făcut 2 copii
la diferență de un deceniu
și conduci o mașină câteodată cu viteză
minimă și ai simțit urâtul la nivel spiritual
ai iubit frumosul cu toate măduarele
n-ai renunțat și n-ai citit niciodată
cu seriozitate diagnosticul tău
reactualizat
pentru că *viața bate filmul*
și eu te simt neînfricată
când medicina va găsi soluția pentru
regenerarea
celulară perpetuă nimeni nu va mai veni
la doctor
se vor cumpăra rinichi reasamblabili
la conservă fificați cu filet și retină
autocolantă
vor fi la discreția cetățeanului cu cip în
braț
atunci poetul va fi doar un chirurg de
muște

Din perspectiva unui organ

anxietatea mea străbate viscerele reci
ca Sena sistemul limfatic parizian trimite
semnale mixte
un adolescent închistat în sternul translu-
cid
ganglionii limfatici văd în șir indian
discursul secretă din abundență limfocite
de la B la T
am să sfârșesc prin a-mi sorbi cu paiul
supra asta alfabetică și anatomică până la
homeostazie
la finalul cursei degeaba am alergat cu
sângele în palme
odată tata putea controla tendințele suici-
dale din fiecare
eu trebuia să decid libertatea colectivă
am auzit cândva că mintea omului
nu poate construi chipuri noi
e o reasamblare a celor văzute
atunci am simțit apropiere pentru
creaturile hidoase din acvariile supermar-
ketului
atunci am plâns pentru că tata era un om
rău
și eu îl îmbrățișam cu atâta căldură

Premiul revistei **Expres cultural** la
Concursul Național de Poezie și Interpretare
Critică a Operei Eminesciene
„Porni Luceafărul...”,
ediția a XLII-a – 14-15 iunie 2023, Botoșani

Adrian MUNTEANU

O piatră albă

COPACUL SFÂȘIAT

Dintr-un incest, deschisa-i
ochii-n soare,
Când mama Smyrna arbore
devine.
Din scoarța lui crestat-
adânc, în sine,
Ai izbucnit, Adonis, în
vâltoare.

Iubit de toți, ce forță să
te-aline?
Să fie Persephone ca o
floare
Sau Aphrodite
preschimbând în boare
Tot stratul viu de gingașe
verbine?

Tu ai decis și-n Ares
gelozia
A declanșat un gând
întunecat.
Pe când gustai natura și
tăria

În colții de mistreț
te-a aruncat.
O luptă surdă și s-a frânt
solia.
Copacul-om se-nclină
sfâșiat.

28.04.2017

CÂNTECUL ȘI POETUL

Asklepios ți-e fiu, dar ce
durere
E-n sufletul de zeu cu arc și
liră,
Când ai văzut, Apollon, că
se-nșiră
Penumbre reci și gust acrit,
de fiere.

Îl vezi ucis. În pieptu-ți se
iviră
Vii răzbunări. Nu-i loc pen-
tru tăcere,
Când rodul cel mai drag îl
vezi cum piere
Și-n tot ce face gândul tău
se miră.

Uneltele lui Zeus vei
învinge,
Ciclopilor care toarnă-n răni
oțet,
Chiar de-n sfârșit urzeala
te atinge

Și paznic ești de turme și
ascet.
Dorul de fiu în chinuri nu
se stinge.
Rămâi lumină, cântec și
poet!

29.04.2017

FINAL

Bătrân sărman îi cere
găzduire
Celui ce-n slavă stăpânea
orașul.
Îl va primi într-un târziu
frunțașul
Și-l va cinsti, deși nu-i stă
în fire.

La primii zori, când se stin-
gea lămpașul,
Săracul îi dă gazdei,
cu iubire,
O piatră albă, semnul
de nuntire,
Dar e primit cu gând
viclean răvașul.

Ucis va fi cel ospețit o
vreme,
Să vadă furul ce-are-n sacii
goi.
O rocă simplă. Fiara nu se
teme

Și o aruncă-n mare, înapoi.
Apa se umflă, sfarmă tot și
geme.
E Atlantida ce-a pierit din
noi.

29.04.2017

INVOCATIE

Sămânță-i Persephone
și-i răpită
De-ntunecatul Hades sub
lumină,
Apoi Demeter, maica fără
vină,
O caută fără răgaz,
grăbită.

E dezmoțirea plantei ce
se-anină
De raze, ca să fie-apoi
pornită
Spre aer pur, prin iarba-n
zori ivită
Și să rămână rodul pentru
cină.

Cu torțe-aprinse trece
căutarea
Copilei ce ascunsă încă
este.
E dorul nostru tainic
sau visarea

De a răzbi către ascunse
crește?
Rămâne-n toate versul
și cântarea:
Un bob se coace,
altul e-o poveste.

30.04.2017

Ion IORDACHE

Muzeul de Istorie Naturală din Iași este în suferință

În fiecare an, în luna mai, are loc accesul liber a publicului în muzee.

De mulți ani și la Muzeul de Istorie Naturală din Iași tot așteptăm un semn cu o invitație spre a vedea minunile naturii și pagini din istoria vieții pe Pământ. Din vara anului 2019, muzeul a intrat în restaurare pe durata a 24 de luni. Anterior acestei date, timp de 6 ani, în același muzeu, accesul publicului a fost interzis. Cauza era deteriorarea clădirii.

Muzeul se află sub administrarea Universității "Al.I.Cuza" și cheltuielile de restaurare s-au ridicat la sume importante.

Conducerea înțeleaptă a Universității împreună cu municipalitatea prin primarul Mihai Chirica (absolvent al secției de Geologie – ca șef de promoție), au găsit o soluție pentru refacerea și redresarea clădirii care acum are o față demnă de timpurile pe care le trăim.

Depășindu-se această etapă, a apărut una și mai dificilă, găsirea unei firme de specialitate care să alcătuiască un proiect pentru expunerea științifică a exponatelor și valorificarea spațiului expozițional la cerințele tehnicii și tehnologiei moderne.

Să sperăm că nu vor mai trece 8 ani de zile, durata cât muzeul a fost închis publicului, până când personalul instituției va avea satisfacția de a despacheta colecțiile pentru a le așeza în vitrinele ce reprezintă file dintr-o carte de educație intelectuală, estetică și științifică.

Ca slujitor al învățământului biologic din cadrul universității, am fost director al acestui locaș de cultură și educație pe o perioadă de 9 ani (1999 – 2007). Cunosce bine valoarea instituției și greutățile cu care s-a confruntat. În acei ani, ori de câte ori o ploaie de vară mai puternică își făcea prezența, subsolul clădirii era inundat și borcanele și recipientele cu material zoologic pluteau în apă. Abia, după câteva zile, apele se retrăgeau dar lăsau răni profunde în zidurile clădirii.

De ce este important că s-a salvat această clădire și care este semnificația muzeului pentru toată suflarea românească. Este o datorie morală a celor care slujesc știința și învățământul, și ca locuitori ai Iașului, să arătăm într-o formă cât mai accesibilă valorile lăsate drept moștenire de înaintași noștri.

A – Clădirea Muzeului de Istorie Naturală din vechea uliță a Hagioaiei, astăzi Bulevardul Independenței nr. 16, este un monument istoric. Este o clădire veche, construită la sfârșitul sec XVIII, realizată cu fațadă în stil neoclasic. Bolta de la intrare avea rolul să adăpostască trăsurile boieroaicelor și isprăvniceselor la venirea în vizită la muzeu, de o eventuală ploaie. Clădirea este de modă veche, contemporană cu diligențele și lumânările de seau.

Astăzi, dacă am da ceasul întoarcerii în timp, am auzi tropotul cailor înhâmați la trăsurile cu surugii.

B – Muzeul de Istorie Naturală este primul muzeu înființat în Principatele Române și a funcționat, de la început, ca instituție culturală în scopul de a prezenta publicului din Iași "bogățiile pământene și subpământene ale Moldovei, precum și curiozități din alte părți ale lumii".

Muzeul a fost fondat la 4 februarie 1834 la inițiativa unor minți luminate din acea vreme, medicii Mihai Zotta și Iacob Cihac, român de origine cehă, care venise în Moldova ca să organizeze serviciul militar sanitar al armatei. Alături de medici au fost și oameni de cultură ca Gheorghe Asachi, scriitorul Costache Negri, vornicul Costache Sturdza.

Ambiția boierimii moldovene, care nu o dată a luat-o, așa molcom, înaintea fraților munteni, a condus la înființarea unui așezământ cultural dedicat tinerilor, fiilor și urmașilor lor.

Muzeul este legat organic, ca un cordon ombilical, de Societatea de Medici și Naturaliști înființată la 1830 de către doctorii Iacob Cihac și Mihai Zotta și care, la început, se chema "Cercul ieșean de citire medicală". Așa se explică de ce această societate își are sediul împreună cu muzeul și așa trebuie să rămână.

Muzeul de Istorie Naturală a folosit și ca bază didactică pentru învățământul universitar și cel liceal.

Aici, în incinta muzeului, venea adesea profesoara de Științe Naturale – Lucia Manta (numele real Camelia Nadejde) de la Liceul Oltea Doamna (astăzi Colegiul Mihai Eminescu), ca să arate și să discute rolul dinților la elefantul expus – blazonul muzeului.

Cu 150 de ani în urmă, muzeul era și locul de întâlnire a tineretului din Iași. În acea vreme ducutele din oraș trimiteau scrisori tânărului Mihail Kogălniceanu – care era student în Germania. "Dragă Mihăiță, vină digrabă în târg la leși ca să vezi ce noutăți mai sunt la Muzeul Elefantului".

Muzeul de Istorie Naturală, este un muzeu care prezintă pagini din istoria naturii, cu roci, plante și animale care au trăit și în trecutul îndepărtat.

Vizitatorii pot rămâne uimiți să vadă că au existat și la noi mamuți – rude ale elefantului indian. Și în ziua de astăzi se găsesc oase și măsele ale acestor animale în malurile Siretului, la Scheia (Iași). Și la noi a trăit rinocerul lănos, o specie înrudită cu cea africană, dar erau alte condiții climatice.

Exemplele pot continua cu dinosaurii (reptile) ce au trăit cu 60 de milioane de ani în urmă.

Colecțiile științifice destinate cercetătorilor din toată lumea pot fi admirate mai ales de oamenii avizați – specialiști – care înțeleg particularitățile morfofuncționale ale exponatelor.

Muzeul este un atestat de vechime și noblețe, aici au trăit figuri ilustre. Adevărate icoane ale trecutului, acei oameni au intuit faptul că marile întrebări se pun în copilărie. Deci educația trebuie să înceapă cu copiii. Nimic mai grăitor pentru viitorul țării decât tineretul ei.

Cât scrum al mării arderi de muncă se ascunde aici. Oamenii care au slujit acest locaș ne-au lăsat moștenire munca și cutezanța lor, strădania frământărilor a mulți ani. Ei au fost o nerenunțare la credință și vis. De ce am renunța noi – astăzi!

C – Clădirea muzeului are o importantă istorică covârșitoare pentru că într-o sală (sala Cuza) – în seara zilei de 3 ianuarie 1859 s-a pus temelia pentru Unirea Principatelor Române și fondarea statului român modern.

În acea seară deputații unioniști au purtat discuții aprinse care s-au încheiat cu propunerea și susținerea lui Alexandru Ioan Cuza ca Domn al Moldovei. În 24 ianuarie alegerea sa și în București (Muntenia) a dus la Unirea cea Mică.

Relatările din acea vreme, transmise prin viu grai, spun că în seara aceea de început de ianuarie 1859, pe scările care urcă la sala Unirii se aflau mulți guraască. Se pare că a fost și moș Ion Roată.

După lungi discuții ale deputaților, la o oră târzie s-a deschis ușa și unul din alegători a ieșit în afară. Din multime a apărut o întrebare: "Cucoane, n-o mai crăpat elefantul acela?" Adică, nu s-a făcut alegerea domnitorului?

Iată legătura cu elefantul. În sala vecină se afla expus scheletul elefantului.

Muzeul, pe atunci, purta numele de Muzeul Elefantului. Este vorba de elefantul Gaba care a murit la un circ din Iași. Scheletul a fost cumpărat de Mihail Sturza – Domnitorul Moldovei și l-a dăruit muzeului.

Pielea elefantului a fost furată și timp de circa 13 ani a folosit ca acoperiș pe o casă din cartierul Tătărași. După recuperarea ei, prepararea s-a făcut de specialiști aduși din străinătate.

D – De importantă istorică este și părculețul de lângă muzeu, care în anii înființării muzeului era un loc viran. "Departamentul din Lăuntru" printr-o poruncă aprobă că în acest spațiu să se organizeze o piață publică destinată produselor agricole. Taxele încasate erau în folosința Societății de Medici și Naturaliști și pentru Muzeu.

Aici era și un havuz (un bazin cu apă) conectat la cișmeaua legată de prima aducțiune a apei în oraș. Aici adăpau trăgoveții animalele.

Pe la 1872 se desființează piața și se organizează o mică Grădină Botanică cu material adus de la Grădina de la Râpa Galbenă – înființată de Anastasie Fătu la 1856.

Conservatorul (Directorul) muzeului în acea perioadă era Dimitrie Brănză – medic și naturalist.

Important de știut că fiecare director care a slujit acest muzeu a lăsat urme prin realizările dobândite. Cea mai lungă perioadă de lucru la muzeu – 36 de ani (1954 – 1990), din care 21 de ani (1969 – 1990), ca director a fost a regretatului Constantin – Visarion Măndru.

El a gândit să facă o legătură dintre ce reprezintă muzeul cu istoria naturii și prin 1982, a sădit în parc, la intrare, în stânga, un puiet de Ginkgo biloba – numit arborele pagodelor, arborele sfânt, copacul lui Dumnezeu. Acest copac este cea mai veche specie de arbore din lume. În Jurasic (cu 200 milioane de ani în urmă) era și în nordul Europei. Astăzi se găsește într-o zonă din estul Chinei.

În parcul muzeului se găsesc și doi stejari care au fost plantați pe la 1872, odată cu înființarea micii Grădini Botanice, deci au venerabila vârstă de 150 de ani.

La umbra stejarilor se pot depăna amintiri și se pot evoca marile figuri științifice de altădată – oameni devotați pasiunii ce ascunde marea taină a vieții.

Sperăm că aceleași minți luminate care au găsit soluția renovării clădirii muzeului să găsească și soluția pentru expunerea bogatului material expozițional.

Diana VRABIE

Solomon Marcus sau despre nevoia de oameni

Dincolo de preocupările sale științifice extrem de variate și de temeinice, în același timp, de la analiza matematică, informatică teoretică, topologia generală, până la lingvistica matematică, istoria și filosofia științei, poetică, semiotică, Solomon Marcus a pledat constant pe parcursul activității sale pentru *nevoia de oameni, de omenesc, de omenie, de interacțiune umană*, aspecte decelabile în volumele sale reprezentative: *Răni deschise* (2012-2015); *Nevoia de oameni* (2015); *Zece nevoi umane* (2015); *Singurătatea matematicianului* (2015); *Copiii sub agresiune* (2016) etc.

Prin readucerea în discuție a „rănilor deschise” ale sistemului public de educație din România, de pildă, care ignoră sănătatea psihosomatică a copiilor, care descurajează interacțiunea umană autentică, volumul *Copiii sub agresiune* pledează pentru necesitățile reale și drepturile copiilor, pentru libertatea intelectuală a noilor generații, aflate sub agresiunea școlii, pentru conectarea la tot ce înseamnă *omenesc*: „Școala este în primul rând a profesorilor, a inspectorilor, a directorilor, a sindicalistilor și prea puțin a elevilor.” [1, p. 17]. Manifestând constant implicare și sensibilitate în domeniul educației, pledând pentru o nouă relație profesor-elev, Solomon Marcus propune un nou stil al manualelor, prin introducerea spiritului critic, a creativității și a elementului ludic, în măsură să asigure „schimbarea la față” a acestora: „Școala nu poate fi redusă la o întreprindere de prestări servicii, constând în livrarea unor ocupanți de locuri de muncă, locuri al căror profil ar fi suficient să motiveze ce anume trebuie să învețe un școlar.

Într-un context al comunicării virtuale tot mai acerbe care a schimbat radical dinamica vieții personale, atrăgând izolarea îngrijorătoare a persoanelor în fața calculatorului, Solomon Marcus, prin volumul *Nevoia de oameni* vine să sublinieze tocmai această imperioasă trebuință de interacțiune umană: „Nevoia de oameni care la rândul lor să aibă nevoie de noi ne ajută să dăm un sens vieții. Această nevoie funcționează concomitent cu nevoia de singurătate, care ne permite să reintrăm în joc proaspete și reîncărcați cu energie.” [2, p. 23]. *Zece nevoi umane* dovedesc o semnificativă înnoire a obiectului educației, prin formularea a zece necesități umane, complementare celor zece porunci biblice, între care, *nevoia de a da un sens vieții, la nivel elementar, nevoia de împropătare, nevoia de întrebare și de mirare, nevoia de îndoială și de suspiciune, nevoia de greșeală și de eșec, nevoia de joc, nevoia de identitate, nevoia de omenesc și de omenie, nevoia de cultură, nevoia de transcendență*. Autorul transmite prin acest decalog, completat de comentarii săi, o experiență de viață și de mentorat care poate servi drept fundament al educației noii generații. Pe lângă reflecțiile referitoare la vulnerabilitățile sistemului educațional, autorul analizează cazuri concrete trăite de adolescenți, de unde răzbate revolta lor împotriva unei societăți care nu-i aude. Sunt supuse examenului receptării sinuoase ale lui Eminescu, Bărbănuș și aduse în actualitate nume de matematicieni celebri date uitării, Dimitrie Pompeiu, Traian Lalescu, Octav Onicescu ș.a. Sunt surprinse accepțiile iubirii, dăruirii, jertfei, sursele afectivității, înțelepciunii, mentoratului și ne este deschisă, astfel, o cale de pătrundere în cunoașterea unei filosofii superioare despre ființa umană și spiritul uman pe un fundal al dialogului interdisciplinar.

Plecând de la constatarea eșecului educațional și al consecințelor sale, Solomon Marcus dezvăluie în volumele seriei *Răni deschise* dimensiunea culturală și spirituală a științei, raportul dintre știință și religie și, respectiv, cel dintre muzică și lingvistică, relația dintre identitate-alteritate, logica culorilor, drumul de la comunicarea despre lume la comunicarea despre comunicare. Este reevaluată emergența internetului în contextul globalizării și nevoii de identitate, ca și necesitatea educării nevoii de problematizare a existenței, plecându-se, în consecință, pentru trecerea de la învățarea percepută ca acumularea de cunoștințe la una interogativă, bazată pe nevoia de a înțelege lumea.

Prin arheologia complexă a analizelor consacrate vulnerabilităților programelor și manualelor școlare, aspectelor de ordin cultural care ar trebui să însoțească viața elevului, cum sunt diferitele paradigme universale: simetria, umorul, metafora, temporalitatea, dar și prin dorința de a propune o nouă concepție educațională, capabilă să deplaseze accentul de la *a ști* la *a cunoaște*, de la *cunoaștere* la *deprinderi* de gândire și de comportament, *Răni deschise 5. Focul și oglinda* se înscrie pe bună dreptate în categoria lucrărilor apte să influențeze decisiv reflecția contemporană asupra problemelor curente ale școlii.

Răni deschise 7. Educația omenescului continuă exploatarea problemelor de fond ale educației actuale, plecând de la ideea eșecului societății noastre care este, în primul rând, unul de ordinul omenescului și apoi de sorginte culturală. Este abordată nevoia de dialog între disciplinele care se predau în școală și formarea tinerei generații în spiritul deschiderii și reflexivității, ca și necesitatea cultivării identității noastre ca ființe umane și nevoia de înțelegere și de conviețuire cu alteritatea. Este relevată splendoarea ființei umane și semantica lumii autentice, constituită din dreptul la îndoială și interogație. Sunt dezvăluite carențele sociale din sistemul educațional și gravele confuzii ale valorilor din societatea românească. Volumele seriei constituie un îndemn la necesitatea regândirii lucrurilor fundamentale, un apel la o privire nouă asupra lumii și al supraviețuirii în demnitate și, nu în ultimul rând, la o reconectare, la *omenie* și *omenesc*.

Bibliografie:
MARCUS, Solomon. *Copiii sub agresiune*, București, Editura Spandugino, 2016
MARCUS, Solomon. *Nevoia de oameni*, București, Editura Spandugino, 2015
MARCUS, Solomon. *Răni deschise*, București, Editura Spandugino, 2012-2015

Dumitru ȘERBAN

Dumitru Șerban în dialog

Unul dintre marii maeștri ieșeni ai scrisului, care a știut să aștearnă pe hârtie nu doar gânduri și trăiri, ci mai ales o viziune unică în recenzii și prezentări, eseuri, interviuri, note de călătorie, ziare și reviste, este literatul, criticul, omul de cultură Nicolae Busuioc, omul cu al cărui *mănunchi* a fost sfințit nu doar locul, ci și epoca, rămânând în istorie ca o enciclopedie.

Pentru că Domnia Sa este un model, „o bază științifică”, o resursă pentru noi toți, l-am invitat la dialog, ca parte din experiența Domniei Sale, reprezentată de scris, să fie transferată în cunoștințele noastre, pentru că un astfel de OM nu poate trece neobservat.

Dumitru ȘERBAN: *Ați crescut, v-ați format și ați trăit într-un univers în care cărțile au fost mult mai importante decât fenomenele naturii, așa cum declară Ana Blandiana în Autobiografie. Din tot ceea ce ați acumulat și știți, cât datorati cărților și cât experienței de viață?*

Nicolae BUSUIOC: Când timpul trece peste om, cu senzația că nici nu-l simte prea bine, ultimele clipe devin de-a dreptul prețioase. Este adevărat, cândva, totul părea de lumină, nici nu mă întrebam de unde atâta lumină și speranță. E cam greu de demonstrat ceea ce susține Ana Blandiana, pe care o prețuiesc foarte mult, cărțile sau natura? La urma urmei, aproape că nici nu le poți despărți, în viață te trezești mai întâi în lumea misterioasă a celor care nu cuvântă, a plantelor și animalelor, apoi, mult mai târziu, îți dai seama că există un sentiment al unității între om și ceea ce-l înconjoară. Devii inconștient un *naturist* și începi să pricepi viu spiritul naturii, aflându-i acesteia pretutindeni sufletul tăinice se relevă numai prin comunicare. Când eram mic, eu „comunicam” mai mult cu găștele, fiind păstorul marelui cârd de 30-40 de *anser domesticus* plus gânsacul-șef în care aveam cea mai mare nădejde că le va aduce sigur în curtea casei bunicilor. Mă luam cu bățutul mingii și uitam de ele, dar prevenirea eventualelor consecințe erau chiar urmarea faptului că mă înțelegeam numai din priviri cu marele gânsac-conducător. Pe măsură ce se mai adăugau niște luni de zile la vârsta inocenței, perceperea naturii devenea mai clară, realizam mai bine prezența peisajului, copacii, câmpul verde, florile, izvoarele, pădurea de la orizont se transformau prin ochii mei în ceva de rai, că despre termenul de paradis am aflat mult mai târziu. Târziu, am intrat în înțelegerea lumii naturii dinlăuntrul ei, prin surprinderea unor secrete, prin reflecția pusă în evidență de emoție și neliniște, de instinct, intuiție și curiozitate. Un asemenea tip cred că este *comunicarea*, astfel cred că am „vorbit” cu gânsacul meu, și eu și el ne consideram mult mai inteligenți decât găștele, mulțimea condusă și dusă unde trebuie; nu așa se întâmplă și cu oamenii? Și tot mai târziu am dat și peste cărți, în afara celor școlare. Da, încet, încet am dat de gustul lor, adică am intrat în universul lecturii despre care vom vorbi, probabil, mai încolo... Sigur că din experiențele vieții și, deopotrivă, din livresc poți învăța mult, depinde cum și în ce măsură toate acestea îți sunt de folos.

- *Câți dintre prietenii dumneavoastră sunt persoane și câți sunt oameni în carne și oase, care au înțeles verbul a citi mai mult decât verbul a trăi?*

- Întrebarea aceasta a dumneavoastră parcă a venit prea devreme. Aș fi preferat să mai hălăduim pe colauri, dar mai ales prin pădurea fermecată, unde, încântat de atâta frică plăcută (parcă sună a oximoron), puterea de a visa se regăsește în idealul vrăjit, în sufletul înaripat pe deasupra imensității de copaci, dar și în inefabile nostalgii născute din crepusculare gânduri. De la sublimare la suflet nu-i decât un pas, unic în adevăr, dar dacă îl faci e ca și cum nervura frunzei s-ar îndrepta spre neuronul cortexului și mai departe, la ceva care ne exaltă și ne trimite la sentimentul de admirație față de ordinea naturii și ordinea morală. Revin la întrebare, m-am cam îndepărtat de ea. Prietenii mei sunt chiar personajele-cărți, oamenii sunt chiar autorii, cei care au trecut de la ipostaza de cititori la cea de creatori. Lucrul acesta intră chiar în definiția *cititorului ideal*, trecut de fazele începătorului și inițiatului, o spune Alberto Manguel. Nu știu cine ar pune verbul *a citi* înaintea verbului *a trăi*. Primul impuls al omului este de a descifra ceea ce percepe în jurul lui, de parcă fiecare lucru din univers ar fi purtător de semnificație. Pentru mine, imaginea unei grădini poate fi la un moment dat asociată și cu lectura, dar pe primul loc rămâne tot acea imagine. Sigur, o dată cu lectura se adaugă și alte imagini, semnificațiile se îmbogățesc, încât trebuie să remarc că puterea de a extrage ordinea din haos aparține *cuvintelor*. Dacă le pui la locul potrivit, ele devin atotputernice.

- *Care au fost pașii până la debutul literar? Care este cartea de căpătâi?*

- E limpede, până la debutul literar au fost pașii timizi, apoi mai îndrăzneți prin lectură. Aici am putea dezvolta subiectul, dar nu cred că ne permite spațiul

acordat unui dialog rezonabil. Că lectura are un rol vital atunci când e făcută cu folos nu mai trebuie argumentat. Știu că mulți dintre semenii noștri se opresc cu cititul cam la nivelul adolescenței, antrenați fiind în vârtoarea vieții, între timp a intervenit tehnologia informației de azi, o concurență greu de oprit în fața textului scris. Oricum, pe drumul acesta al lecturii, cititorul are nevoie de o povăță, de ideile teoreticienilor în acest domeniu, nu intrăm în amănunte. Care mi-a fost cartea de căpătâi? Depinde la ce vârstă ne referim. Amintirile ne obligă obsesiv să luăm aminte la semnele destinului născut odată cu ființa aceea mică și nevinovată, cu ochii mari dați în lacrimi. Ne întoarcem la copilărie pentru că suntem marcați de nostalgia începutului, a clipei în care am avut revelația existenței, apoi a lecturii. Nu atunci i-am descoperit pe Creangă și Ispirescu, pe Andersen și Frații Grimm, pe Lewis, Perrault, Jules Verne, Defoe, Mark Twain, Stevenson, Sadoveanu, Cezar Petrescu, și pe atâtea alți scriitori? Cărțile de căpătâi? N-or fi cărțile bibliotecilor lumii antice, pe care ar trebui să ni le apropiem și acum, cu atât mai mult cu cât trăim în lumea bulversată de azi. Mă gândesc la scrierile sacre indiene *Upanișadele* și *Vedele*, la *Epopoea lui Ghilgameș*, *Codul lui Hammurabi*, *Biblia*, *Coranul*, ajungând în timp la marile opere ale Renașterii cu nume ilustre precum Montaigne, Pico della Mirandola, Rabelais, ale altora din pictură și arhitectură. Dacă mă întrebați care-mi sunt cărțile preferate la care adesea recurg recitindu-le, iată câteva exemple: *Dialogurile lui Platon*, *Eseurile lui Montaigne*, *Convorbirile cu Goethe* (Eckermann), *Cărțile și noaptea* (Borges), *Muntele vrăjit* (Th. Mann). Mă opresc aici, dar trebuie recitiți și Petrarca, Dante, Shakespeare, Hugo, Baudelaire, Rimbaud, Eminescu, Nietzsche, Papini, Arghezi, Blaga.

- *Ce sfaturi oferiți celor care și-au găsit „cuvintele potrivite” și doresc să se apuce de scris?*

- Cei care au ajuns deja la „cuvintele potrivite” nu mai au nevoie de sfaturi. Și, în general, sfaturile sunt de prisos. Ar fi avut nevoie Tudor Arghezi de așa ceva când și-a scris primul volum de versuri *Cuvinte potrivite*? Scrisul vine de la sine, mai ales când te bântuie incertitudinile existențiale și vrei să le exprimi. Nu-mi permit să dau sfaturi cuiua, nici nu am căderea. Dacă tot a venit vorba de Argezi aș mai insista o clipă. Poetul caută emanațiile verbelor mai apropiate de condiția tăcerii decât a vorbirii, el caută tonul și umbra cuvântului. Critica a sesizat că la o lectură superficială nu se va observa încercarea abolirii antinomiei dintre vorbire și tăcere, nu va fi percepută viziunea esențială asupra semnificației tăcerii: „Eu știu tăcea când visul a murit,/ Și-n toată clipa-nalț câte-o statuie/ Tăcerii, pe un drum se suie/ Neisprăvit” (*Miez de noapte*). Este aici o nostalgie a tăcerii prin cuvinte, o dramă a cuvintelor (chiar dacă sunt) potrivite. Cei care se apucă de scris ar trebui mai întâi să mediteze adânc și tăcut.

- *Cea mai mare parte a carierei dumneavoastră vă oferă un loc de cinste printre cărți. Care este relația specială pe care ați avut-o cu biblioteca?*

- O relație de prețuire reciprocă aș spune, în primul rând. Biblioteca, tezaur al memoriei omenirii, dar și ca instituție de cultură prin excelență, reprezintă o *inițiere magică* în tainele cunoașterii. În ceea ce mă privește, după prestația de câțiva ani în învățământ și presa scrisă, cel de-al treilea „spațiu”, de fapt și cel mai apropiat și drag, a fost Biblioteca „Gheorghe Asachi” din Iași; aici m-am simțit în largul meu. În construcția unei imagini atrăgătoare, nu spun un lucru nou, decisive sunt până la urmă profesionalismul și pasiunea. Vreau să cred că ceva a rămas în urma mea. Nu ar merita un mic elogiu și *bibliotecarul*, acest personaj trăitor în umbra cărților și în foșnetul lor miraculos? O bibliotecă privită din afară pare o simplă dispunere a volumelor într-un spațiu dat, dar înlăuntrul ei viața este complexă și nobilă.

- *Cunoașteți sau ați descoperit vreun ritual al lecturii pe care doriți să ni-l împărtășiți?*

- Ritualul lecturii? Dar acest ritual face parte din descompunerea și recompunerea luminii, din apanajul sufletului și al minții. Ce aș fi putut eu descoperi în plus? Prin anul 2011, am scos o carte care se cheamă *Între sensibilitate și rigoare*. Am încercat să redau o suită de chei, de planuri (lectura privită din cele 12-14 unghiuri de analiză), tocmai pentru completitudinea acestei „de folos zăbavă” care este „cetitul cărților”. Am considerat că o introducere amplă în arta lecturii poate demonstra că lectura continuă să fie (de-ar fi cât de mult!) una dintre valorile pozitive ale vieții noastre, una care activează înțelegerea, spiritul, sporește înțelepciunea și sensibilitatea.

- *Cum este văzută „cetatea în oglindă”? Care sunt imaginile reflectate de aceasta?*

- Să ne reamintim că J.L. Borges avea în vedere trei lucruri esențiale: labirintul, scrisul și oglinzile. De ce oglinzile? Marele scriitor argentinian știe să se folosească de ele (metaforic vorbind), alegând oglinda formatoare și nu pe cea deformatoare, adică nu un labirint al oglinzilor strâmbe, ci unul al ideilor, solarității și dreptății. „Cetatea în oglindă”, ca să revin la întrebare, se vede așa cum este în realitate, dacă cumva aceea oglindă nu deformează; imaginile reflectate sunt epoca și oamenii ei care se privesc și se văd așa cum sunt, chiar dacă unii nu se recunosc. Oglinzile lui Borges sunt minunate figuri de stil la care apelează și din care se inspiră atâția și atâtea.

- *Cum ați regăsit lumea prin intermediul cărții?*

- Când mai frumoasă, când mai urâtă. Când îl citim pe Kafka vedem lumea doar cu șansa condiției tragice, cu viziunile halucinante, groțesti și stranii. Când îl citim pe... Uite că aici am o ezitare, mă gândesc cam mult... Da, pe Mircea Eliade, pentru că el ne conduce spre sacru. Și pentru că, spune el, ființa noastră e condamnată la cultură. Și suntem predestinați acesteia în sensul redescoperirii valorii, frumosului, divinului. Nu-i suficient?

- *Literatura se împerechează cu biologia? Care este armonia dintre cele două?*

- Da, se pare că ați întâlnit în lecturile dumneavoastră bogate (câți tineri mai au azi această apetență?) o idee încadrată în teoria unei discipline aflate sub postmoderna incidență a transdisciplinarității. Cu ceva ani în urmă, am scris cartea *Biologie și literatură*, încercând să atrag atenția asupra ideii că există realități ce se pot sesiza launtric prin intuiție, că adevărata cauzalitate (au demonstrat-o atâtea gânditori până la noi) nu se află în lucruri, cât în spiritul care gândește aceste lucruri, de aici posibila interdependență dintre natură (cu știința care o studiază – biologia) și cultură. În analiza pe care mi-am propus-o, textul este axat pe linia natură – organism (viață) – suflet (spirit) – creație (inteligență și inspirație) – cultură (literatură). Nu intrăm în detalii pentru că am plictisi eventualul nostru cititor. *Biologia* (în contextul de față, unii au confundat-o cu bibliologia) în corelație (in)aparentă cu *literatura* ne dezvăluie semnificația unor principii și fenomene într-o perspectivă transdisciplinară.

- *Sunteți primul care ați reușit să transformați „podul de flori” într-un pod de carte etern, în calitate de director al Bibliotecii Județene „Gh. Asachi” din Iași, atunci când ați fost inițiatorul și coordonatorul Salonului Internațional de Carte Românească la Iași și Chișinău. Ce ne puteți spune despre această lucrare care va dăinui în veșnicie?*

- Oricine ar fi fost în locul meu ar fi procedat la fel. Sigur, „Podul de flori” a rămas ca o imagine frumoasă, ceea ce nu a însemnat puțin la vremea aceea. „Podul de carte” e altceva, și acum mă învăluie amintiri, e greu să reconstitui atmosfera ca stare de grație, ca o poveste de neuitat, unde accentele luminoase se asociază cu acordurile și armoniile de lângă noi. Da, așa s-a întâmplat. Cu colegii din Chișinău, am fondat una dintre primele biblioteci de carte românească (într-o mare de carte slavă!), ca apoi să se deruleze atâtea Saloane de cărți și atâtea întâlniri admirabile în spațiile Bibliotecii Naționale și ale Bibliotecii „Ion Creangă” din capitala Basarabiei. Și oricât de expeditiv aș fi la acest capitol, nu pot să trec peste o formă anecdotică de *captatio benevolentiae* amintind de o constatare: cei doi mari colaboratori și prieteni ai mei – regretatul Alexe Rău, director al Bibliotecii Naționale, și Claudia Balaban, director al Bibliotecii „Ion Creangă”, au fost prea statornici, au fost în chip fundamental prea constanți în statornicie, de unde ireproșabila neabateră de la principii, de la ceea ce și-au propus hotărât și iremediabil să facă. Vă dați seama cât de greu ne-a venit nouă, celor din jurul lor, să acceptăm și să păstrăm această neabateră de la consecvență și principiu! Da, ei de acolo, din Basarabia, voiau să recupereze tot ce au pierdut vreme de decenii de istorie neagră, să uite de suferințe și să se apropie de bucurie.

- *Între destinul cărții și destinul omului există un punct comun?*

- Dintre atâtea definiții care s-au dat cărții (în corelație directă cu omul) o amintesc pe cea a lui Albert Flocon, autorul monumentalei lucrări *Universul cărților*: „Cartea își găsește destinatarul. Spiritul și litera, forma și conținutul stabilesc acea relație de la om la om prin care fiecare primește după nevoi și după posibilități. Este oglinda în care licărește o speranță de viitor.”

- *Cetatea ieșeană conturează cultura, valorile fortificate în jurul acesteia, oferind un loc de apărare, de siguranță pentru cultura ieșeană. Cum este văzută aceasta prin intermediul oglinzilor?*

cu scriitorul Nicolae Busuioc

- Probabil că vă referiți la dialogurile din *Oglinzile cetății*. De fapt, aceste „oglinzi” se vor un fel de monografie culturală, un document unde lașul contemporan este desenat ca un profil spiritual printr-o sumă de interviuri cu personalitățile sale. Am pornit la drum prin anii 1993-1995 cu trei volume legate de figurile ieșene și un al patrulea cu cele din Chișinău. Am încercat să gândesc civilitatea dialogului având în vedere faptul că rosturile lui între atâtea specii literare sunt o atitudine, o formă de viață care se opune, măcar din principiu, tonului neutru, obosit, șters, lipsei de implicare în zona intelectuală. Se pare că mi-a reușit proiectul acesta publicistic. Dovada ar fi și faptul că Editura Junimea a propus reeditarea acestora, ceea ce s-a întâmplat în anul de grație 2018, rezultând volumul substanțial (și cu adăugiri) *Oglinzile cetății. Dialoguri de ieri și de azi*. După aprecierea criticii, acesta ar fi mai întâi cu o valoare documentară, o recompunere a profilului cultural al celor două orașe (Iași și Chișinău), o (re)întâlnire cu reprezentanții generațiilor din domenii de activitate variate, o aducere în prim-plan a unor nume despre care noile generații știu prea puțin, nume ilustre, precum Dumitru Măgălaș, Ștefan Bârsănescu, Cristofor Simionescu, Cesar Buda, Gheorghe Platon, George Văideanu, Nicolae Țatomir, Corneliu Ștefanache ș.a. (de la Iași), Maria Bieșu, Aureliu Busuioc, Serafim Saka, Dumitru Crihan, Grigore Vieru, Gheorghe Ghimpu ș.a. (de la Chișinău). Niște oglinzi (re)însuflește formatoarele care ne reamintesc opera, fapta, seriozitatea și respectul față de sistemul de valori cu deschidere spre universalitate, modele absolute pentru cei de azi.

- *Tânărului de astăzi îi sunt cunoscute „oglinzile cetății”? Unde ar trebui lucrat, investit pentru ca cetatea să-și deschidă noi ferestre în sufletul generației tinere?*

- Să ne amintim de faptele înaintașilor noștri, de îndemnul ca tinerii să cunoască istoria țării pentru ca ei înșiși să-i pregătească mai bine viitorul. Ceea ce ar trebui să aibă în vedere tinerii e că istoria și cultura nu mai pot rămâne segmente autonome, nu mai pot fi independente, nici progresele tehnicii și științei, doar actul religios rămâne același în mijlocul multor schimbări. Sigur că Cetatea (comunitatea), în ansamblul societății, trebuie să-și deschidă mai larg „ferestrele” în sufletul și mintea tinerilor, să exercite o mai mare atracție spre educație, demnitate și formarea caracterului. Iașul nostru dispune de suficiente mijloace („oglinzi”) pentru a imprima tinerei generații sensibilitatea pentru cultură și creațiile minții, pentru ceea ce e frumos și temeinic.

- *Cum se poate gândi frumos în Academia de la Pavilion? Ce surprinde și nuanțează acest volum scos la Vasiliana '98?*

- Trebuie să recunosc că mă surprinde plăcut această întrebare. *Academia de la Pavilion* e o carte care pare a fi cea mai apropiată de sufletul meu. La scrierea ei am adoptat un stil colocvial, colorat din loc în loc de pasaje descriptive, de notații și reflecții privitoare la atâtea subiecte circumscrise artei conversației. Dialogurile cu invitații mei (nume de seamă) se vor niște schițe și idei care conduc nu atât spre conturarea unor portrete contemporane, cât spre imagini lor de spirit. Un cunoscut critic literar a scris, printre altele, că această carte ne amintește de spațiul peripatetic al lui Aristotel, de grădinile lui Akademos și Hekademos. Evident că e o exagerare. Sigur însă e faptul că discuțiile s-au purtat liber și... *sine ira et studio*, dezideratul liant al cărții fiind sintagma *a gândi și a rosti frumos*. Oare ne-ar strica în zilele noastre să măcinăm mai mult la *moara înțelepciunii* tănuite gânduri de bine și frumoase rostiri?

- *Viața domniei voastre este strâns legată de călătorii? Cum își pun amprenta acestea asupra scrierii? Înainte de a călători v-ați pregătit, întâi, în spirit, așa cum spune Camil Petrescu? Care sunt fascinațiile descoperite în peregrinările dumneavoastră și care sunt locațiile care v-au marcat, v-au impresionat și v-au rămas cuibărite în suflet?*

- Am scris în 1995 o carte care se cheamă *Fascinații. Drumuri și cărți*, onorat fiind cu o prefață a lui Ioan Holban. Pentru a evita o însăilare în răspunsul meu, aș da un scurt citat din această prefață: „Tema acestui jurnal intelectual este salvarea prin semn atât a duratei individului, cât și a istoriei ieșene. Nicolae Busuioc îndreaptă oglinda spre carte ori spre locurile văzute, deopotrivă, spre propria-i textură interioară, cu voluptatea regăsirii unui *timp pierdut* și a anexării unor spații prin fixarea lor în liniile caietului cu *fascinații*. Cartea aceasta oferă măsura exactă a unui scriitor pentru care lectura și călătoria constituie durată ideală a creației.”

- *Prin intermediul lecturii putem călători în timp și spațiu, într-un timp relativ scurt, descoperind locuri și oameni noi, tradiții și obiceiuri, culturi, cu alte cuvinte devenim mai înțelepți. Care sunt Semnele înțelepciunii privite de omul, eseistul, criticul, ziaristul Nicolae Busuioc?*

- Date fiind condițiile actuale ale existenței cărții, ne punem întrebarea dacă menirea textului scris nu se apropie cumva de *capătul de drum* în istoria omenirii? Dacă din nefericire s-ar întâmpla așa ceva, întrebările noastre obsesive ar

căpăta un răspuns îngrijorător! Și totuși, teoreticienii în domeniu ne încurajează să nu intrăm într-o asemenea *deznădejde*. *Semnele înțelepciunii* (1998), de fapt un tom-schi-ță pentru o istorie eseistică a cărții, completează într-un fel (aceasta a fost intenția mea) lumea fascinantă a celui univers aparte căruia Borges i-a conferit o identitate revelatorie și inconfundabilă. Aceste *semne* sunt chiar sub semnul echilibrului între contrarii, unde înțelepciunea se capătă și se dezvoltă. Epopeea fără sfârșit a scrisului începând de la *truda* lui Ghilgheș, trecând prin alfabete misterioase, biblii și enciclopedii, stampe, miniaturi, vechi biblioteci, incunabule, bibliofilie, ex-libris, librării și cabinete de lectură, saloane și târguri de carte, însoțite și de o hermetică antropologie implicată în *nașterea* textului, asta reprezintă volumul nostru. Cine nu dorește ca ea, cartea, să rămână un irezistibil miraj, o sublimă metaforă, o oglindă fermecată cu ajutorul căreia lumea va deveni mai înțeleaptă, mai bună și aptă să depășească disperarea, revoltele, insomniile și angoasele de tot felul. În fond, cartea este lungul drum spre noi înșine.

- *Trăim într-o lume a haosului, a deznădejdii, a pieirii sufletești, a căderii în neant. Poate cartea să fie un mijloc de regăsire a lumii?*

- Da, doar dacă însăși cartea va supraviețui. Și va fi la loc de cinste așa cum a fost la loc de cinste de-a lungul veacurilor. Anotimpurile se succed cu repeziciune, evenimentele de tot felul se vor consuma în același ritm, dar cărțile vor rămâne în continuare sfetnici prețioși și sinceri, prezențe imperiale în viața tumultuoasă a oamenilor.

- *Legătura trainică dintre biologul, geograful și scriitorul Nicolae Busuioc o regăsim în cartea La pas prin Paris, unde fascinația călătoriei se împletește cu fascinația lecturii?*

- De când mi-am dorit să văd Parisul! Dorința aceasta îmi pare că a fost „preistorică”, că a venit dintr-un mine încă neafiat în „biologic”, poate dintr-un timp plin de iluzii deșarte, când visul îmi îngăduia să fiu prezent acolo. Sau poate mai de dincoace, când cărțile de literatură franceză au întreținut puternic ardoarea dorinței. Mult mai târziu am văzut cu ochii mei cum Sena curge sinuos și liniștit printre bulevarde, printre palate, temple și catedrale, turnuri și cupole, cum ceva mai departe se zăreau clădirile mai mici de pe Montmartre și cele mai mari de pe Montparnasse și parcă toate acestea se învârtteau în jurul Eiffel-ului ca-ntr-un carusel amețitor. Merg la pas pe Saint-Germain-ul lui Balzac, în paralel cu firul apei, pentru a ajunge la vestitul Conciergerie sau la impunătoarea Notre-Dame. De data aceasta era Parisul adevărat, nu cel imaginat din copilărie, din cărțile citite la flacăra slabă a lămpii. Nu, *La pas prin Paris* nu poate fi suspectată (cartea) de pedanterie livrescă sau de retorică pigmentată până la exces de trimiteri mai mult sau mai puțin savante. Am vrut să fiu un hoinar fără noimă trăind plăceri iscate de redobândirea libertății interioare, nu știu cât am reușit. Cartea este o sumă de impresii, impresii care pot exprima viziunea unui intelectual trăind doar certitudinile culturii sau, dimpotrivă, simple descoperiri și cugetări ale unui turist plimbându-se *La pas prin Paris*.

- *Valoarea culturală este zugrăvită în cele peste 6.000 de volume care alcătuiesc averea și moștenirea familiei dumneavoastră, la care se adaugă colecțiile de icoane, sfesnice, cu alte cuvinte bibliotecarul este și un pasionat colecționar de antichități, evidențiind frumusețea spirituală, culturală, omul deosebit Nicolae Busuioc. Ce ar schimba scriitorul pentru ca lumea să fie mai bună?*

- Aș încerca în primul rând s-o apropii mai mult de natură („întoarcerea la natură”), îndepărtând-o pe cât posibil de urât și imorală. Natură-om, cele două entități capabile să-și vorbească doar atunci când se înțeleg asupra codului de sensibilitate comună. Spiritul renunță la mitul explicației, dar nu renunță la a pătrunde în misterul universului ascuns. Naturii îi place să se ascundă, spune Heraclit. Tocmai spre descifrarea tainelor ei ar trebui să se îndrepte și nu spre distrugere. Cum ar fi să ne simțim în lumea noastră ca în paradisul verde cu nuanțele lor inefabile, unde frunzele șoptesc, florile surăd, păsările zboară în necuprins, greierii cântă în iarbă, izvoarele murmură... Ce minunăție! Clipa în care ni se relevă natura? Deodată, viziunea coerentă, unitară, holistică a societății umane, a naturii și a universului, a mecanismelor interioare și a finalității lor, toate acestea ar crea cadrul unei regândiri a sensului vieții fiecăruia dintre noi. Atunci, copacii nu vor mai fi captivi, rătați, uitați, uciși, ci chiar sunt cu rost, cu lacrimi de rouă, cu ochii la cer, la pământ, la oameni, cu trăirile lor arborescente, ființe și ei, așa, ca în primordiile facerii lumii. Să ne amintim mereu de apelul din Rousseau *le retour à la nature* și de reflecțiile lirice novalisienne sau de reveriile eminesciene care n-au rămas fără eco. Cu riscul de a nu fi fost convingător, eu cred că și pe această cale lumea ar putea deveni mai bună!

Vai, vai!

-- Boierule, pune un ban aici, să-ți ghi-cesc, l-a întâmpinat pe Negură, când s-a dat jos din mașină la poarta iubitei sale Cerna, s-o ceară de soție.

Femeia, cu niște ochi ca două mure, a rămas cu mâna suspendată, iar bărbatul, cu toate că, inițial, a vrut s-o repeadă, a așezat pe cărțile slinoase o bancnotă generoasă, așteptând vorbele celei cu salbă la gât. Aceasta a făcut cruce peste cărți, le-a amestecat și, după ce le-a desfăcut, s-a uitat la viitorul mire și a scăpat în fața lui un:

-- Vai, vai!...

S-a înțeles și, înfioată, s-a depărtat, lăsându-l cu totul nedumerit, după care a zâmbit, spunându-și în gura mare:

-- Uite cum trăiesc unii, păcălindu-i pe alții!

Cerna a pus piciorul în prag, să-și facă pe plac:

-- Nunta o facem la mine în grădină. Să n-aud de nici un restaurant, doar o dată mă mărit! Vreau să mă distrez o săptămână, să țin minte toată viața mea c-am fost mireasă. Cu fanfară și fără filmare!

S-au făcut toate după vrerea ei. Băutura a curs valuri, mesele au gemut de bucate, iar nuntași s-au veselit, să zacă de obo-seală altă săptămână. După miezul nopții, mirii s-au retras în singurătate și, după ceva vreme, s-au gândit să se arate din nou printre meseni. Până să iasă din casă, Cerna l-a oprit pe soț, să-i spună ceva foarte important:

-- Dragule, de-acum când mai vii la mine, întâi o să-mi dai câteva palme...

-- Cum așa, iubito? Nu pricep, s-a uitat la ea cu drag mirele.

-- Nu înțelegi cum? Uite-așa! l-a plesnit peste obraz Cerna.

Lui Negură i s-a întunecat mintea, a săltat-o în brațe, a dus-o înapoi, a trântit-o pe pat și i-a dat câteva scoatoalce.

-- Așa, bărbate! Vezi că știu cum? l-a încurajat ea, mușcându-l zdravăn.

Târziu, amândoi ciufuliți, au ieșit afară în uralele celor prezenți și în sunet de ală-muri. Mireasa l-a luat la joc, reproșându-i că își mișcă prea încet picioarele:

-- Parcă aș avea în față un butuc...

-- Îs obosit, dragă... s-a scuzaț mirele.

După distracția de la țară, cei doi s-au instalat în apartamentul de la oraș, Negură cu gând să inaugureze noua conviețuire.

-- Ai uitat, s-a răcăduit la el femeia. Întâi mă bați...

-- Cerna, dar aici nu se poate, suntem la bloc, ne aud vecinii...

Tânăra femeie, nici una, nici alta, l-a altoit din nou, înfuriindu-l iarăși. S-a dat un pas înapoi și, dragă fiindu-i, s-a răzgândit în ultimul moment și nu a mai lovit-o, doar a împins-o cu putere, s-o pună la orizontală. Cerna a aterizat cu tâmpla de calorifer, a zvâcnit din tot trupul și a rămas teapănă.

Concluzia a fost fără dubii: decedata s-a dezzechilibrat, lovindu-se de colțul caloriferului, iar la înmormântare a venit lumea de pe lume. Negură și-a spus în sinea lui că „sălbătăciunea asta avea să-mi pună pielea pe băț” și și-a văzut de treabă. Mai târziu, socrul său l-a invitat în fundul livezii, pe malul Pârâului Negru, să cinstească un pahar în memoria fiicei sale. S-au așezat și au ciocnit o dată, de două ori, de șapte ori... Într-o vreme, socrul, un zdrahon de bărbat, l-a întrebat cu un glas blând:

-- Măi Negură, tu ai auzit vorbele „ochi pentru ochi și dinte pentru dinte”?

Tânărul nu prea reușea să înțeleagă ce vrea să spună colosul de lângă el, având privirea rătăcită.

-- Cineva mi-a adevărit din bloc, măi Negură, că tu mi-ai omorât fata, așa că a venit vremea să plătești. N-am ce-ți face, tu te-ai îmbătat, ai alunecat și ai căzut în pârâu.

L-a apucat de haină și l-a azvârlit în apă, iar Negură, cu o ultimă licărire, a revăzut-o pe ghicitoare repetând grăbit și a jelanie:

-- Vai, vai!...

Constantin CUBLEȘAN

„Poezia e o rețetă de slăbit” (Florin Iaru)

O școală de poezie nonconformistă (cu ostentație) a fost „Cenaclul de luni”, al studenților bucureșteni, în anii ‘80, demarat de Radu Călin Cristea și condus efectiv de Nicolae Manolescu. Cei vreo șase ani cât a durat (1977-1983) au fost suficienți pentru a impune un nou mod de a scrie poezie, depășind oarecum tematic modelul avangardei însă reverberând cu totul în haloul experimentărilor acesteia, opunând astfel canoanelor realiste, ale creației momentului, un soi de vizionarism absurd și polemic. S-a constituit astfel așa-zisa generație optzecistă, având în prim-plan câțiva autori care, cu timpul, au devenit *clasi* ai acesteia: Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Florin Iaru, Ion Stratan, alături de alți combatanți dintr-un eșalon, să zicem, secund: Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter, Mariana Marin, Romulus Bucur, Alexandru Mușina, cărora li s-au alăturat numeroși alții, din întreaga țară – prozatori, de asemenea: Ioan Mihai Cochinescu, Gheorghe Crăciun, Mircea Nedelciu, Sorin Preda, Cristian Teodorescu și alții, într-o evidentă efervescență creatoare, aducând însă fiecare cuantumul său de originalitate, de personalitate, ceea ce a făcut ca opzecismul să nu aibă, totuși, o unitate de program estetic. Astfel, cel mai radical și teribilist protagonist în siajul literaturii absurduului, este fără îndoială Florin Iaru (v. Florin Iaru. **Ospiciile imaginației**. Poeme alese de Livia Ștefan. Editura Cartier, Chișinău, Republica Moldova, 2020. Cartier de colecție, Nr. 27)

Cu o lirică aparent confesivă, dedusă dintr-un univers pe care și l-a conceput (construit) însuși – o lume artificială care funcționează, în cheie urmuziană, după toate regulile realității banale. „Iată cuvintele acțiunii: / Moarte motoare roată ratată / cotoare Perpedes Apostolescu / Lapte gros... / - Să vă zic eu cum s-a întâmplat! se repede iarba. / Ei doi aveau o singură spinare / patru picioare / două prelungiri de fier / cu mânerle nemernice mașini de tuns. / Ei doi au făcut zece pași / s-au întors și au tras. / - Ah – suspină arbitrul ducându-și gura la tâmpă – / prea mult doi bani de plumb / pentru o singură pușculiță” (**Duelul**). Îndeobște, poemele (unele foarte lungi) au o insinuantă structură narativă dar mai ales abuzează de un descriptivism grotesc ce dă imaginației dimensiuni fabulos-fantastice: „Ghilotine verzi pe o șosea afânată. / Ciorapi indigo, bărbătești, strânși la gât în chip de cravată. / Nori de garanță pe un cer cu o mie de clape. / Cearceaful ridicându-se, coborând / urechea – dolby sentimental / ochiul – haltă neluminată / plămânul bunicului rar / hii... hiii... hihiiii... / aveam o sută paispezece ani când am mâncat-o / pe bunică-ta, am mâncat-o, cu dormitor cu tot, a fost / o digestie durată, am scuipat nopțieră, așchii de fier / din arcurile patului, m-am înecat cu proteza, i-am digerat / fiecare gheară sângeroasă cu care visa să-mi scobească / sufletul / ani de-a rândul i-am expectorat vorbe, se încăpățâna să-mi vorbească / acolo, înăuntru, au apărut curioșii, am construit un castel / se urcau pe creneluri «ce mai face bunica» / am pus câini / mituiam câinii” ș.a.m.d. (**Ecoul invidiilor**). Motive livești (ca acesta al lupului care mănâncă bunica, din basmul Scufitei roșii) sunt preluate într-o parabolică pastişă (vezi **Pe lângă corpul fără soț; Adio. La Galați; Histrionul rozelor** etc,

etc. sau sugestii, trimiteri la motive celebre: „N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri”, în poemul **De-a wați ascunselea**; „Hai, Magdalena, haide, Pilate – și tu, / Lăzăre, scoală-te!” din poemul **Pasivul absent** etc, etc), cu un discurs pamfletar ingenios, având intenția persiflantă de a demitiza mitologia.

De altfel, Florin Iaru este un excelent polemist, atacând foste personalități politice, ca în **Est etica**, ridiculizându-le, imaginându-i pe liderii de odinioară într-o piață, comercializând, de data aceasta, zarzavaturi etc.: „L-am văzut pe Todor Jivkov cu legume în piață” (...) Lângă tarabă, Leonid Brejnev, cu un succes nebun / vindea carne tocată” (...) „Janoș Kadar controla cocoșii / găscării, rațele, claponii” ș.a.

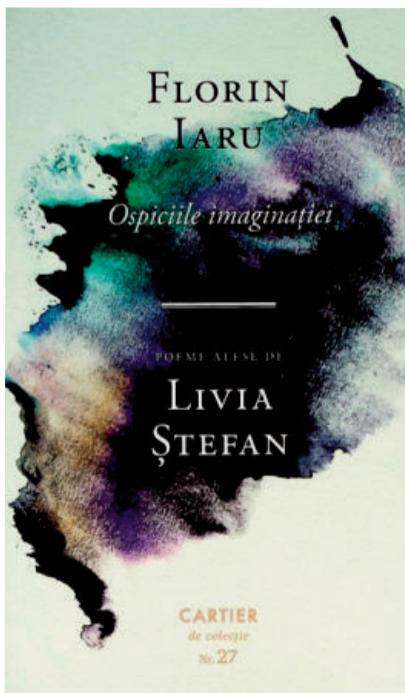
Florin Iaru e predispus, în general, la un joc de imagini abracadabran-te, perspectiva ludică marcând aproape întreaga-i creație lirică. Auto-ironia e persiflantă chiar la adresa poeziei: „Printre poezii-furculițe, poezii-pocnitori și poezia-cetății – / poezia-supozitor alunecă mângâietor de ușor! / În loc să îmbrățișezi, în loc să-ți desfăci picioarele larg / să între carnea, cu toată plăcerea, să sudui, să fuți, / tu violezi cartea de bucate!

Sta-ți-ar în gâți (...) Poezia e o rețetă de slăbit. Arta e în slujba umanității. / Un vers e foarte folositor dacă se repetă orbește? / Tot ce se poate scrie e deja vândut, ambalat, stampilat: / limbă de hârtie, sex creponat, buci de carton gofrat / orgasm în celofan cu aromă de pește. / Iar viața se spală pe mâini de tot ce citește. / Jos realitatea! Căci s-a prostituat!” (**Jos realitatea!**).

Întreaga poezie a lui Florin Iaru e un spectacol de zeflemea („Hărmălaie. Dez-măț de semnificații”) bine articulat în toate ipostazele interpretării unei realități absurde imaginată ca-n vis („Îndrăznești să spui că visezi?”) și dramatizată comic chiar și atunci când face trimitere la moarte („realitatea se schimonosea ridicolă în spațele morți”).

Procedeele prozodice împrumutate adesea insinuări narrative, construcții dialogate, ce imprimă atmosferei poetice un anume amuzament de operetă: „Mi-a bătut la ușă dar / mi-a spart ușa. / A intrat la braț cu organul / monstruos al distrugerii mele. / - M-ați chemat, domnule? / și-și flutura, nemernica, boneta ei aducătoare / de cruce roșie peste ochii mei îngroziți (...) – Nu te-am chemat! Am bolborosit încercând / să-mi dezlipesc dintre degete poneta ei de păiajen / când în jurul gâtului mi s-a făcut roată / cirapi de mătase neagră / ca un șarpe de casă. / - Nu te vreau! Am urlat rupând / sau nuami întinzând până la cer / ciorapul indeșirabil, indescifrabil” ș.a.m.d. (**Camerista**).

Inspirată dintr-o lume fantezistă, imaginată cu dezinvoltură de Florin Iaru, poezia nu poate fi altfel decât barocă, surprinzătoare deopotrivă prin frustețea limbajului, care nu are niciunfel de complexe în a se... exprima. E o poezie fundamental nonconformistă.

Ioan RĂDUCEA

Exceptională banalitate

Chiar dacă a fost aleasă de curând (ianuarie 2023) ca membru al Filialei Pitești a USB, pe seama secției de critică, psihologul Carmen-Maria Mecu (n. 1948, Vrânești, jud. Argeș) nu renunță la dragostea literară dinții, adică la poezie, cu care a debutat publicistic în 1974 (în „Luceafărul”, sprijinită de Dinu Pillat).

În domeniul ei de specialitate, fosta cercetătoare de la Institutul de Psihologie al Academiei a publicat mai multe studii și volume, extinzându-și perspectiva și în domeniul criticii literare (*Nichita Stănescu prin lentile de psiholog*, 2001, reed. 2016; *Conversa de perspectivă – ca structură operatorie a comprehensiunii narrative* 2001; *Mintea care povestește. Scheme de cititor, scheme de autor*, 2016; *Creație și receptare*, 2021) însă, începând cu 2013, în cinci ani, pe lângă grupaje în reviste, publică și cinci volume de poezie (*Viața în fragmente*, 2013; *Cu geamănlul dintre vieți*, 2016; *Privește în ochi un fir de iarbă*, 2017; *Colți de lună*, 2017; *Trotinetă pentru adulți*, 2018). În anul 2022, după pandemia devenită între timp și temă lirică, publică un al șaselea volum, *Miraculoasa banalitate*¹, per ansamblu salutar, și ca ediție și ca mesaj poetic, începând cu judicioasă confirmare imagistică a titlului, încă de pe coperta întâi, prin splendida sferă lila a unei inflorescențe de... ceapă. Judicioasă este și structurarea întregului volum în opt grupaje – de la *Timp fără timp* și *O sferă cu hohotul tangent la infinit* (!) la *Orele melancoliei*, *De pandemie* și *Pretutindeni iubirea*, toate cu poeme în vers liber, toate fără titlu, toate fără punctuație – nici măcar virgule ori bare de spațiu! – și croite, în general, pe măsura unei pagini.

Rigoarea venei dări de seamă către sine a psihologului transpare așadar inclusiv formal și de altfel una dintre temele cel mai insistent tratate este introspecția, atunci când nu este înlocuită cu teme la fel de angajate ființial, precum condiția ontologică, dezechilibrul ecologic, decompensările depresiei, moartea (uneori în raport cu inocența), erotismul (deseori în raport cu cerebralitatea...). Desigur, pe alocuri se simt inconsistențe (legate mai ales de excesiva solicitare a poeziei de notație) și varii scăderi – ceva pastişe, câteva neglijențe de redactare – însă luciditatea reflecției se sprijină pe un frumos imagism, autentic și spontan („genuin” îl numea Dinu Pillat, acum jumătate de veac), cu o doamnă în vîrstă care plimbă doi porumbei „în lese wireless”, cu „o altă ființă / în închisori de sticlă” ori cu „pădurile de suflet ale memoriei noastre”.

Cel mai bun grupaj este antepenultimul, *Orele melancoliei*, incluzînd și un excepțional caz de elegie metaliterară, organizată în crescendo – lipsită de titlu fiind și aceasta, o vom numi, conform cutumei, după primul

vers în croșete: [*tristețe*]. Sobră în intelectualitatea sa, ea pare nu doar o expresie a tragismului actului de creație dar și a determinismului social al individului, ba chiar a filozofiei raportului dintre parte și întreg: „tristețea / incomensurabila tristețe a unei litere / arestate într-un cuvînt // tristețea / incomensurabila tristețe a unui cuvînt inclus într-un vers // tristețea / incomensurabila tristețe a unui vers / înghițit de o poezie // tristețea / incomensurabila tristețe a unui poem necitit // tristețea fără de margini a vîntului de litere”.

Peste tot, se pot recunoaște multiple poeme ori pasaje din poeme avînd (și) încărcătură metatextuală, toate în sensul că poezia, așa cum se întîmplă de obicei în agresiva modernitate, este un prilej de regăsire a sinelui. Odată reechilibrat, acesta își va permite incursiuni în intimism (una dintre ele, care pornește de la lauda „ceaiului de păducel” bătut „picătură cu picătură”, dă, ascuns într-un panseu, și titlul volumului: „lasă lucrurile să curgă viața poate fi o / miraculoasă / banalitate”), în visătorie și fan-tezism (în „flatland”, cu „ino”, un fel de alter-ego de pluș, răscutit din anagrama lui „noi” probabil – s-ar putea încerca, succesul pare asigurat, formulele literaturii pentru copii!) ba chiar și în satiră. Aceasta din urmă este nu mai puțin expert abordată, cu rime ironice și plural popular (derizoriu), deși se pune în discuție viitorul tuturor, destul de sumbru preconizat: „flutură pe sîrme desuuri colorate adie / tomberoanele / viitorul clipocește leneș în băltoace / trec niște fete decolate și fără pudibonderii / pe toace” [*prietene ino*].

Cu toate ezitățile de pe traseu, care mai dau și în ateisme, în pan-teisme, în trans-migrații, izbîndește, cel puțin la sfîrșit, lumina atotînțelegerii creștine a lucrurilor. În ultimul grupaj (*Pretutindeni iubirea*), „la apelul de seară”, ideea de liniște se suprapune cu cea a luminii iar eul „se coace lent / smochină uitată în soarele toamnei”, recu-

noscînd pe cer „drumurile împletite / în cruce”. Aceasta este aserțiunea finală a unui volum care face posibilă reaprinderea, cu atributele intelectualității dar și cu cele ale sensibilității feminine, a celui sublim mistic la care avea acces Daniel Turcea, poet dintr-o promoție apropiată. În orice caz, prin coerența viziunii existențiale, prin acuratețea stilului, prin finețea reperelor melancoliei dar și a trimiterilor culturale, *Miraculoasa banalitate* completează, poate în mod neașteptat, însă substanțial, ofranda lirică adusă de poezii primelelor generații postbelice.

¹ Carmen-Maria Mecu – *Miraculoasa banalitate*, București, Editura Eikon, 2022.

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997-2000.

Jurnal epistolar (XVII)

Joi, 27 februarie 1997. Trezit la 9, un iaurt, bărbierit și apoi lucru. La 3 după amiază am ore. Azi voi mânca la cantină. Cursul normal al zilelor mele. Îl voi tulbura mâine, prin întâlnirea cu Ioana Mărășescu și prin participarea la activitățile de la Centrul Cultural. Iar duminică – din nou la Luvru. Vin de la masă, bună: friptură de porc, spanac și cartofi prăjiți. Recoltă bogată de scrisori: două de-ale tale, una mai veche, cea răstăcită și probabil ultima, plus una de la colegul Costică Pricop. Îmi cere să-l ajut să găsească un debușeu aici pentru o bursă. Voi încerca. Acum îți răspund ție. Frământările economice din țară mă preocupă și tocmai de aceea cred că starea mea aici, doi-trei ani, este un colac de salvare pentru a trece puntea sărăciei. Cu meditațiile, vei strânge și tu cât vei putea. Cel mai tare mă preocupă obrăznicia lui Dinu. Lasă-l în apele lui, nu te mai enerva, nu îl mai stârni. Cearta la care mă supui cu ocazia zilei tale de naștere, îmi prinde bine și mă reconfortează! Nu ai însă dreptate cu temerile tale de trădare: iubirea mea pentru tine este unică, totală, definitivă și necondiționată. Asperitățile de comportament țin de educația mea incompletă, sper că lecția dură care o trăiesc la Paris să mă mizezeze. Aici trebuie tot timpul să fii extrem de politicos ca să ți se dea atenție, mă va poliza și vom trăi mai senin și fără neînțelegeri verbale, căci doar de acest fel au fost neînțelegerile dintre noi. Cred că nu ai fost sinceră spunând că îți amintești doar de momentele urâte dintre noi - până la una care? În ce mă privește, memoria mea ea este plină doar de nostalgie.

Schimbă tot ce schimbi în dolari exclusiv, franci am eu aici! Nu îți face nicio grijă cu formalitățile de venire aici, pregătește doar banii pentru taxa de viză, asigurarea de sănătate și biletul de avion. De restul mă ocup eu. În cazul extrem că nu vei reuși să strângi lei, schimbă din dolari sau vei cumpăra biletul în dolari dus-întors. Este valabil șase luni. Încă o dată îți spun: Este absolut sigur că la vară vom fi împreună aici cel puțin două-trei luni, cu orice efort și cu orice cheltuială. Eu știu că nu va fi nici efort, nici cheltuială. Vei vedea! Ca să treacă timpul mai repede, imită-mă, găsește-ți scăparea în muncă, multă seninătate. Pe Dinu ia-l cu frumosul, dă-i încrederea cuvenită vârstei.

La Paris a venit primăvara de-adevăratelea. Este din ce în ce mai cald, soarele este din ce în ce mai fierbinte. Nu mi-ai scris dacă te-ai hotărât să înveți să conduci mașina. Nu mi-ai trimis adresele prietenilor, ca să le trimit câte o vedere. Scrisoarea asta o expediez azi, 27 februarie. Sper să ajungă înainte de Ioana cu cadoul pentru tine. Iartă-mă pentru uitarea de ziua ta. Îți voi telefona mâine seară ca să îți spun cum m-am mutat în noua mea cameră. I-am scris o scrisoare și lui Constantin Pricop, promițând-i că am să îl ajut cu recomandarea de care are nevoie.

(...) Iubita mea cu ochii ca cafeaua, soția mea, tovarășa mea de drum, asociata mea, amanta mea, concubina mea, complicea mea, suportul meu, judecătoarea mea, stăpâna mea, servitoarea mea, regina mea, speranța mea, însoțitoarea mea, cenzura mea, imboldul meu, farul meu călăuzitor, oglinda mea, veșmântul meu de sărbătoare, geamandura mea, lumina mea, metresa mea, inimioara și sufletelul meu – psihiki mou, îngerul meu păzitor, lumina mea călăuzitoare și animalul meu psihopomp, Cosânzeana, Beatrice, Laura, Cynthia, Lesbia, George Sand, Virginie, fata moșului, voi, toate dragele mele, mândra mea și lelița mea, creierul meu electronic și motorul meu interior, comoara mea, mamă a fiilor mei și pansament al durerilor mele, învățătoarea mea etc... Doamnă, iată că îți scriu a XVII-a scrisoare, marcând încă un jalon în această curgere intempestivă a timpului, care mă apropie de tine și ne apropie de moarte. Azi am primit două scrisori de la tine, sunt ambetat la culme și întremat până peste poate, ți-am și expediat răspunsurile concrete. Acum am venit de la Facultate, sunt vesel că am de acum cinci zile libere până marțea viitoare, inclusiv. Lecțiile mi-au ieșit bine, am vorbit trei ore despre cultura română (Cantemir, Școala Ardeleană, Pașoptismul), cu câteva momente de panică, când nu-mi veneau cuvintele. Ar trebui să-mi pregătesc de acasă discursul, îmi zic mereu, dar nu mă îndur, mă bazez pe inspirație, acasă lucrez pentru mine, adică pentru eternitate. În metrou, un grup de câțiva băieți, studenți ai mei, care conversează fără să mă fi observat. Sunt îngrijorați că nu vor putea învăța bine pentru examen. Mă apropii de ei și îi liniștesc. Îi îndemn să citească, ar fi cea mai bună metodă. Apoi, în cartierul meu, la ieșirea din metrou, pe bulevardul Diderot, casc ochii și gura vreo 20 de minute la rezolvarea unui accident rutier, un motociclist lovit, în stare gravă. Impresionantă desfășurare de forțe, vreo 10-15 polițiști, unii îndrumând circulația, alții înconjurând zona. Trei mașini de poliție diferite și alte patru de salvare și una de pompieri. Vreo cinci-șase felceri, tineri solizi, și trei medici (!) încearcă să-l animeze prin respirație artificială cu fel de fel de aparate, șocuri etc., se pare că fără succes, îl urcă în mașina și continuă acolo, nu pot afla rezultatul. Lumea cască gura, în ciuda îndemnurilor polițiștilor de a-și vedea de drum, o madamă tânără, ofensată, strigă către mine și spre alți gură-cască: Qu' est-ce que voulez vous voir? Allez! Partez! Rien à voir! Și alte cuvinte dulci mai în argou, pe care nu le-am înregistrat, dar al căror mesaj era următorul: Cretinilor, căscați gura cu o curiozitate maladivă cum moare un om! Avea în fond dreptate. Mă încearcă un sentiment de panică și un adânc gol în suflet. Așa de ușor se poate muri? Ce se întâmplă cu sufletul nostru? Oare viața de apoi există? Sau totul nu este decât o cacealma de-

rizorie! Nu, chiar dacă nu există, trebuie să ne comportăm ca și cum ar exista, altfel totul nu ar avea niciun sens. Raționamentul lui Voltaire. Asta-i Dumnezeu, este sensul acestui tot! Am plecat abătut, acum îți scriu, voi mânca o scrumbie, apoi mă voi apuca de lucru. Măine mă mut în studioul promis. Să vedem cum o voi face pe madama să mă aștepte cu banii până luni, când sper să-mi iau cechierul de la bancă, să pot plăti toate datoriile, inclusiv suma datorată Elizei (4000 de franci).

Și te rog să-ți intre bine în cap: în gândul și în sufletul meu, tu ești prezența continuă, alături de Dumnezeu și de conștiința mea. Cred că nu trec 5-6 minute fără să mă gândesc intens la tine. Așa că, sus fruntea, ridică-ți moralul și scrie-mi doar scrisori optimiste. Și mai dese, sau măcar mai ample! Și încă ceva! De la monseniorul Surdu nu am plecat de bună voie, nu a mai vrut să mă țină, de rușine, zicea el, pentru precaritatea condițiilor oferite. Și nu era deloc o mănăstire, ci un fel de cămin, ca și aici, cu vreo 20 de chichinețe ordinare, apartamentul de două camere în care stăteam eu fiind cel mai arătos, dar groaznic de murdar. Am pierdut câteva ore să curăț veceul și bucătăria, și tot nu am reușit perfect. Oricum, îl păstrăm în rezervă, pentru orice eventualitate. Adevărata mănăstire este pentru mine peste tot și în mine însumi. În afară de gesturile elementare (școală, mâncare, cumpărături, rarele ieșiri turistice) și de somn, stau toată ziua la masa de scris! Voilă! Mă onorezi bănuindu-mă de modestie excesivă în privința frazei cu iubirea, focul și depărtarea, dar este realmente a lui Dante!

Am mâncat: scrumbie, ieftină și extraordinar de sărată, am îmlânzit-o cu o ceapă și o sticlă de bere. Mi-a mai rămas o bucatică pentru mâine. Am și un măr de la prânz și o prăjitură pentru mai târziu, la încheierea zilei, adică pe la 2-3 noaptea! Mă apuc să-mi strâng bagajele pentru mutarea de mâine. Cu ocazia asta fac și o triere, că s-au strâns o cantitate enormă de hârtii, ziare și reviste pe care nu mă îndur să le arunc pe loc!

Am fost să îi dau telefon Ioanei Mărășescu, surpriză, am pierdut cartela pe care mai aveam câteva impulsuri (3-4 franci) și a trebuit să mă duc tocmai la Gare de Lyon să-mi iau alta. Am stabilit să mă întâlnesc cu ea mâine seară, la Centrul Cultural, tocmai bine, împușc doi iepuri dintr-o dată, nu trebuie să ies de două ori. Vine la Iași probabil pe 3 sau 4 martie și stă până pe 18 martie. Deci vei primi cadoul înaintea acestei scrisori, dacă nu cumva o să ți-o expediez prin ea, o dată cu pachetul, da, cred că e mai bine, oricum la Facultate nu trec decât tocmai pe miercuri, 5 martie. Voi completa până mâine și-i voi da drumul prin curier! Și acum, la treabă! Articolele în curs și, din nou, Augustin, confidential, refugiu și edecul meu.

Aștept ecouri critice la producțiile mele literare! Chiar acum am produs-o pe ultima, cea pe care abia ai citit-o! Revin cu rugămintea, scrie-mi dacă ai primit toate scrisorile, după numărul lor, înscris în interiorul plicului.

Paris, Galeries Lafayette

Un nou miez de noapte după ore de lucru! Am pus punct și mă apuc de strâns bagajul, mâine să fiu gata de mutat. Socoate, rogu-te, câte sute și sute de ore de muncă și de răbdare pățimesc și compățimesc-mă! Dar și admiră-mă! Nu se poate să nu iasă ceva durabil din tot chinul ăsta. Dumnezeu este alături de cei tari de virtute, într-un cuvânt. Căci a te devota spiritului înseamnă a te devota lui Dumnezeu. Ce altceva să fac? Cale de întoarcere nu am. Dacă aș fi silit să nu mai fac ceea ce fac, aș muri, m-aș topi ca o lumânare sau aș înnebuni. Cum să nu îi mulțumesc lui Dumnezeu că m-a făcut așa cum m-a făcut, că m-a făcut să mă simt un însemnat și un pus deoparte și e pe cale să mă învețe smereția și gustul delicios al anonimatului, al celui care știe, în tăcere, ce vrea? Cum să nu te rog, să nu te conjur și să nu te implor să mă ajuti în continuare să-mi stai à côté cum mi-ai stat până acum. Eu, în ce mă privește, îți voi dărui tot ce-mi aparține în această lume: protecție, reputație, totul! Și mai ales iubirea mea totală și necondiționată. Noapte bună, iubito, pe mâine!

Am strâns lucrurile, mi-a ajuns o oră! Constat că bluzele de la Mihaela sunt intacte, nu am purtat decât cămășile, mă simt mai bine cu cravată. Lenjerie albitură mai am doar câte două bucăți. La fel și ciorapi. Săptămâna viitoare trebuie să spăl numaidecât. Căldurile de pe aici mă fac să transpir, așa că mă schimb frecvent. Acum stau și me-

ditez în noapte. Zgomotul familiar al mașinilor de pe Bulevard Diderot. Camera 314 se află la un etaj superior, dar nu știu unde are vederea. Sper că tot spre bulevard. Mi-ar părea rău să fie spre curtea interioară, ar fi prea multă liniște. În fine, cum mi-o fi norocul! Am mai triat din hârtii, am aruncat, dar tot au rămas destule: Pliante turistice și publicitare de tot felul, afișe, scrisoare, fișe, ciorne, hârtii albe, plicuri, zeci de cărți luate de la bibliotecă etc. Voi avea ce să car! E din nou ordine în cămăruță, dar, la o privire atentă, pe linoleul foarte lucios, se văd praful, șomoioage de păr și scame! Producție proprie, firește! Acum îmi dau seama ce înseamnă grija ta, obstinția ta zilnică cu aspiratorul. Madama directrice mi-a promis că mâine, până la 11 a.m. se va face curățenie în studioul meu. Acum chiar noapte bună! Alte știri, mâine dimineață!

Vineri, 28 februarie 1997. Am văzut noua cameră, 314. Arată astfel: un holisor, cât fosta mea cameră, sală de baie separată, cu cadă, duș, wc, etc. și camera propriu-zisă, mare cât sufrageria noastră, cu două ferestre, una spre Bulevardul Diderot și alta spre rue Citeaux, spațioasă, cu dulap de haine și alte chestii dar, din păcate, fără bucătărie. Bucătăria rămâne pe hol, comună cu tot palierul! La dracu! Să văd cât voi plăti! Dar, ceea ce e mai interesant, e că sunt două paturi. Ceea ce ar fi excelent pentru venirea voastră aici, n-ar mai trebui să căutăm altceva, nici să cer altceva. Deci lucrurile se conturează bine, deocamdată! Voi veni eu, dacă totul va fi în regulă, cu viza mea, vă voi lua cu mașina pe 15-20 iunie, venim împreună aici, apoi vom mai vedea! Cam aste sunt noutățile! Închid scrisoarea, o voi expedia împreună cu cadoul prin Ioana M. Vorbim diseară la telefon. Pa, Eugen

Amicii Eliza și Costi au venit după mine să mă ia în oraș la Galeriile Lafayette. Temându-se să nu fie chemați în țară, vor să-și mai cumpere câte ceva. Azi și-au cumpărat un casetofon (300 de franci). Galeriile Lafayette! De-o 100 de ani, aici au experimentat inventatorii comerțului modern, cu accesul la marfă direct! Imens templu al comerțului, într-o mare cupolă încăpătoare, cu 5 etaje de magazine. Luxul devenit popular. Într-adevăr se vede de departe de ce Parisul este capitala modei și a bunului gust. La parter, standuri ale marilor case Channel, Lacoste... nu mai știu care, eleganța la ea acasă! Ai să vezi! Un etaj întreg desu-uri de damă, superbe, încântătoare, chiar și pentru un nepriceput ca mine. Computere, jucării etc. Totul într-o ambianță de mare lux. Ne-am fâțâit vreo trei ore până am obosit. E în apropiere de Operă, pe o stradă laterală.

Și acum apartamentul! Așezat pe un colț, cu două ferestre mari, masă mare, dulap de haine și alt dulap ca celălalt, de metal, patru scaune, dintre care unul moale și bun, am scăpat de cel mic. Două paturi, chiuveță, 25 metri pătrați. La intrare o sală largă, din care dă o altă cameră, deocamdată liberă. Și tot din hol, baia, foarte mare, cu o cadă și veceu și o canapea foarte luxoasă! M-am apucat să-mi desfac lucrurile, am acum spațiu mult mai mult decât îmi trebuie. Din păcate, bucătăria a rămas pe holul principal. Cred că până la urmă, îmi voi lua un reșou, deși e interzis. Îmi vine peste mână să mă duc pe hol, dimineața sunt îngrijitoarele pe holuri, seara de multe ori e ocupat. Voi vedea! Cartonașele sunt de încercare, când vrei să vezi cum miroase un parfum. Sunt curiosi dacă va persista mirosul până la tine. Sunt două versiuni diferite! Se spune că Poème-Lancôme este cel mai la modă, publicitate intensă. Sper să îți placă. Pa! Pe diseară. P.S. De mâncat am mâncat în oraș, un sandwich cu șuncă, consistent, jumătate de baghetă, 12 franci.

Vineri, 28 februarie 1997 (continuare) Tocmai am vorbit la telefon, vechea și obsedanta problemă, impaciența ta! Mă aștept să aud vorbe încurajatoare și tu îmi spui că pot să rămân aici până la pensie! Nu mai reiau, am spus totul în scrisorile anterioare. Călea nu are întoarcere, aș rămâne măcar doi ani și, oricum, asta o vom stabili împreună, la vară, aici! Sper să îți placă parfumul, este persistent, așa cum dorești, palma încă îmi miroase de ier!

Și acum, raportul zilnic (partea a doua, căci restul ți l-am relatat în scrisoarea adusă de Ioana)! La Centrul Cultural Român a fost o dezbatere înfierbântată pe marginea ultimului număr din „Caiete critice”, dedicat unei anchete pe marginea literaturii române interbelice. Participanți: E. Simion, D. Țepeneag și Al. Călinescu și, din sală, N. Breban. Simion, cu marotele lui, declamă despre valorile noastre șcl, șcl. Al. Călinescu, bun coseur, îl atacă pieziș pe Simion cu întrebarea de ce l-a publicat pe Ion Brad, cu răspunsul lui neghiob (la anchetă)! Ideea este reluată din sală de N. Breban (locvace, bolovănos și împotmolit în franceză, dar, până la urmă, acceptabil!). La fel Țepeneag, cel mai vorbitor de franceză dintre cei prezenți, subtil, personal, subiectiv și cam împăciuitorist. Invitat de Virgil Tănase (moderatorul), ia cuvântul și Țirlea, cel de la TVR (urmărește emisiunile literare, s-a tot filmat, poate mă vezi și pe mine, cum arăt în public!), care dă cu băta în baltă. La o remarcă a lui Al. Călinescu că a publicat tot felul de analfabeți (de exemplu Lucian Chișu, știi, trepăduș cândva și pe lângă moș Ivănescu!) și tineri care îi cântă în strună cu primatul valorii estetice și cu apolitismul (eugensimionisme repetate papagalicește de discipoli), Țirlea se simte dator să răspundă el, în românește, balmăjind incoerent și sforăitor, că adică cum!? Tinerile valori ar fi niște tâmpiți care repetă pe profesor fără să aibă personalitatea lor?! Hodoronc-tronc! Oricum, e de departe o lichea, un trepăduș, limpede și evident.

Ionel BOSTAN

Ciripitorul comunal.

Ochii cât cepele pe preot, Învățător și... frizer

„Răutatea calculată este cea mai perfidă
dintre toate răutățile.”

Honoré de Balzac

În zilele nu tocmai demult trecute, aș fi vrut să dau drept titlu modestului meu text - "Informatorul sătesc". Pentru că prea suna a denumire de publicație rurală, l-am abandonat rapid. M-am gândit apoi să-i zic "Culese de pe șanț", știut fiind că, în spațiul rural de odinioară, bărfelul circulă de la unul la altul (oho!, câți?!), care, seara, după munca la CAP sau pe șantierele și fabricile din orașele din apropiere, "socializau" pe malul de șanț ce despărțea lotul familial aju-

toate acestea, nu s-a luat nici o măsură". Rezoluția ofițerului de securitate a fost ca în continuare să se urmărească "dacă mai sunt și alte cadre didactice care au comportări asemănătoare, ori lipsesc de la program, dacă se spun bancuri politice, dacă se audiază și colportează știrile postului de radio Europa Liberă, dacă P.S. continuă să aibă aceeași comportare". Într-o altă informare, despre același învățător spune că "e bine pregătit profesional, dar în ultimul timp se prezintă frecvent la cursuri sub imperiul consumului de alcool; când i s-a atras atenția de către ceilalți colegi, acesta a motivat că are unele discuții în familie și de aceea caută să-și calmeze situația sa prin consumul unei cantități mici de băutură. Menționez că nu afectează programul de învățământ, ci doar orgoliul său de cadru didactic (...)". După învățător îi vine rândul preotului paroh să fie dat în primire: "Vă informez că sunt în relații normale cu el și, într-o discuție avută anterior cu acesta, spunea că intenționează să-și retragă soția din serviciu de la CAP (Cooperativa Agricolă de Producție - n.n.s.), deoarece și așa nu câștigă nimic acolo. Referitor la acesta, vă informez că în comună este cunoscut ca un preot bun, și apropiat de oameni, nu este pretentios, și muncitor. Despre el mai cunosc că are un IMS (autoturism de teren - n.n.s.), proprietate personală, și uneori am văzut că mai servește și anumite persoane particulare, dar fără ca din aceasta să-și facă o ocupație". Într-o altă informare a avut grijă să sublinieze că de fapt nu *salariul* mic ar fi motivul retragerii preotesei de la contabilitatea CAP, ci producerea de către aceasta a unor *încurcături financiare*, doar așa (prin demisie) evitând să scape de tragerile la răspundere. Totuși, despre preot mai spune că "Nu l-am văzut în relații cu persoane străine, și cu atât mai mult cu sectanți, de altfel, acesta fiind cunoscut ca un om cinstit și patriot... Este în relații bune cu preotul pensionar din satul vecin (...)". Numai că ceea ce nu știa informatorul era faptul că preotul pensionar din satul vecin se afla mai demult în atenția Securității ("Probleme cultice"/Indicativ 116/VD). Tocmai de aceea trebuiau cunoscute *la zi* preocupările și antrajul acestuia. Multe alte note olografe, întocmite de învățătorul Romică C., "au un conținut general legat de activitățile din comună, manifestările pozitive ale oamenilor cu privire la politica statului, muncile întreprinse, aspecte din viața de familie a unor consăteni". Iată, de pildă, cam ce informare realizează când e vorba de frizerul comunei: "Profitând de ocazia că a trebuit să mă tundă, am dezvoltat cu acesta o discuție cu privire la situația actuală pe plan național și internațional (...). A rezultat că este mulțumit de salariul pe care îl are, face naveta, pleacă dimineața și venind seara, și nu are timp nici să studieze presa locală și centrală. Nu este pasionat în audierea posturilor de radio străine. Este cunoscut ca un *bun consumator* de băuturi alcoolice și când intră în discuții cu diferiți cetățeni se referă numai la bancuri și glume care nu lezează cu nimic interesele securității statului. Urmează să mai discut cu persoana respectivă și în alte ocazii". Dar de ce putea prezenta interes (până și) frizerul? Ne lămurim citind nota ofițerului: "E fost condamnat în S.I.; să se stabilească dacă audiază și colportează știrile postului de radio Europa Liberă; ce preocupări are și cine îl vizitează". E interesant de văzut și cum era cunoscut informatorul Romică C. de către cei care îl foloseau. Pentru aceasta, ne oprim asupra *Notei de analiză* privind activitatea informativă avută de el în anul 1988, preluată în sentința civilă susmenționată. "Deși este vorba de activitatea unui informator cunoscut în general cu o activitate bună, totuși, în acest an, *nu ne putem declara mulțumiți de aportul adus* (...). Din verificări, rezultă că nu a deconspirat activitatea informativă. Este un informator sincer, corect și serios, fiind atașat organelor de securitate, de regulă prezentându-se punctual la întâlniri. Este necesar însă, ca și în continuare să se acționeze pentru mărirea bazei sale de lucru (având în vedere posibilitățile și calitățile de care dispune), și de asemenea, lucrătorul care-l are în legătură să fie atent la comportarea și exemplul său personal în relațiile cu acesta pentru a nu influența negativ comportarea acestuia. Având în vedere cele raportate mai sus, și faptul că întâlnirile cu acest informator sunt vitregite de timpul său liber (informatorul pleacă dimineața și se înapoiază la domiciliu seara târziu) - propunem ca pe viitor să fie preluat în legătura șeful de post din comuna S. și să rămână în calitate de informator al organelor de securitate". Se observă clar, cu toată străduința lui, învățătorul Romică C. nu a fost un informator de nota zece. Dar toate cele la care ne-am referit aici au fost suficiente pentru ca judecătorii să decidă sec că, prin informațiile date Securității, acesta a contribuit la încălcarea unor importante drepturi și libertăți ale consătenilor cărora le-a purtat sămbetele.

cosmogramă

Leo BUTNARU

Candel și candelă

Candel în lumina candeliei, zahărul de gheață ca o parte insignifiantă dintr-un nordic (bineînțeles, inclus cosmic) pustiu dulce. Dulcele ca un miraz senzitiv, sfiala candeliei și impasibilitatea zahărului candel înaintea unui - parcă - mic eveniment ce are a se produce din sinteza auriului flăcării cu albul de gheață al cristalelor sub ușoara dilatare a ochilor curioși în dorința ca, de va fi să mori, să fii acoperit cu zahăr în bătaia candeliei (trupul regelui Macedon fusese afundat în miere), zahărul în bătaia candeliei sugerând, oarecum și oarecât, bunătatea și mila, când pâlpâirea aurie e parcă mărturisire, iar mărturisirea fără de viață este imposibilă, - nimic din ce e mort nu mărturiseste, nimic ce e mort nu ghicește precum cel viu care, la lumina candeliei privește irizările zahărului candel, ale cuburilor de zahăr pe care întunericul mărginaș le marchează cu puncte de zaruri, încât celui viu, care la lumina candeliei aruncă perechea cuburilor de zahăr, i-ar putea cădea încurajatorul 6 X 6.

Încât îl acaparează în continuare magia zahărului candel ca un sistem de lentile al dulcelui, ușor cinicului sau poate doar impasibilului zahăr de gheață galactic, micile parabole ale auriu-albului glacial, vinețiului cristalelor ca parabole de fructe sintetizate și neuronii senzației de dulce, când în toate parcă stăpânește puritatea din mărunț-atomicul nisipș al zahărului; ba poate că mărunțul pietriș macadam ca un drum dulce ce vine încoace încă de la Adam ca o încordare de a ține minuscule explozii în stare inertă și relativă străvezime, spre a vedea că nu se poate vedea nimic prin neuronii dulcelui, senzație de nefirească gândire a esențelor despre ele însele în ușoara răvășire a candelului de către candela pâlpâitoare, ceva ce doar cu oarece muzică suprafirească poate avea asemănare.

Între cristalele zahărului - spațiu străveziu cât între secunde, între clipe, între silabe și între notele trilului (ca tirul...) de pasăre, chiar dacă aici nu se poate demonstra nimic, în aceste cazuri nefiind valabile ipotezele și postulatele, realitatea presupusă fiind doar cadențele anumitei clarități și ale irizărilor candel-mătăsoase ca o permanentă intenție de a desfereca, de a scoate la iveală, despecetluind a dezlegare pentru noi întâmplări în afara cristalelor ce se topesc în apele cerului nopții liber de sine însuși, când protagonistul pământului (cu p mic) sau Protagonistul Lumilor (cu majusculă) aruncă zarurile perechii cuburilor de zahăr. Ar putea cădea încurajatorul 6 X 6. Dar și 0 X 0 ar putea cădea...

Eugen Simion, un arhitect cultural (II)

Cine se va încumeta să parcurgă masivul tom închinat tumultuoasei posterități lovinesciene, va îmbrățișa fără rezerve fraza-avertisment pe care criticul o propunea în chip concludiv. Fiindcă cel care făcuse din literatură chiar „modul lui esențial de existență”, „preocupațiunea principală”, a fost, pentru E. Simion, un model urmat cu sârguință, justificând *un program critic*: de la doctoratul cu Șerban Cioculescu (1969) și discipolatul recunoscut, probat în volumul monografic dedicat „scepticului mântuit” (1971), ca prim studiu postbelic, până la a-l apăra cu cerbicie, în furibundii ani '90, luptând cu un Lovinescu răstălmăcit de adoratori. O lucrare reabilitantă atunci, tinerească, stufoasă, suspectată de pozitivism, scrisă cu afecțiune, încercând o reevaluare corectă, studiind epoca și omul, firește pe suportul diagramei receptării operei. Volumul din 2017 aduce la zi informația, luminând contextele, mereu învolburate, inventariind reproșurile (proletcultiste, protocroniste), repudiind „perspectiva schizofrenică” (Simion 2017 : 188), conceptul autonomiei esteticului fiind, sub urgențele militantismului, vituperat, satanizat, suspendat. Primatul politicului a impulsionat un „revizionism deșăntat”, haotic, sub pretinsa purificare morală. Iar esteticul a devenit, în ochii Monicăi Lovinescu, un concept „leneș”, o diversiune, acoperind demisiile etice. Așadar, va conchide Eugen Simion, *est-etica* preluase puterea! Sub egida lui E. Lovinescu, dar trădându-i principiile, partizanii est-eticii, invocând *o situație istorică specială*, renunță, într-o lume învrăjbită, la „autonomism”, Simion devenind principala țintă a intelectualilor radicalizați, gălăgioși și revendicativi. El ar fi condus procesiunea „autonomiștilor”, devenind un trădător, un „fost lovinescian”, un dezertor demascat ca o mare decepție, un apostol al apolitismului, cultivând un „estetism pervers”, pus la zid – printr-o campanie concertată – ca „om al puterii”. „Înțepenit în trecut”, cum scria N. Manolescu, reprezentând opoziția conservatoare, Simion ar fi blocat însuși procesul revizuirilor.

Se cuvine să observăm că, în agitații ani '90, conceptul lovinescian al revizuirilor face o formidabilă carieră și că *lovinescianismul* însuși, manevrat deformat, e redus la revizuire, în alt sens însă, distorsionat politic. Încât „struțocămila” etico-estetică (cf. Valeriu Cristea) compromite criteriul lovinescian, deschizând, în convulsionată și confuză lume culturală postcomunistă, „o fază nouă a posterității criticului”, impunând supremația sensului moral și alunecând în revizionism (ca „boală contagioasă”). Dacă în disputa cu O. Paler pentru directoratul *României literare*, N. Manolescu blama inițial „noul oportunism”, pledând pentru „intrarea în normalitate” (v. *România literară*, nr. 2/1990), cerând „să ne ocupăm de cărți și de idei”, ulterior criticul a virat, pactizând cu opiniile Monicăi Lovinescu, acceptând *primatul politicului*. O. Paler, în schimb, după ce, implicat, isterizat de iluzii, invita la o baie politică într-un „deceniu gol” (recunoștea tardiv), va salva prietenia care îl lega de Simion printr-o surprinzătoare scrisoare, acceptând, sub protecția esteticului, că politica s-a dovedit „o pistă falsă”.

În fond, *Posteritatea critică a lui E. Lovinescu* continuă studiul din 1971, sprijinindu-se pe o relectură a textelor și a contextelor. Cu mărturisita „voință de a fi drept” și cu șansa distanței în timp, E. Simion reconstituie o biografie publică și intimă (așa cum ni s-a destăinuit Lovinescu, ca diarist umoral în *Agende*), interesat de receptarea marelui critic, recuperat, deformat, cu o posteritate „mistificată”, „accidentată”, desori „în cumpănă” (Simion 2017 : 310). Cu rădăcini maioresciene, dar „maiorescian dizident”, Lovinescu făcuse din scris o terapie și oferise, prin testamentarul ciclu junimist, un „îndreptar estetic și moral”. S-a bucurat, credea Monica Lovinescu (prin 1983), după recuperări etapizate, de „o posteritate însorită”, lăudând atunci „semnele” de rezistență prin cultură în regim totalitar, ca *terapeutică subversivă*. Părăsind „utopia estetică a tatălui”, diarista pariziană, cu știutu-i stil casant, tranșant, va introduce în publicistica postde-

cembristă conceptul surogat al *est-eticii*, întreținând acerbe confruntări politice. O polemică „absurdă”, „fără noimă” (Simion 2017 : 551), irosind energii și făcând să curgă sânge intelectual. „Cabala apoliticilor”, suspectă, cu jocuri oculte, considera Monica Lovinescu, însemna o perfidă uzurpare a lovinescianismului. Unii dintre vechii rezistenți, „desfigurați”, „descalificați”, devin „oportuniști de Curte-Nouă”, distrugând lovinescianismul *din interior*, blamând „prejudecățile estetice”. Și, în primul rând, E. Simion, cel care, sub masca apolitismului, ca „estet oficial”, sfida urgențele momentului, sprijinind o „operă de restaurație”. Or, E. Simion, invocând marelui model, se consideră un „incoruptibil lovinescian” și nu acceptă teza că, în vremuri de cum-pănă, esteticul ar fi o diversiune, autonomia – ca soluție imorală – ascunzând „o mare lașitate”, cum vitupera de la Paris fiica marelui critic. Mai mult, problema autonomiei este *capitală* pentru exercițiul critic, scrie E. Si-

lată politic. Or, cercetarea peisajului literar identifică, la o rapidă ochire, fie spaima de revizuire (blocând procesul), fie, dimpotrivă, canibalismul axiologic, demolator. Pornind, firește, de la preceptul lovinescian, criticul de la *Sburătorul* vorbind de teoria mutației valorilor estetice. Și înțelegând procesul, în primul rând, ca autorevizuire.

Cei care vesteau o nouă ordine literară, vor constata, iritați, că sacrosancta ierarhie șazecistă, alimentată ani în șir cu „epitete entuziaste”, rezistă. Că o nouă imagine axiologică a literaturii noastre întârzie, chiar dacă nimeni nu pare să conteste necesitatea revizuirilor. E vorba, mai degrabă, de o accepție formală, de un discurs inerțial al frontului critic, dacă „liberalizarea” înseamnă pulverizarea unor dogme și cutume, defrișarea spațiilor tabuizate. Dar revizuirile postdecembriste aveau, sub semnul urgenței, un ton vindicativ moral.

Posteritatea lui E. Lovinescu, constata-se Mircea Iorgulescu, ar fi, din păcate, „ofilită”, ajungându-se chiar la anularea lovinescianismului. Valul revizuirilor a vizat, la ordin politic, indexarea unor autori, uitându-se că procesul are „o cadență naturală”, rezultat al unor acumulări și al unor prefaceri (de gust, standarde etc.). Cele „cinci posterități” ale lui Lovinescu, identificate de Mircea Iorgulescu, divulgă un paradox: deturnat, el face loc unor revizuri contaminate politic, sub comanda unui „cor anticomunist tardiv”. Încât, demontând confuzia dintre etic și estetic, Nicoleta Sălcudeanu sublinia tocmai „sensul etic și revanșard” al revizuirilor literare postcomuniste, întrebându-se, cu temei, dacă ele definesc o mișcare literară, se vor un demers estetic sau exprimă un fenomen politic.

Trebuie să observăm, pe urmele lui Eugen Simion, că cea care a trădat lovinescianismul a fost tocmai fiica criticului. Nimeni nu poate contesta rolul jucat de tandemul Monica Lovinescu / Virgil Ierunca în efortul de coagulare a opoziției românești (anemică, totuși). Și, mai ales, a influențelor, cu rol director, în viața culturală românească după cotitura istorică din 1989. Evident, în acel București-sur-Seine, cum spunea inspirat M. Iorgulescu, pelerinajul intelectualilor noștri (în clandestinitate, desigur, în epoca ceașistă) însemna nu doar o solidaritate complice. Vizitele echivalau cu un „ritual valorizant”, gazdele bucurându-se de respect moral și autoritate; cei „unși” la Paris se întorceau, într-un mediu opresiv, aureolați și omologați. Doar că acea *critică est-etică*, concept preluat de la Timothy G. Ash (un „făuritor de formule fericite”, recunoștea Monica Lovinescu), purtată „în tranșeele exilului”, devenise *o critică de front*, degradând demersul critic.

Ingerințele politicului (ca anticomunism) erau la vedere, livrând etichete și ignorând valoarea intrinsecă, printr-o legitimă abordare estetică. Cum grupul parizian a dat tonul în evoluția postcomunistă a culturii noastre, atitudinea „de front” a devenit o prelungită răfuială între „buni” și „răi”, instaurând un „danovism pe dos”.

În cadrele societății românești, nemulțumirea generalizată coexista cu tăcerea conformistă și elasticitatea morală; teroarea difuză, cu excepția unor voci singulare, n-a condus la articularea unei mișcări de protest în sânul breslei. Botnița comunistă n-a împiedicat nici viesparul scriitoricesc să dea în clocot, oferind delațiuni, compromisuri, duplicități, șicane etc. Și dacă, în paranteza comunizantă, *strategia no combat* („rezistența prin cultură”) îndemna la pasivism politic (apolitism), postcomunismul, prin voci belicoase, a încurajat, paradoxal, radicalizarea discursului, îndemnând, în condițiile pluralismului, la intoleranță. Și stigmatizând pe cei cantonați „în țarcul apolitismului” (cazul lui Eugen Simion, aflat în fruntea listei). Iată un greu de explicat alt „paradox românesc”, deși alibiul rezistenței „prin cultură” (marginal, iluzoriu oricum și nepericulos pentru regim, constata-se Adrian Marino) devine azi necesar, încercând a anihila „imbecilizarea” prin media.

mion; iar *Lovinescu-esteticul* este „esențialul Lovinescu”. Oricum, în vacarmul postdecembrist, într-o lume literară în schimbare, invadată de politic, în vizorul revizionist-moral „procesul” intentat autonomiei esteticului rezervă un capitol complicat posterității lovinesciene. Și face din atitudinea față de Lovinescu un test esențial pentru noua generație, supusă altor presiuni ideologice (globalizare, comercializare), configurând o schimbare de paradigmă. Sfatul său rămâne, însă, de neclintit: *tema esențială* nu poate fi decât literatura română!

*

Obsesiva temă a revizuirilor, stârnind polemici purtate cu îndârjire viscerală era corelată – inevitabil – cu discuțiile despre canon. În pofida alunecărilor (numeroase) în revizionism, în pofida prezenteismului agresiv (refuzând trufaș-beligerant continuitatea), a controverselor imunde care au răvășit și polarizat viața culturală postdecembristă, „abdicarea” canonului nu s-a petrecut, totuși. Mai degrabă reconfirmat, canonul „moștenit” rezistă. Tentative, se știe, au fost, de-ar fi să pomenim, de pildă, eșecul realismului socialist, încercând a impune o literatură nouă (ca moment zero). Iar după decembrie '89 s-a propus, cu vehemențe justificare, o reconfigurare a canonului printr-o grilă contro-

Dionisie VITCU

Surâsul însinguratului în „nostalgia duratei”

„... De-ți sunt ispitele de foame roase,
Pui zid surâsul ca să nu se vadă.”

(W. Shakespeare)

Îmi ieșea în cale de te miri unde... de după colț. Sigur, nu eram pe aiurea, eram în Iași, pi centru. Pășea ritmic fără să se grăbească, dar pășea pentru cale lungă, legănându-și geanta popească burdușită cu hârtoage, hârtii, cărți și cu o revistă în mână... Se oprea o clipă să-mi zică ceva... despre spectacolul de aseară, de meciul Politehnica-Steaua sau despre necăjitul ăla care comentează meciurile Simonei... ca și cum am fi fost împreună la evenimente. Deodată, brusc rupea ritmul și-și vedea de cale nemulțumit parcă de ceva, dar surâzând sceptic. Mie, ca actor, cu *naturelul simțitor*, nu-mi prea conveneau despărțirile abrupte... fără final!

Încerc să-mi aduc aminte când ne-am cunoscut, dar nu reușesc. Sunt sigur însă că El m-a abordat la un eveniment cultural, la Bojdeucă sau sus în Copou, la Sădoveanu, așa cum mi s-a întâmplat cu Mihai Ursachi, Virgil Cuțitaru, Emilian Marcu, Paul Balahur, Constantin Parascan, Nicolae Panaite... și alți cărturari tineri care iubeau teatrul prin mine. De un lucru nu mă îndoiesc. Niciodată nu l-am văzut cu sacoșele în piața de zarzavat. Florin Faifer n-a fost omul născut pentru a face *gospodărie*, să fie administrator cu grijă de casă. *Drogul* său a fost mirosul de cerne-luri căpătat în școala primară și foșnetul cărților cu tainele ascunse în paginile lor.

Ideea poetului Nicolae Panaite, directorul Editurii Alfa, de a aduna „Nostalgia duratei” în cele 553 de pagini, dovezi de empatie pentru cărturarul de excepție care a fost Florin Faifer, este un act de recunoștință culturală și respect pentru valoarea unei noi generații de intelectuali moldoveni. Sigur, aici trebuie să adăugăm strădania unor devotați ai cărturarului, precum Adina Bardaș, care au găsit pe cale câteva „instituții” ce au potrivit lumina necesară spre a da relief personalității academice, de a mai adăuga o valoare de simbol în elita intelectualității ieșene. Mulți dintre tinerii care l-au cunoscut stând în băncile de școală îl *revendică prieten*, cei care-l știu de aproape de F.F. cel mereu „în haina singurătății”, cu toate acestea doar câțiva îi erau prieteni de cursă lungă. A avut și meritul de a-și pregăti soclul „monumentului de după”, *de astăzi*. A cultivat condeiul tineri, ageri care nu ostenesc la urcuș prin scris, în speranța că nu vor fi *glorii trecătoare*... Se potrivea în multe privințe cu Mircea Filip, fost secretar literar într-o perioadă fastă a Teatrului Național, erau cam de aceeași structură psihofizică, înhămați la gândul că vor traversa eternitatea cu harul și darul scrisului, și eu nu mă îndoiesc de entuziasmul și valoarea lor. Și dacă, scutit de aste griji, cineva va simți că... *nu este alta mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă... decât cetitul*..., fie că l-a cunoscut pe F.F., fie că nu, în „Nostalgia duratei” va afla multe despre viața „însinguratului” cărturar, despre el și despre cei ce au scris din entuziasm sau din prietenie sinceră.

Legăturile noastre aveau la bază iubirea fără rezerve a artei teatrale, practică de mine sub reflectoare; el *paznic* din unghele de umbră, judecător al Thaliei, atent la *adevărul, firescul și naturalul* nealterate. Prietenia mea cu Florin Faifer a fost o relație pasageră civilizată, de respect. M-am ferit, lăsându-l să-i placă Teatrul nu Omul, chiar dacă... *Omul, ce mândru sună acest cuvânt*... N-am fost la înălțime, poate, m-am ferit de analist; știu un principiu spus de un mare profesor al meu... „pe marii artiști (scuzați!) trebuie să-i privești de la distanță, ca pe marile catedrale gotice, pentru că de aproape le poți vedea mușegaiul.” Mă feream de spiritul său de observație.

Într-o vreme când frecventam Cenaclul epigramiștilor, F.F. m-a rugat să scriu ceva despre o culegere de epigrame la care

ținea, și nefiind în stare să mă înham la așa ceva m-am eschivat. L-am rănit în sensibilitatea sa și nu mi-am dat seama decât foarte târziu. N-a uitat, dar nu era răzbunător.

NOSTALGIA
DURATEI

FLORIN FAIFER
ÎN EVOCĂRI

Împrejurările ostile și inflama mediocrităților la începutul anilor nouăzeci m-au dezrădăcinat din Teatrul Național tocmai când Florin Faifer și Nichita Danilov au fost aduși la Secretariatul literar de Val Condurache, uitat astăzi de mulți cărora le-a făcut bine, ca Natalia Dănăilă, cea care s-a zbatut cu referate și materiale necesare pentru reînființarea învățământului teatral, obținut prin intervenția poetului Mi-

hai Ursachi la ministrul Mihai Șora. A nu se uita, *nici acum*, împrejurările prin care omul de litere cu merite deosebite, talentat, dar copleșit de modestie, mare iubitor de oameni, de frumos, de teatru, a avut norocul să prindă ultimul tren spre împlinirea de drept a unei cariere meritate.

Spuneam mai sus că *iubitorul de teatru* nu era răzbunător, nu plătea polițe nimănui din răutate, spuneam că prietenia mea cu F.F. a fost o prietenie pasageră, bazată pe respect. Am dovada Omului bun, civilizat, drept, pe care l-am supărat cândva uitându-i numele dintre analiștii care au comentat dramaturgia lui Teodor Mazilu. Păstrez biletul său cu fraze scurte, acide și corozive. I-am răspuns, sub imperiul nervilor, urgent, n-am pus scrisoarea sub pernă s-o citească a doua zi, cum ne-a învățat doamna învățătoare în clasa a patra. Regret. Cine o găsește în arhiva ilustrului cărturar (sunt sigur că a păstrat-o) s-o ardă. N-o mai recunosc. L-am căutat să mă explic, cu o replică celebră a lui Bădia Costică Sava, artistul emblematic, într-un eveniment „scenic”... „A fost din neștiință, Crăișorule.”

La pagina 190 a cărții pe care o sărbătorim, „Nostalgia duratei: Florin Faifer în evocări”, antologie realizată de Nicolae Panaite, cu prefață de Nicolae Mecu și postfață de Laurențiu Faifer – fiul, universitară Mitritza Condur (alias Dumitriana Condurache) consemnează mărturisirea lui despre mine „la supărare”.

Ieronim DIACONU

Mariana Rânghilescu, Mari erori umane

Cea de a patra carte a Marianei Rânghilescu (prima dintre ele fiind scrisă în colaborare), *Mari erori umane*, Editura Junimea, 2023, adună douăzeci și șapte de eseuri, structurate în șase secțiuni, fiecare pe câte o idee sugerată din titlu, având ca temă „erorile umane” reflectate în anumite opere literare de mare circulație, fie sub o privire didactică, fie de lectură și studiu aplicat. Metoda de abordare a eseistei este una ce ține de canonul literar, în general, dar și de reflectarea acestora prin paradigme teoretice bine stăpânite.

Scurte și cu reflecții ce au menirea doar de a ilustra erorile umane descoperite în operele literare analizate, eseurile sunt scrise alert și documentat, autoarea folosindu-se de bibliografia la îndemână, verificabile. Nimic nu este la întâmplare, iar selecția operelor din care sunt extrase „erorile umane” depistate de Mariana Rânghilescu este una strict argumentativă. Aceste erori, de evidență beletristică, dar și biblică, sunt structurate, într-o tentă etică, nu neapărat moralizatoare, în teme generale, cum ar fi: „păcatul”, cel existent ca pildă sau îndreptare, fie prin iertare, fie prin rugăciune, în *Biblie*, ca în *Geneza*, selectată aici de autoare, sau ilustrate în opere semnate de Lucian Blaga (*Eva și Lacrimile*), Ioan Slavici (*Moara cu noroc*) sau Ion Agârbiceanu (*Popa Man*), ori altele cum ar fi inevitabilele și generoasele „erori ale naturii”, ilustrate de autoare prin *Fătălăul* lui Tudor Arghezi, *Parfumul* de Patrik Suskind, *Năpasta* de Ion Luca Caragiale și *Toba de tinichea* de Gunter Grass. Cele mai multe subiecte ale eseurilor din această carte sunt, firește, sub genericul „erori ale omului”. Și aici sunt analizate opere ale scriitorilor, începând cu cei din antichitate, cum ar fi Sofocle, cu *Oedip rege* și *Antigona*, dar și F. M. Dostoievski, cu *Crimă și pedeapsă* și *Frații Karamazov*, ori Lev Tolstoi, cu *Anna Karenina*, Vladimir Nabokov, cu *Lo-*

pună o imagine a „corectării erorii” prin *Pilda Fiului risipitor*, cum era și firesc, exemplificată prin secvența din *Biblie*, acest lucru dînd, în intenția autoarei, și o sfericitate cărții. Evident că este o selecție strînsă, nu din lipsa lecturii, ci mai curînd din cea a spațiului expunerii cît mai elocvent și ilustrativ prin opere la îndemîna oricărui cititor.

După acest model oferit de Mariana Rânghilescu, prin această carte, pot fi extrase nenumărate exemple și din alte opere cunoscute, la dispoziția oricui dorește să caute astfel de erori umane, expuse estetic de mari scriitori în operele lor. Aici acestea sunt clasificate în „mari erori umane”, din dorința de a provoca la relectură pe cei dornici se le descopere sau să le redescopere acum, după lectura acestei cărți.

Metoda eseistică a autoarei este una laconică, reflexivă și cu trimiteri argumentative la fiecare caz luat în discuție. Pentru a face atractivă lectura, autoarea elimină din capul locului didacticismul în favoarea povestirii ideilor prin segmente care se aglutinează în frazele autoarei, în așa fel ca fiecare eseu să însemne și o scurtă „poveste” a ideilor ilustrative, care, ca într-o povestire adevărată, devin personaje care-și duc rolul pînă la capăt, într-o susținută provocare la lectură, ceea ce nu este puțin lucru în ziua de azi, cînd lectura este lăsată pe ultimul loc de marea masă căreia cartea i se adresează. Aici este, de fapt, contribuția eseistică a Marianei Rânghilescu, care,

în urma bagajului imens de lecturi de pînă acum, poate oferi, chiar și într-o carte de 130 de pagini, modelul unui start de studiu temeinic al unor opere literare devenite repere în cultura universală. Fiecare eseu este, astfel, un diamant șlefuit cu atenție într-un atelier

lier timp de mulți ani la rînd. Prin urmare, cartea nu este rodul unei munci de peste noapte, ci rodul unui lung travaliu, pe care, cu expresia și limbajul adecvat, autoarea l-a așezat sub acest insolit studiu al „marilor erori umane” reflectate în opere literare oricînd de citit și de recitat.

Și prin această carte, Mariana Rânghilescu dovedește că este o scriitoare înzestrată cu un talent al lecturii folositoare, dar și al scrierii eseului percutant, la obiect.

lita, Shakespeare, cu *Regele Lear*, Eugene Sue, cu *Jidovul răătăcitor*, Jose Saramago, cu *Evangelia după Iisus Hristos*, Goethe, cu *Faust*, Amos Oz, cu *Iuda*, Moliere, cu *Avarul*, dar și autori români precum Vasile Voiculescu, cu *Iubire magică*, Liviu Rebreanu, cu *Ion*, Camil Petrescu, cu *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, ori Ion Creangă, cu *Povestea unui om lenes*. Din aceeași perspectivă este privit prin prisma „erori ale societății” romanul *Procesul* de Kafka, iar prin prisma „erori ale istoriei” *Jurnalul fericirii* de Steinhardt, ca în finalul cărții să pro-

Adina BARDAS

măști care nu ascund surâsul

Alura cuvântului și a meșteșugului actoricesc (I)

Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu - secțiunea online

Când zilele unui festival animat constant de un spirit de libertate și de o exuberantă fantezie ajung să se așternă lin în memorie, decantările care intervin ancorează impresiile în vii peisaje interioare. După ediția a 30a a Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu (FITS), 23 iunie-2 iulie 2023, ele se aliniază cu naturalețe pe direcții evidențiind magnetismul revenirilor la surse perene de expresivitate: forța acaparatoare a textului (în era teatrului care alunecă rebel spre teritorii non-verbale sau de sinteze „impure”) și cea a meșteșugului actoricesc de finețe. Împreună, aceste axe susțin un edificiu solid al ideilor, unde se arcuiesc bolți ce permit ample reverberări, înlesnind concentrarea și descoperirea ca revelații a straturilor de sens.

Într-una dintre cărțile-reper de teorie teatrală ale ultimului sfert de secol, *Teatrul postdramatic* de Hans-Thies Lehmann (1999) o remarcă percutează în context: „Gary Hill [un pionier al tehnicilor video folosite în artele performative, n.n.] consideră că de fapt numai cuvintele lovesc în lăuntrul nostru, ca o gheară, în vreme ce majoritatea imaginilor se izbesc de noi, dar sunt respinse, fiind la fel de superficiale ca și impresiile pe care le ai când privești afară dintr-o mașină aflată în mers.” Imaginile de un farmec indicibil din cele 40 de spectacole ale segmentului online se învârt ademenitor într-un carusel al amintirilor. Însă în siajul festivalului, mai mult ca la alte ediții, persistă aura irizată a cuvântului.

Ca și festivalul „pe viu”, secțiunea online a fost organizată în *sezoane*, micro-stagiuni centrate pe zone geografice, pe afinități care invită la devoalarea caracteristicilor și evoluțiilor unor teatre într-o arie bine delimitată. Amplul sezon sibian a fost inaugurat de **Povestea prințesei deocheate** (Teatrul Național „Radu Stanca” – TNRS; regia: Silviu Purcărete, premiera: 01.06.2018). Jocul înțelesurilor începe chiar de la titlu. Sakura (floarea de cireș) e prințesa decăzută, prinsă în nefaste, compromițătoare întorsături ale sorții, însemnată de deochi. Simbolismul iubirilor care nu au șansa să se împlinescă se desface lent, subliniat dramatic de un alai de siluete întruchipând tevaturile fără mare rost ale celor prea iute pieritori.

Forțe oarbe hăituiesc neconținut muritorii și lupte inegale se desfășoară enigmatic acolo unde lumina abia se desparte de bezne. Zâmbetul stârnit de un personaj caricatural îngheată când cade replica: „Însuși diavolul ar plânge să ne vadă chinul”.

Actorii intră și ies din pânza poveștilor prin fante ce se decupează cu dezinvoltură atunci când e nevoie; realul și fantasticul își întrepătrund fluid contururile ca la hotarele dintre somn și trezie.

La răspântia dintre Occident și Orient se iscă fără apăsare cele mai năstrușnice juxtapuneri. Imaginea are o evidentă calitate cinematografică, sunt perceptibile tăieturi ca de montaj ce nasc un umor savuros și racorduri ce esențializează ideile. Între râsete și îngândurări, spectatorii rămân captivi în matca istorisirilor ce pun pe traiectorii de coliziune zei meschini și oameni înhățați cu neîndurare de soarta lor.

Povestea prințesei deocheate
(TNRS Sibiu, foto: Paul Băilă)

Și tot la aceste fertile intersecții dintre culturi se află un alt spectacol cu un titlu în care văluresc simboluri, **Faust sub clar de lună** (TC Alp, premiera: 23.06.2023), un one-man show realizat de respectatul

actor și regizor japonez Kazuyoshi Kushida, pasionat al textelor cu accente filozofice și loial asociat al teatrului sibian. Cu alertețe, iluminându-se reciproc, teme din Faust se îmbină cu fragmente autobiografice sub un cer înstelat care cheamă la reflecție. Scena e miniatURALă; urmând tradiția japoneză, semnele se acumulează sub învelișuri cotidiene, cu maximă discreție, dezghiocând lumi din alveolele de senzori în care sunt situate obiectele, clarobscururile foșnitoare, sunetele. Undeva într-un arriere-plan pe care se proiectează umbrele anilor și ale ideilor se întrezăresc licăre în noapte a căror rază se împletește cu firele trecutului, deslușindu-le noima. Viața de odinioară cu tot ce are mai veridic se umple de freamăt din nou prin simpla atingere a cărților, pozelor, hârtiilor ce întocmesc un fragil dig încetinind apele uitării (*De m-ai vedea tu, lună plină/În chinul meu ultima oară./Durerea-mi nu ți-a fost străină./De-atâtea ori privind la tainicul tău foc/Vegheat-am, zbuciumându-mă-n același loc./Peste hârtii și cărți, cu prietenie/Îmi apăreai în noaptea mea târzie* – traducere: Lucian Blaga). Actorul de 80 de ani, vioi, tonic, punctează: „Bătrânețea nu ne face copilăroși, cum se spune, ci numai ne găsește tot copii”... Și la această vârstă există parcuri de distracții, numai că ele sunt practic pustii, pe tobogane alunecă doar amintiri. Sprijinindu-se de un text clasic, Kazuyoshi Kushida elaborează un eseu despre trecere și Mefistofel e cel care îi furnizează argumente prețioase în replici unde vuietul misterios al clipelor e perceptibil: „În general, timpul nu poate fi măsurat. E mai degrabă ca un vânt care-și schimbă viteza și se mișcă înainte și înapoi. Voi, oamenii, sunteți cei care ați schilodit timpul. Și sunteți presați prostește de el și tremurați de frică...” Spațiul sonor se pliază pe curgerea ideilor: agitat, zgomotos la început, cu modificări rapide de ritm, apoi și el intră în declin melancolic. Luna – personaj ce modelează spiritul, „tumulul dinăuntru îmblânzind” – scutură praful greu al vremii, făcând să apară distinctiv în montare, la un orizont al reveriei, „o lume de demult, figuri de argint”...

Kazuyoshi Kushida în **Faust sub clar de lună**
(TC Alp Company, Matsumoto Performing Arts Centre)

Te poate ține poezia cu sufletul la gură? **Jocuri, vorbe, greieri...** (TNRS, regia: Silviu Purcărete, premiera: 11.09.2022) dă un decis răspuns afirmativ. Scena pe care are loc recitalul lui Constantin Chiriac pare înconjurată de „metereze” sui generis care protejează un ținut al delicateții. Totul lucrează armonios spre concentrarea auzului interior: mișcările atente, mlădioase ale celor 17 actori ce însoțesc incursiunile pe tărâmurile poetice, unduirile sonorităților muzicutei și flautului, siluetele enigmatice cu mers ușor, culorile eterate. Câteodată scena e traversată de un suspin, apoi umorul hâtru te înșfacă, decorul creează rime plastice – dintre cele mai neobișnuite – cu universurile lirice contrastante, unde se precipită și trupul „pâlpâitor de pofte” în care vremelnicia își cascadează abisul, și gândul vișător. Sugestii ale fragilității (turnurile de pahare gata oricând să se prăbușească) pun în relief faptul că uneori avem acces la ispititoare lumi de taină doar atât cât durează rostirea unei poezii, în siajul căreia stăruie dorul celor abia intuite.

„În acest spectacol poezia este personajul principal; este bucuria de a ne întâlni și de a ne juca sub semnul acestui inefabil”, preciza Constantin Chiriac într-un interviu din revista *Scriptor* nr. 3-4/2023. „Poezia este, pentru mine, o stare de sănătate.” Azurul și teluricul dialoghează aici unind preferințe rafinate: Vasile Voiculescu, Shakespeare, Eminescu, Sorescu, Topîrceanu, Verlaine, Ion Horea, Radu Stanca, Esenin, Nazim Hikmet, Nichifor Crainic, Eugen Jebeleanu, Nina Cassian, Eusebiu Camilar. Șfichiul unui enunț cu tâlc zvâcnește la momentul oportun vitalizând atmosfera contemplativă („sau taci sau zi ceva mai bun decât tăcerea”, „vorba își are și ea vremea ei, doar nu o s-o trânteste când vrei...”).

Iluzii, minciuni, vini, resemnări („Suntem niște oameni foarte mari/Și nu mai e nimeni mai mare ca noi/Care să ne mângâie”), chinurile zadarnice ale dragostei, priviri „ce dezmiardă genunea”, vântul care „cerne stele” pe surâsuri, imposibile nostalgii, tandreți, gustul de pepene roșu și voluptatea clipei de acum, *Glossa* rostită firesc la o masă de tavernă unde se mai amestecă și înnegurările unor tristeți, și adevărurile dezlegate de licori, dansul emblematic al lui Zorba – tot acest vârtej de efemeride în care scânteiază divinul ne îndeamnă să trăim viața fără așteptări zadarnice... Doar „ca mâine vor veni olarii să fure lut din țințirime./Iar trupul tău care mi-i astăzi cel mai iubit dintre limanuri/Va fi un biet ulcior din care vor bea drumeții pe la hanuri.”

Cu toate că deseori, cu un gest elegant, frazele răsfiră trene de melancolie, **Jocuri, vorbe, greieri...** e un spectacol senin, așa cum l-a intenționat Silviu Purcărete, emanând o înțelepciune, când blândă, când cu ascuțituri, care favorizează tranzițiile ambientale, schimbarea ritmurilor, spargerea tiparelor previzibile. Din el se naște un spectacol secund, al versurilor care chiar dacă nu au fost spuse pe scenă se ivesc în minte din punctul unde au fost lăsate, reconstruind întregul cu ecurile lui nostalgice.

Festivalul a fost așezat sub arcul unor evenimente *In memoriam George Banu*. Prin scris, prezența învigorantă a eseistului și profesorului care a marcat evoluția FITS continuă să se manifeste. Reîntoarcerea la comentariile sale nuanțează perspectivele acestui dibaci dialog cu nevăzutul din montarea de la TNRS Sibiu. Un capitol din *Dincolo de rol sau Actorul nesupus*, intitulat „Monologul și recitalul, două moduri de a fi singur”, include notații pătrunzătoare asupra „corporalizării scriiturii”; acolo, George Banu observă că un recital interesează atunci când „actorul cotrobăie prin cotloanele limbii și tulbură o ordine ce părea definitivă”. În interiorul viziunii lui Purcărete, împreună cu talentata trupă a Naționalului sibian, Constantin Chiriac instigă această dislocare a „arhitecturii poetice” și o face cu farmecul inteligenței.

Jocuri, vorbe, greieri... este invitat la Festivalul Național de Teatru, București, 20-29 octombrie (cu tema „Laboratoarele sensibilului”) – o binevenită inițiativă ce subliniază ediția specială FITS 2023 și „recunoașterea rolului major pe care FITS l-a avut și îl are în cultura română”.

Jocuri, vorbe, greieri... (TNRS Sibiu)

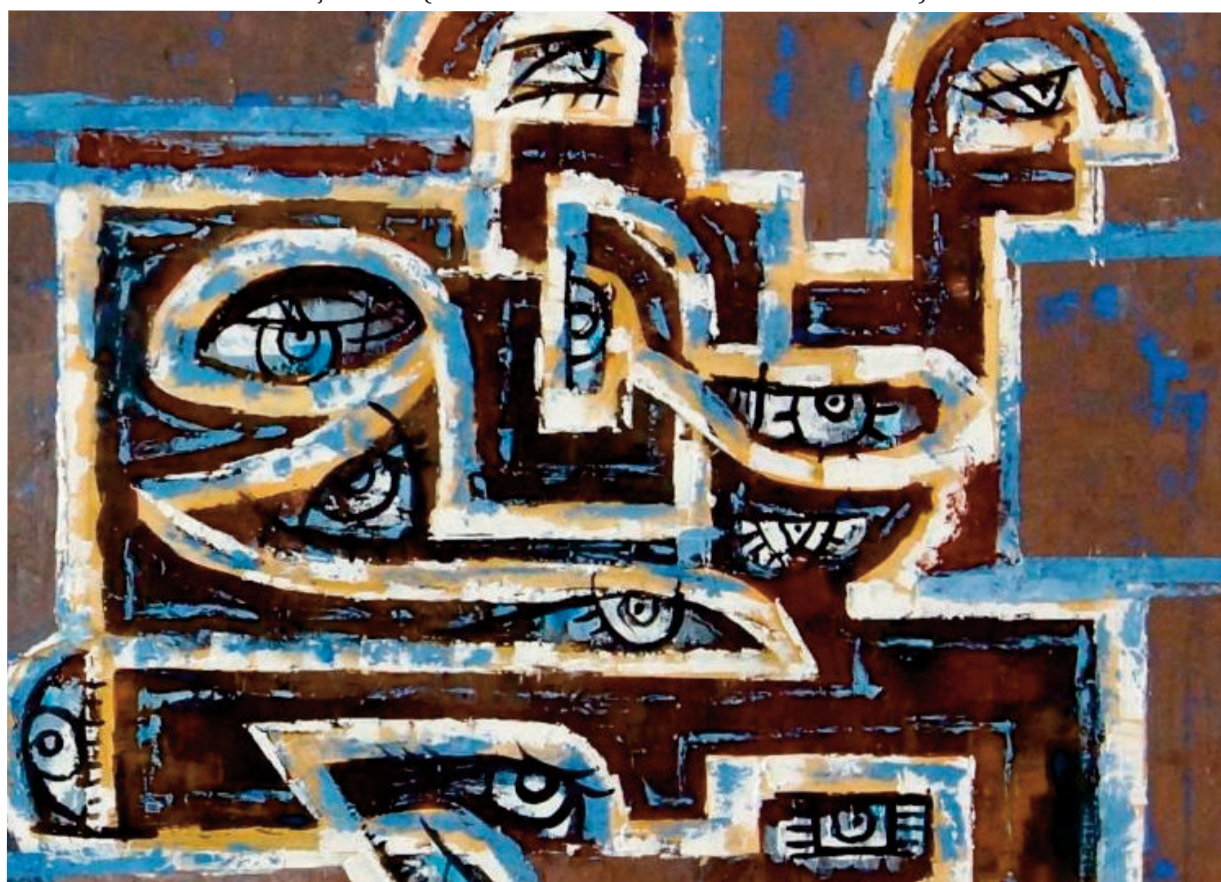

Judecăți și păreri

Există o bogată gamă de mijloace de influențare, de schimbare a opiniilor, de dirijare a opțiunilor etc. S-au scris tratate și au fost dezvoltate tehnici (dacă nu o adevărată știință) în acest scop. Se predau cursuri cu exerciții consacrate unor asemenea practici. Există instrucțiuni pentru a-ți mări audiența în mijloacele de comunicare în masă. O dată cu deschiderea acestui uriaș, nou spațiu de socializare, inexistent în urmă cu doar câteva decenii, cercetarea interacțiunii, influențării prin intermediul comunicării publice s-a amplificat în mod exponențial. Aproape că nu mai există limite în acest sens. Sînt tehnici care cresc în sine, mecanisme ale comunicării care s-au detașat complet de ceea ce se comunică. Așa încît nu mai poate fi stabilită nici o relație argumentată între cele două componente ale comunicării: ceea ce se comunică și cum se comunică. Specialiștii în domeniu au devenit o categorie de tehnicieni care urmăresc doar eficiența transmiterii mesajului și nu există interes pentru ceea ce este transmis. Responsabilitatea conținutului comunicării este transferată altor domenii - politicienilor, ideologilor, specialiștilor în etică, specialiștilor în domeniile vizate etc. - actul comunicării și conținutul acesteia căzînd acum în domenii cu totul diferite, aparent fără legătură între ele. A influența prin comunicare poate deveni un... sport ca oricare altul, prin tehnică reușindu-se performanțe spectaculoase - precum culturistii care prin procedee și substanțe dedicate își burdușesc corpul cu mușchi (cu ceva care aduce a... mușchi) care altfel n-ar fi apărut acolo în mod natural niciodată... Alteori se produc coincidențe neașteptate - ca atunci cînd din milioanele de amatori care visează la un număr imens de admiratori în mijloacele de comunicare în masă unii chiar reușesc. Fără să aibă în ceea ce privește conținuturile transmise mai multă consistență decît alții, rămași nebăgați în seamă... Alteori sînt construite vedete la fel de inconsistente prin mijloace asemănătoare. E suficient să promovezi consecvent, un timp mai îndelungat, pe un post de televiziune cu oarecare audiență un personaj care să îngăime ceva despre cărți, spectacole șamd pentru a-l ridica în ochii marelui public la rangul de mare critic de artă... O dată scos din grila de programe ipochimenul nu poate decît să revină la condiția lui insignifiantă.

Acestea sînt intervenții făcute în mod programat pentru controlarea opiniilor. În asemenea cazuri este clară voința de a dirija convingerile în direcția dorită. Astăzi se acordă o atenție specială acestor acțiuni. Se studiază modul în care pot fi atinse țintele urmărite, se organizează în acest scop institute dedicate. Principalele direcții avute în vedere sînt electorale și comerciale - alegerile și vânzările. Pentru cazuri punctuale sînt gestionate baze de date, sînt folosiți algoritmi specifici, din lucruri cunoscute la un moment dat sînt obținute anticipări valide, sînt avute în vedere mijloace de corecție șamd. Prognozele nu sînt perfecte dar au o rată de probabilitate impresionantă. S-ar putea crede că aceste instrumente sociale funcționează doar în cazul alegerilor sau pentru vânzarea bunurilor materiale. Dar la fel cum se poate vinde cu succes un aragaz poate fi vîndut și un autor, o carte.

Mijloacele de persuasiune nu sînt, desigur, infailibile. Ele nu pot înșela pe cineva bine informat care gîndește critic și nu ia de adevărat tot ce aude. Gîndirea critică și o bună informare sînt protecția împotriva influențelor. Dar informarea impecabilă într-o lume în care informațiile copleșesc este dificilă și presupune un mare consum de energie și de timp. Gîndirea critică, la rîndul ei, presupune o educație de un anumit tip, o tradiție culturală, o ținută intelectuală... Gîndirea critică este rezultatul unei poziții individuale echilibrate și ferme. Este adevărat, sensul termenului *critică* s-a extins nepermis de mult, încît a ajuns să acopere orice formă de opoziție, de la analize justificate, argumentate, la obiecțiile de dragul obiecțiilor și la căutatul de noduri în papură. Încît cei care au cu adevărat spirit critic sînt persoane cu adevărat rare. În plus astfel de persoane pot fi identificate cu dificultate în avalanșa de așa-zisi critici... Critica adevărată e rară și, e ușor de înțeles, este copleșită de cei care manipulează laudele de tot felul (uneori ascunse în abile forme de... critică...).

Toate acestea se înscriu în sfera acțiunilor deliberate de influențare a unor „ținte” dintr-o categorie precisă de indivizi. Ele au un destinatar și un scop. Există și o altă categoria de exercitare a presiunilor asupra opțiunilor celorlalți. O forță insidioasă. Dacă eforturile intenționate de a convinge sînt de multe ori ușor de detectat, chiar dacă nu o dată cedăm intențiilor lor chiar conștienți fiind de acele intenții, această formă diferită de influențare nu este percepută ca atare. De altfel, de cele mai multe ori nici nu se prezintă ca o încercare de a influența - nici nu este neapărat rezultatul unei asemenea intenții. Este pur și simplu rezultatul vieții sociale. Cum știe oricine, omul este un „produs” social, se formează și evoluează în colectivitate. Perioada de formare este îndelungată și necesită eforturile susținute ale unor educatori (părinți, profesor etc.). În procesul de educație nu sînt decît rareori cultivate alegeri personalizate - sînt fixate construitele sociale care alcătuiesc realitatea socială a colectivităților respective. Aceasta va fi valabilă pentru întreaga existență a individului - cu adaptări, modificări cerute de epocile istorice, dar fără a pierde continuitatea cu epoca de formare. Dacă individul este transferat în altă cultură se adaptează la noul sistem și îl va practica - sau, dacă nu, va rămîne aici un străin...

Sistemele culturale nu vor fi acceptate întotdeauna cu fidelitate - dar ele alcătuiesc cadrul, structura din care fac parte, ca membri ai societății, chiar cei

care nu le acceptă, care li se opun, care se definesc prin negație. Cei care încalcă regulile rămîn în sistem. În afara societății sînt doar cei care trăiesc în altă... lume...

Opțiunile indivizilor dintr-o colectivitate nu sînt cu totul libere, cum s-ar crede. Nici măcar părerile despre un film sau o carte. Votul este exprimat liber - dar în majoritatea cazurilor nu cetățeanul face alegerea. Acesta se află și nu se află singur cînd își exprimă votul. Între el și opțiunea pe care o exprimă activează o structură complexă care afectează alegerea. O structură complicată, inegală, asimetrică. De la instituții de presă la servicii (mai implicate în dirijarea opiniilor indivizilor - de le opiniile politice, la opțiuni sociale și la... preferințe culturale - decît s-ar crede), de la rețele de socializare... naive la cele dirijate de diverse... oficii, de la vecinul binevoitor la ruda... bine informată etc... - toți exercită influențe. Sigur că eficiența acestor factori de dirijare a opiniei e cu totul inegală, de la 0 la sută la procente amețitoare. Bineînțeles că există indivizi care își construiesc singuri opțiunile - dar aceștia sînt prea puțini și chiar și ei mai sînt vrăjiți de cîntecul sirenelor. Atîta timp cît interesul celor mai multe și mai eficiente astfel de entități nu sînt de partea bună a societății lucrurile nu merg bine. Orice s-ar spune nu toate societățile și nu întotdeauna au maturitatea necesară alegerii celui mai bun drum pentru ele... Iar schimbare factorilor de influență a opiniei publice - la asta se lucrează... fără oprire...

Există personalități puternice, care prin educație și prin puterea gîndirii își cîștigă o anumită independență. Rectitudinea unor astfel de personalități poate avea uneori ca urmare chiar influențarea celorlalți (în bine sau în rău). Dar această independență se manifestă tot în mediul social! În regnul uman nu există singularizare decît în... colectivitate. În afara acesteia un om matur, în deplinătatea puterilor sale intelectuale nu este decît... parte a naturii, a cosmosului la care se adaptează - ca tot ce ține de natură...

Efectele mediului social asupra formării opiniilor individuale sunt evidente în special în domeniile în care nu apar unități de măsură precise, acolo unde se lucrează exclusiv cu impresii și păreri. Cei conștienți de posibilitățile lor nu își vor da cu părerea într-o problemă științifică, unde lucrurile sînt stabilite precis. Bineînțeles, există și punctele de vedere originale ale unor savanți care schimbă ceea ce era acceptat într-un domeniu științific, dar acestea nu aparțin unor amatori, onora care își dau și ei cu presupusul, ci unor specialiști care inovează plecînd de la o foarte bună cunoaștere a datelor problemelor - nicidecum de la ignorarea lor. De aceea „admiratorii” unor genii științifice, unor domenii specializate sînt puțini comparativ cu cei care se manifestă în spațiul artelor, sporturilor etc. În științe nu există loc pentru afirmații nesusținute; în domeniile din a doua categorie este loc suficient pentru așa ceva... Sigur, este vorba de trăiri cu totul diferite (artă vs raționament științific) dar ca fenomene sociale, fenomene care implică grupuri de persoane ele pot fi echivalente. Și aici apar solidarizări pe categorii, pe fascicule sociale distincte. Există, și se poate dovedi acest lucru, un anumit consens în privința gusturilor conform inițierii în domeniu a fiecăruia. Evident, cei care cunosc mai multe în materie de literatură, arte plastice, muzică etc. au cu totul alte opțiuni în artă decît omul de pe stradă, fără educație în domeniu.